

Merre nőnek a hegyek?

A földi gyerek-lelkemnek idegenek voltak a hegyek, sőt, egy ideig a tengerek is. A tengereket később megszerettem, különösen az óceánokat, mostanra megint elidegenedtem tőlük. Lehet, mert egy nagyobb végtelen problematikája foglalkoztat egy ideje, úgy is mondhatjuk, nem a látszólagos végtelen érdekel. A semmi illúziójának felmutatása helyett a semmi transzcendentális *megtapasztalása* érdekel.

A hegyekkel szembeni ellenérzésem nem amolyan petőfis mit nekem-gesztusból indult ki. A magasság szédített bennük, pedig nincs is tériszonyom. Talán attól féltém, hogy a hegyek tetején soha nem maradhat ott véglegesen az ember. (Miért is kell egy gyereknek a véglegességen gondolkodnia egy zacskó savanyú cukorka helyett?)

A hegy tetején nincs élıhetőség, csak látogathatóság.

Amúgy, soha nem izgatott, mi van a hegy mögött. Mi lenne? Egy másik olyan völgy, mint ahonnan nézed a hegyet mint a *valamit eltakarót*. Olyan ez, mint a kerek erdő közepe. Amikor felérsz a csúcsra, akár visszafordulsz, akár túlmész rajta, lefelé tartasz, kifelé, s ez szomorúsággal kell eltöltsön.

A hegy ilyen értelemben az élet (elég ócska) szimbóluma is lehet, az ember egy darabig tőr a csúcs felé, egyszerre azt veszi észre, hogy már rég túl van rajta, és tart lefelé, a létből kifelé, az összes tapasztalata és bölcsesége csak annyira lesz elég, hogy ne teljesen elhülyülve haljon meg.

A hegy a szerelmi aktus szimbóluma is lehet. A franciák a gyönyör megsemmisülés-pillanatát kis halálnak hívják. Van benne valami. Nem véletlen, sokan mondják, baszás után csak a kutyák és a papagájok nem szomorúak.

Hegyen tőprengenek ezeken, ablakommal szemben, messze fölöttem havas csúcs, magányosan, a fenyvesek, tehát az élet vonala fölött – talán csak néhány felhő által szájalomból, de nem szeretetten látogatottan. (Bár, ha elolvasod Tjutsev versét a felhőről...)

A hegy mint csúcs, mindenképp a magány szimbóluma, ahogy a nagyság szimbóluma is, hiszen a kettő egy. Aki kiemelkedik, az magára marad. Az emberek szeretik, ha körülveszik őket a hozzájuk méretben hasonlók, és nem szeretik a náluk több fejjel magasabbakat. Nem vágnak örök egyedüliségre.

A hegy nem nőhet, a csúcs van. Az ember belenőhet a magasságba – és a magányba, ha mer, de onnantól kezdve nincs.

Nem igaz, hogy nem szeretem a hegyeket. Félek tőlük.

A dombokhoz viszont határozottan semmi közöm. Nem tartalmaznak vagy-vagyot, nincs bennük a döntés, tehát a zuhanás kockázata sem.

A halmok közül csak a sírhalom vonz – mint titok. Valójában minden sírhalom lefelé nőtt hegy. Közéltve a végtelenhez, vagy talán már elérve is azt.

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XII. évfolyam 2. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából kiadja a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.

Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Balázs Géza** (nyelv- és művelés), **Bognár Antal** (évkönyv), **Borbély András** (próza), **Elek Szilvia** (zene), **Király Farkas** (vers), **Kovács Ildikó** (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (dokumentum), **Sebeők János** (környezet), **Szondi Bence** (törvénytudás), **Vincze Ferenc** (műbírálat), **Wehner Tibor** (művészet).

Szerkesztőségvezető: **Szondi Eszter**. Terjesztés: **Németh Lóránt**.

Napút-kör: **Csűrös Miklós, Gazdag Dávid, Gráfik Imre, Hankiss Elemér, Dr. Kocz Gábor, Radnóti Zsuzsa, Rakovszky Zsuzsa, Schwajda György, Konrad SutarSKI** (tiszteletbeli konzulensek).

Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: 1014 Budapest, Szentháromság tér 6. mf. sz. 29. • Telefon/fax: (1) 225-3474

E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

B2-páholy

Zalán Tibor Merre nőnek a hegyek? . . . borítóbelső

Évgyűrűk

Vihar Judit: Parányiban a nagyot. 3

Halom, hegy, domb

Auth Szilvia 6; Balla Zsuzsanna 7; Bazsó Ádám 7; Belan István 8; Bikádi-Varga Emese Sarolta 8; Bódai-Soós Judit 9; Borsos Benjamin 9; Bozsoky Erika 9; Brassai Ágnes 10; Bukros Zsolt 10; Csík Mónika 11; Csula Emil 12; Csurgó Gabriella 12; Dékány Dávid 13; Demeter Mária 13; Dittrich Panka 14; Domonkos Marcell 15; Farkas Gábor 16; Fazekas István 17; Fodor György 17; Fucskó Miklós 18; Füzesi István 18; Gál Erika 19; Gergely László 20; Halászi Aladár 20; Góczán Bettina 21; Harján Silvia 22; Hegyi-Botos Attila 22; Hétvári Andrea 23; Juhász Erika 24; Kapecz Zsuzsa 24; Kapitány Máté 25; Kindl György 26; Klemm József 26; Kósa Emese 27; Kovács Júlia 27; Kupcsulik Ágnes 28; Lengyel Csilla 28; Lajtai László 29; Lenkes László 30; Ligeti Éva 31; Mérail Mária 31; Miklya Zsolt 32; Mirtse Zsuzsa 33; Móczár Csaba 34; Molnár Szilvia (Aphrodite) 34; Mórity Mátyás 35; Nyírfalvi Károly 35; Papp Máté 36; Kiss-Péterffy Márta 37; Rezes Erzsébet 37; Rozán Eszter 38; Sánta Hajnalka 39; Sárail-Szabó Alexandra 39; Salamon Ferenc és tanítványai 40; Schaubert Krisztina 42; Silhouette 42; Schwamm Fanni 43; Simó Edmund 44; J. Simon Aranka 45; Szabolcsi Erzsébet 45; Sós Dóra 46; Szakál Gertrúd fordítása 47; Szekeres Ferenc 48; Szemere Brigitta 49; Szentkirályi Fittler József 49; Sztítás Krisztina 50; Szlamka Zsófia 50; Szűgyi Zsolt 51; Toperczer Anita 51; B. Tóth Klári 52; Várkonyi Ágnes 53; Vihar Judit 53; Vass Zoltán Barna 54; Vékony Andor 55; Wilhelm József 56; Zsathkovics Edit 56

Tárlat

Vízi Tihamér festményei (színes melléklet)

Wehner Tibor: Tombol, nyüzsgő,

mozog, rezeg. 57

Fenyvesi Félix Lajos haikui	59
Bíró József haikui	60
Géczi János haikui s haiku-fotói	62
Németh István Péter: Balatoni haikuk	64
Németh Péter Mikola: Hét haiku	66
Aranyi László haikui	67
Horváth Ödön haikui	68
Fodor Ákos versei	69

Ablak

Dávid Anna Dóra: 21 kamarakonzert szavakra (Fodor Ákos: Gonghangok)	71
Bakos Ferenc: A Hegytetőtűz magányossága	73
Farkas Gábor: Körömtanulmány (Kányádi Sándor haiku-költészete)	75
Szabó Lilla: Keleti hatások a magyar építészetben	78
Dörgő Tibor: Két napfogyatkozás (Molnár Gábor regénye, Mel Gibson filmje)	88
Szakolczay Lajos: Futás égi s földi mezőkön (Csorba Simon László: Rajzolt filozófia)	91
Csorba-Simon László: Revans.	95
Csáji László Koppány: Csók; Reinkarnáció	108
Villei Lóránt: Szerelem első érintésre.	114
Györgyi Csaba: Félpercesek	123
Illusztrációk	
Vízi Tihamér Szmog című művének részletei	39, 51, 56, 113, 127
E számunk szerzői.	128
Melléklet	

Káva Téka - Napút-füzetek 42.

Nyilas Atila: Egynyári jegyzetek (2006–2008)

E számunk megjelenését Százhalombatta Város Önkormányzata és a Japán Alapítvány Budapesti Irodája támogatta.

Szerkesztőségünknek is öröm, hogy kedves konzulensünk, Rakovszky Zsuzsa Kossuth-díjat kapott. Gratulálunk és köszöntjük: Hegyet is hágott, / halmot is lépett, / – kigyó árnyéka, hív bérc.

NAPIÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XII. évfolyam 2. szám

Halomban haiku

A Cédrus Művészeti Alapítvány, a Japán Alapítvány Budapesti Irodája és Százhalombatta Város Önkormányzata által meghirdetett *halom, hegy, domb* tematikus haiku- és haibun pályázatra közel 200 pályázó küldte el munkáit. Köszönjük! Az elbírálás után a szerkesztőség nyolcvannégy szerző alkotásából válogatott: úgy, hogy e lapösszeállításunk ötvenhét – 6–56. és 73–77. – sűrű oldalát szentelte közlésükre. Ábécé-sorrendben követik egymást az alkotók – ettől csak egy-két helyen, tördelési szempontból tértünk el. Kiss-Péterffy Mártáról kettős neve akkor derült ki, midőn az oldalkompozíciók már elkészültek, művei ezért – bocsánat – a P betűs sorban találhatóak. Egy kivételt tettünk: Sabine Sommerkamp kiváló könyvéből a fordítói munkát értékeltük ezúttal közléssel úgy, hogy kiadóként a teljes kötetre is „szemet vetettünk”.

***

Itt használjuk fel az alkalmat, hogy felhívjuk olvasóink figyelmét:
– Napkút Kiadónk gondozásában Vihar Judit nagy munkája eredményeként a 81. Ünnepi Könyvhétre megjelenik a *Magyar haikuköltők antológiája* (benne több mostani válogatásunkban szereplő szerző munkáival).
– A Pécs 2010 rendezvénysorozat keretében augusztus 6–8. között *haiku-világfesztiválra* kerül sor. A meghívó és a regisztrációs lap letölthető www.napkut.hu honlapunkról.

Vihar Judit

Parányiban a nagyot

Család. Amikor a költészet és a családom közötti kapcsolaton gondolkodom, mindenekelőtt édesapám jut az eszembe. Nemcsak azért, mert Vihar Bélának tizenhárom verseskötete jelent meg, s híres elbeszélő költeményét, az *Egy katonamegy a hóban* címűt Sinkovits Imre szinte a világ minden pontján elszavalta, ahol magyar ajkúak élnek, hanem azért is, mert verseinek keletkezése, a költemények felolvasása beépült gyermekkorom mindennapjaiba. Apám számára a lélek tisztasága rendkívül fontos volt: idősebb korában, amikor már nem járt dolgozni, minden napját egy vers elolvasásával kezdte. Ha sok munkája volt, egy-egy hónapot a szigligeti Írók alkotóházában töltött, mi pedig édesanyámmal izgatottan vártuk érkezését, az új versekkel való ismerkedést.

A II. világháború utáni években, gyermekkoromban, nagyon szegények voltunk, mint akkoriban általában mindenki. Ráadásul az öcsém, Gabika hároméves korában súlyosan megbetegedett: a vírusos influenzát skarlát, majd agyvelőgyulladás követte, és súlyos betegsége folytán elfelejtett beszélni, szellemileg csecsemő maradt, testileg azonban egyre nagyobb és erősebb lett. Éjszaka nehezen tudott elaludni, ilyenkor anyai nagymamám vigyázott rá a család nyugalma érdekében. Napközben pedig úgy játszott az öcsém, hogy papírból botokat sodort, ezért minden könyvet, folyóiratot óvni kellett tőle. Amikor iskolás lettem, a házi feladataimat mindig állva írtam, így nem tudta elcsenni a füzeimet. Édesapám szívhez szólóan írta le ezt a tragédiát a *Gólya, gólya, gilice* című írásában, amelyből egy részletet idézek: „*Gólya, gólya, gilice, mitől véres a lábad? – az éjszaka csöndjében ez a dalocska dünyög fel, immár ki tudja, hányadszor...*”

Egy beteg kisfiú fekszik az ágyban, nem tud elaludni. Néha felcsattan ijesztő kacaja, s olyan ez, mintha egyszerre száz üveg pattanna szét: beleborzong a fal, az asztal, a mindenség. Nyitott ingecskéje odatapad a karcsú bordákra. Neki dalol a nagymama, hogy álmod varázsoljon a fekete szemekre. Olykor föléje hajol, s úgy kérleli, de ő nem felel, mert nem tud felelni. Kilenc esztendeje, hogy elpattant a hegedűhúr, megrepedt az ezüst csengettyű, egy szélroham ereje eloltotta a lángot...

Egy beteg kisfiú fekszik az ágyban. Pillái nem akarnak lecsukódni. Vergődik. Körös-körül örvénylik az éj. Hármunk árnyéka látszik a falon. Három egymás felé hajló, fekete fa. Így tekintek ki a sötétlő csendbe, és hangtalanul ismétlem én is az elfelejtett dráma ősi strófáját, a megsebzett gólyáról, gili-

céről. Gólya, gólya, gilice, mitől véres a lábad? Hol, aki gyógyítja? Hol, aki gyógyítja? Sípbal, dobbal, nádi hegedűvel...”

Ezek a körülmények édesanyámat nagyon lefoglalták, s emiatt apám úgy érezte, hogy helyette is kell foglalkoznia velem. Sokat mesélt, rajzolni tanított. Később ezekre az időkre visszaemlékezve írta meg a következő versét:

Elégia egy gyermekrajzra

Leányomnak

<i>Régesrégi elfakult írka.</i>	<i>aki majd egyszer én leszek,</i>
<i>Megőrizték évtizedek:</i>	<i>s földézi a múltat, percet,</i>
<i>együtt rajzoltuk e papírra</i>	<i>a csillagos emlékezet,</i>
<i>a lovat, bárányt, tehenet.</i>	<i>a sóhajtás, a kérdés kúnja:</i>
<i>Így látom most is azt az asztalt,</i>	<i>a Nincs, a Nem – a döbbenet,</i>
<i>a ceruzát, kicsiny kezéd,</i>	<i>s árnyék suhan füzeted lapján,</i>
<i>fehér mezőt, hol sorban ballag</i>	<i>szólítasz? Hívnál? Ott megyek,</i>
<i>a vonalkákból rótt sereg.</i>	<i>és terelem az idő útján</i>
<i>Csak az a pásztor nincsen rajta,</i>	<i>a lovat, bárányt, tehenet.</i>

Édesanyámat megtörte öcsém tragédiája, s gyakran a zenébe menekült. Gyönyörű énekhangja volt, sokat énekelt nekünk. Ő vitt először koncertre, operába, tanított meg a zene szeretetére, s ez nagyon sok örömet és vigaszt jelentett és jelent ma is az életemben.

Nagyszüleim közül csak anyai nagyanyámat ismertem, akivel együtt laktunk. Anyai nagyapám, aki rajztanár és festőművész volt, 1939-ben rákban halt meg. Apai nagyszüleimet születésem után mindössze két héttel egy koncentrációs táborban ölték meg. Ausztriában egy tömegsírban nyugszanak.

Biztos vagyok abban, hogy a családban nemcsak a szülőktől, nagyszülőktől lehet tanulni, hanem gyermekeinktől is. Fiam, Mártonfi Attila fantasztikusan árnyalt és gazdag stilisztikai érzéssel rendelkezik. Nagyon sokat segít nekem, a számítógép használatában és kezelésében sokat tanultam tőle. Általában minden munkáját a lehető legpontosabban csinálja meg. Erre szükség is van, mert szótárak készítésével foglalkozik. Ezt a precízséget próbálom meg eltanulni tőle, nem sok sikerrel.

Példaképek. Sok példaképem van, hiszen azokat szeretném követni, akik a lehető legjobb eredményt érték el azon a területen, amit műveltek. Rengeteget tanultam tőlük, és összességében mégiscsak keveset. A haikuköltészetben két nagy japán költő volt rám hatással: *Macuo Basó* az egyik, s érdekes módon, aki később látszólag megtagadta, de lényegében újjáélesztette költészetét, *Maszaoka Siki*.

A XVII. században élt Basó haikuiban a természetesség, a tisztaság, az őszinteség, a humánus a legmegragadóbb. Ő volt az, aki észre tudta venni a parányiban a nagyot, a fenségest, s ugyanakkor finom iróniával szemlélni a világ dolgait. A mindennapi élet szókincsét emelte költői magasságokba. Szerinte a verseket az illatok és a hangok harmóniája hatja át. A haiku varázsa nemcsak képeket láttat, hanem segítségével meghallhatjuk a szél zúgását, az eső koccanását, a növények sóhajtását, a madarak énekét. Amikor Basó lélekben

elfáradt, vándorútra indult. Gyalogosan vagy lóháton járta be Japán legszebb tájait és útvairól feljegyzéseket, verses útinaplót, haibunt készített. Egyik legszebb naplója az *Észak ösvényein*, mely utat alkalmam volt végigjárni 2002-ben Tokiótól Akitáig, hogy utána lefordíthassam ezt a remekművet, amelynek első sorait szeretném idézni:

„Örök kísérőink hónapok és napok, s az egymást követő évek is együtt járnak be velünk utunkat. Aki egész életében csónakban ül, s aki lónyeregben, kantárszárral a kezében kerül szembe az öregséggel, s napra nap bolyong, annak vándorút a hazája. A régi nagy költők közül sokan útközben lették halálukat. Hány éve már, hogy én is, mint szélfúttá felleg, folyton-folyvást csak a vándorlásra gondolok, s bejárom a tengerpart vidékét. Tavaly ősszel megtértem edői folyóparti lakomba, s ebben az öreg odúban végre letöröltem a sok pókhálót. Hamarosan ez az esztendő is befejeződik, s lelkemet nem hagyja nyugodni a mindenható Isten, hogy füstködből felillanó tavasz idején »milyen jó volna átkelni az órállomásnál a Sirakaván«!”

A XIX. század végén, a Meidzsi-restauráció idején, amikor szinte minden japán költő az európai, az amerikai lírát majmolta, robbant be Maszaoka Siki a japán irodalomba. A szolgálai utánpótlás helyett bátran állította, hogy a japán költészet ősi gyökereihez kell visszanyúlni és abból meríteni. Tevékenysége forradalmat indított el nemcsak a japán költészetben, de a világlírában is: munkásságával újjáélesztette a halódó klasszikus japán műfajokat, a tankát és a haikut. Sikinek köszönhető, hogy 1900 óta ma is a haiku szót használjuk, hiszen korábban hokkunak, haikainak nevezték ezt a parányi költeményt. Siki huszonhárom éves, amikor tuberkulózist állapít meg az orvosa. A betegség mint egy motor hajtja egész élete során, hogy minél többet, eredményesebbet alkosson. Harminchat éves korában bekövetkezett haláláig tizennyolcezer haikut írt. A következőt Ráczy István fordította:

*Senki sincs otthon –
Csak a kertben egyedül
ég egy lampion.*

Siki szerint nem Basóhoz, hanem a japán költészet kezdeteihez, a VIII. században összeállított *Manjósú (Tízezer falevél)* című antológiához kell visszanyúlni. A *Beszélgetések Basóról* című tanulmányában elismeri elődje hatalmas tehetségét, miközben azt hangsúlyozza, hogy tekintélyelv alapján nem szabad a verseit elfogadni.

Siki Macujamában, Sikoku szigetén született, amelyet ma is a haiku városának neveznek. Igazán különös vidék, burjánzó növényeivel, hatalmas erdők mélyén élő állataival. Különleges lények élnek azon a tájon, amilyenek másutt sehol. Úgy érzem, ez a vidék a szabad és szárnyaló gondolatok szülőhelye, ezért minden vágyam, hogy egyszer eljuthassak ide.

Auth Szilvia

hajnalra várva
felettem – mozdulatlan –
lúktet a semmi

★

kabócák álma
könyörtelen alkony most
az égre feszül

★

mozdulatlanság
megfagyott alkony-árnyak
térdre tört fákon

★

már nem álmodom
jéghideg szoba – az éj
most bennem rian

★

lúktető éj vagy
zazen-árnyad átvérzik
a dombok felett

★

szatorid késik
– látod – hiába múltak
el évekredek

★

ólomszín alkony
hegyerinccel küzdenek
haragos szelek

Голем Кораб

(Македонија)

A Balkán szélfúttá, kopár hegyei között járok, kiégett, megsárgult fű köröttem mindenütt. Némán kanyarog a keskeny ösvény, néhol alig látom, merre kell menni. Fegyveres katonák fogadnak félúton, kifejezéstelen tekintettel néznek minket, értetlenül, mert ők itt élnek, habár a határ másik oldalán. A fenyőerdők rég alattunk már, menetelünk felfelé fáradt tagokkal, hogy elérjük a csúcstól, hiszen minden évben csak egyetlen ilyen nap van. Az utolsó emelkedő embert próbáló, apró lépésekkel, lassan araszolunk felfelé, a nap ereje perzseli arcom, mégis hideg szél kerekedik, fázom.

A csúcsról letekintve felhők rohannak tova, a szél belekap hajamba, füttyül, megtépi sálam. A katatón mélység alattam szédít, hívogat. Úgy érzem, a világ tetején állunk, köröttünk felhőbe burkolózó hatalmas sziklatömbök, néma gölemek, egy letűnt kor istenei. Évmilliók árnya vetül az égre, rettegek az ürességtől, ami bennem izzik.

ólomszín árnyad
katatón mélység ölel
szent ГОЛЕМ Кораб

Balla Zsuzsanna

Szándék

Tornyosul gondod,
akár kendőm sarkában
is elhordanám.

TavasZ

Mandulavirág:
új tavasz lépte suhan
a domboldalon

Magunk

Nem megyek hozzád,
lépted sem vezet hozzám,
büszke hegy-magány.

Kérdés

Porszem porszemhez,
göröngy göröngyhöz tapad.
Hegy magasodik?

Történelem

Széljárta ormon
mohlepte sziklák alól
lélegzik a múlt.

Bazsó Ádám

Golgota

Háromszor tagad
Az úr keresztje áll már
Elvézrik a nap

A csúcson (Osztag)

Hajlongani rest
Egyenes gerinccel vár
Arccal a falnak

Halmok

Egy test terei
Leigázott hévvel dús
Hajnali hommage

Szerpentin

Habzó szövetek
A megértés új útján
Virrad a vágy is

5. Sziszifusz

Hogyan lesz becses
A mindennapi montázs
Megszépül a hegy

Belan István

Három vágásom,
Felhők mögül feltűnik
A vöröslő nap.

★

Egy pipacsmezőn
Gyalogolok keresztül,
Szamurájvérben.

★

Eget s földet húz,
Ecsetemmel e tájat
Papírra vetem.

★

A fák ágain
Fénykigyó tekergőzik.
Este ünnep lesz.

★

Ablakomon át
Mint halványuló tükör
Fénylik rám a Hold.

★

A csöpp katica
Pettyes kimonójában
Színházat játszik.

★

Hány száz lépcső még?
Szentélybe, a dombtetőn
Szökdel a béka.

★

Hegyre felfelé
Elfogyott a szándékom,
Kivágjam a fát.

Bikádi-Varga Emese Sarolta

Éj a hegyen

Borong a Bakony
borral mulatoz vakon
kereng a setét

★

Fejét felveti
s keletnek fülel a hold
nomád őriző

★

Hollószárnyú éj
nagy fák imája halk, mély
harangot kondít

Kunhalom

perceg a magány
a csönd mélán ráperreg
kihajt a bánat

★

ős kővágófűn
csontot cserz a nap heve
szikár kopjafa

★

kalodáz a tér
halmot emel magának
nyalintja a szél

★

cserepes határ
a hó bő subát akaszt
rejtje a halál

Bódai-Soós Judit

Százhalombatta

Száz halom borul
százezer múlt év fölé
virág nő köré.

Hajnal

Hóborította
habcsók-halmokon hűvös
holdfény hempereg.

Érintés

Dombok lankáin
tölgykoronát borzolva
szellő fut tova.

Tapasztalat

Hegyről szaladó
vékonyka csermely széles
folyóvá duzzad.

Bozsokly Erika

Havasokban

Reggeli napfény
dőfi át a ködfátyolt,
ásít az erdő.

★

Harmatos fűvön
bégetve vonul a nyáj,
kutyák csaholnak.

★

Csobogó patak
ölelkezik a parttal,
majd tovaszalad.

★

Árnyékok nyúlnak,
langyos párák lebegnek
víznyelők fölött.

★

Tengerszem-tükör.
Belepillant még egyszer
a lebukó nap.

Borsos Benjámín

Panorámahiba

Tengerbe néző
szirt szélén két gazdátlan
papucs bámult le

Brassai Ágnes

Hegy/haiku

A hegy öle tűz,
megreped. Kínja izzó
fénykő-veríték.

★

Kőhegy, belső osz-
lopod cseppjeit nem mért
idő pergeti.

★

Tájja fonódik
kósza virágillat és
a hegy magánya.

★

Ködfátyola tüll,
lebben, zöld derű már a
kitakart tájon.

★

Hegytetőn olykor
halk csillagbárkák kötnek
ki éjszakánként.

★

Hegyen csúf vihar-
köpeny, púpos hátáról
lefolyik az ég.

Bukros Zsolt

Balsors

Fehérlő sziklán
tépett, üres kimonó
lobog a szélben.

Egyedül

Magas hegycsúcson
magányos esőfelhő
ontja könnyeit.

Szégyen

Sötétlő halmon
magasztos lepel az éj,
elfedi arcom.

Szélzúgás

Meredély szélén
suttogva szólít a szél,
arra kér: ugorj!

Feledés

Hófödte dombon
nyomasztó, fehér lepel
rejtí múltadat.

Morajlás

Mit hallasz éjjel?
Morajlanak a hegyek,
kövek sóhaja.

Csík Mónika

Tíz haiku a festészetéről
(halom, hegy, domb)

festék tömíti
a vászon pórusait
fenék domborul

★

félkörbe hajló
kecses formaív – kopott
szőrszálak tánca

★

kővé dermedtett
holdbéli táj – keretbe
foglalt képzelet

★

állványra szegzett
hószín lepel zöldellő
dombot álmodik

★

feszés bársonyból
buggyanó keblek halma
csendélet-tökély

a csúcson túl lágy
lankák terülnek – rejti
a csípővonal

★

a köldök tiszta
tengerszemében csillan
az ormok árnya

★

ékszerek halma
a takarón – alatta
pompás póreség

★

aranyba hajló
dűnék egymásutánja
útban a csókig

★

torzóban maradt
a hegy kopár gerince
a múzsa halott

Csula Emil

Haikuk az életembe

Halomra öltök
szerencsétlen érzések
és havat nézek.

★

Hazugságaim
– csillog merész tűm hegye –
tükörsima víz.

★

És földet eszek,
keresztben a nevem áll.
Fölöttem egy domb.

Csurgó Gabriella

A hegyről

Gőgös hegyorom,
Ég csarnokába törve
Dermedt magányt lel.

★

Istenek hona,
Halandók diadalát
Visszhangozza ma.

★

Tar hegyóriás,
Végtelennel egykorú,
Néma krónikás.

★

Barbár magaslat,
Kifent csúcsaival a
Napot nyársalja.

★

Rongyossá feslett
Hópalástod, lehullva,
Lavina rivall.

Dékány Dávid

haikut írni –
tizenhét homokszemet
hegyé rendezni

★

– sziszifusz. görög.
zeusz tűnődik s így szól:
– sziszifusz? görget!

★

más anyag híján
megkezdtek az olümposz
kitermelését

abból építik
az új modern templomot
az isteneknek

Demeter Mária

Munkálkodás

A tű hegyével
fűz fel homokszemeket:
időtlen gyöngysor.

Rejtőző idő

Homokóra foly',
nyomtalan nő a halom,
benne az idő.

Hol volt, hol nem volt

Fátyolozza hold
fénye. Tündér lakhelye –
voltam odafönt.

Megmenekülve

Hordják a hegyet.
Tükörbe merül a múlt –
Arcom a parton.

Dittrich Panka

Dögös haikuk

Öldöklő csömör
Örökös mögött közöny
Röpködő ököl

★

Völgy mögött öböl
Könnytől gyöngyöző nő
Rögtönzött öröm

★

Szórózó Gyözők
Föltörő öltönyösök
Többszörös ökrök

★

Közös köpdöső
Tömlöcöt őrző hősök
Gyötrő tökösök

Fut felém a fény

Fut felém a fény, megérint. De sír bennem a fájó múlt, s feljajdul. Úgy kiáltanék. Nehéz teher a szívem. A bánat és csalódás árnyéka sebekkel szakítja. Úgy hinnék... úgy szeretnék... de lelkemben harang kondul. Állj! Elég! Mégis, mintha hangjából reményt súgna nekem: hidd, hogy várnak rád! Hidd, hogy szeretnek!

S fut a felém a fény. Melegít. Simogatva magához ölel. Engem hív. Mégis félek, reszketek. Múltam hideg árnyékként kísért. Hisz annyi szikra pislákol, égett, majd aludt ki bennem. Félek... pedig tudom, hogy a csillagok és a nap együtt ragyogva adják a léthez az erőt, a tiszta létezést. Még ha külön is látom és érzékelem őket. Tudom, hiszem, összetartoznak. A fényük összebilincselő csendes magányában ontják szikrájukat, s felváltva kergetik a végtelenségbe a múltat és hozzák el csillogásukkal mindig a kiszámíthatatlan, félve várt holnapot.

S most mintha mindkettő egyszerre megérintene. Csendes magányomban várom, hogy befogadjam örökre azt a mágikus erőt, hogy hinni tudjak végleg minden kicsi, apró fénynek, mely szívemig elér.

Ködfátyol szítál
A fénnel szembeszállva
Szürkül a világ

Vihar az élet...

Amikor nem simogat melegen a szikrázó napsugár. S úgy hiszed, fagyos lesz a következő nyár. Mert úgy látod, eltűnik a tavasszal éledő rügyvirág a fákról. S azt látod, elsöpri a szél a leveleket, s nem tudod, hova, miért és kinek vezetnek. Amikor úgy érzed, nem hallod a madarak hihető, lágy zenéjét. Elrepítve magukkal a számodra nem létező virágok illatát. Messzire oda, ahol soha senki sem járt. Amikor búsan kiszáradó pataokban csak kövek simulnak. A kavicsokból lassan sziklák domborulnak. Szakadék szélén néha lehullnak. Amikor a csillagok rég tévúton pislákolnak, elmúlnak a fények, s vele a remények. Amikor a felhők gyorsan kúszva tolják a végtelenbe az emlékeket. Derűset, borúsat a világegyetemnek. S lent a tenger mélye őrzi minden titkod. De előtte a hullámok egymással veszekednek: a múlttal, jelennel, s tán még a jövővel. Felcsapnak, néha lecsitulnak, és soha, de soha meg nem állnak. Amikor a szíved a nap, a lelked az ég, és felhő a tudat. Akkor – csakis akkor – vihar az élet.

Varjak harcolnak
Viharfelhőt kaszálva
Szabadon szállnak

Domonkos Marcell

Hegyek éneke

Vörös fényvirág
Fuji mögül a nap kél
Reggel közelít

★

Kialudt vulkán
Halott istenek csontja
kő alatt porlad

★

Hegy csúcsán egy vár
Hosszú út végén látom
Cél a magasban

★

Hegyoldalon jár
Sziszfusz nyomdokában
két megfáradt láb

Farkas Gábor
Breviarium

Vigiliae

Kilincsen a kéz –
ki-be nyíló ajtóban
kulcstalan lét.

Sexta

Kegyelem nélkül
az erény száználmas jel
jelentés nélkül.

Laudes Matutinae

Hajnalra Péter
megsemmisülve, s Júdás
ezüstje csendül.

Nona

A fény szivárog –
sötétedő égbolton
galambot látni.

Prima

Szándék s gondolat –
és gondolat kegyelem
nélkül nem lehet.

Laudes Vesperae

Rezzenéstelen
feszültségben a tárgyak:
itt járt és elment.

Tertia

Mi a kegyelem:
Ora et labora et?
Ne tovább – ennyi.

Completorium

Te tudod, hogy a
fájdalom felszabadít –
oldozz fel engem.

Fazekas István

Sírhalom

Micsoda fűz nőtt
dédapám sírja fölél!
Családfánk zokog.

Városom

Bronzkori sírok.
Dunára hajló vágyak.
Százhalombatta.

Fodor György

Halom, hegy, domb

vidéki sanzon
a *domb* oldalán hanyatt
egy gyulaiként

★

egy szellemlovas
az autópályán üget
ķurgán démona

★

a *hegy* gyomrában
vastitánok gyürkőznek
kőzetlemezzel

★

ellenségeit
biz' száz *halomba* adta
vissza hős Szung-cu

★

tengernyi betű
benne tudásszigeten
hegynyi olvasmány

★

köztemetőben
közös kalandokra kelt
két *ķupac* kukac

Fucskó Miklós

(Árnyas triptichon)

– Anónak az ORFI-ból, 2005 –

Megtört pityke-Hold
szemem. Mellkasom dombján
platánfa árnya –

★

Circumdederunt:
széncinke-lábnym kottáz
villanydrót-árnyra –

★

Negyvennégy évem
havazik: kint s bent porzik
Halálka tánca... –

(Őszi séta egy hajkuban)

– avagy: meghívó egy kiállításra –

Szurdokot járok.
Fénytócsák s fák között hull
sorra sor körém:

levél-színfoltok.
Az impresszionista
Isten tárlata –

(Eső)

Esik. Hegyre fel.
Arcomon egyként lefoly:
könny, záporosó.

Füzesi István

Míntha csak álom
lenne: felhők ölelik
a hegy tetejét.

★

Tüzes kalappal
fején köszönni készül
az öreg Etna.

★

Megdöndül a hegy
gyomra – Héphaisztosz ma is
még kalapálgat?

★

Hegyre vonul a
fenyő, hogy mentse magát,
de karácsony jön...

★

Míg tövében állsz,
csak a dombot látod – fent
rád nyílik az ég.

★

Száz halom rejti
körben a múltat. Ásóm
vasa csikordul.

Gál Erika

Eleven adathordozók

Az a tavasz bátorrá tett. Magabiztosan néztem szembe már nemcsak magammal, de az emberek olykor furcsálló tekintetével is. Mintha annyi év terhe hullott volna egyetlen évszak alatt. Túlérett gyümölcs... Álltam az erdőszéli kakofóniában, idegszálaimba éreztem költözni a növények sokféle zöldjét és illatát. A mindenség részese lettem, ha csak néhány pillanatra is.

Akácfasorok
geometriájába
szorult délután.

Rátalálok, ám rebbenékeny minden mosolya. Mi szakít el egymástól, már a kezdet kezdetén? Nem a fizikai távolság, ez ma már könnyen áthidalható. Hanem az a másik út, amit magunkban teszünk meg. A felismeréstől a kétségekig, az elhallgatástól a kimondásig, a szűkszavú egysorosoktól a lüktető szonettekig.

Téblából a szél.
Pipacsmezők pulzusát
méri az idő.

Rám hullott fénye, s én viszem magammal, az egyenlítő mentén is előbújik egy-egy csendes órán. Míg én a hálójában vergődöm, ő könnyedén úszik tova sekélyebb vizeken. Sötét sejtelmeket égetnek bőrömrre a szúrós napsugarak. Eleven adathordozók vagyunk életünk végéig, minden gép felismer. Hajók törik meg a láthatár optikáját, figyelmeztető fényjelek hullnak arcomra: az út még nem ért véget.

Ezüst takarót
von magára a tenger.
Könnyeim tükre.

Még három partraszállás, tengerészsors észak és dél között. Estére csontfehérre sötétülnek a paloták, a dombra épült székesegyház kupolája óriás égitestté változik. Hajókürt ordít boldogan a Grand Canal kapujában, sok kis harang izgatottan válaszol – micsoda találkozás a kikötőben! Egzotikus illatok csalogatnak a bástya tetejére varázsolt csöppnyi parkba. Éjfélkor zár: kiülünk hallgatózni, befelé figyelünk.

Hullámálmában
köveket sír a partra.
Kételygyűjtemény.

Gergely László

siratóéneket
szól macskahangon – társa
felment a hegyre

★

a hegycsúcsok is
alább adják majd egyszer
csak ki kell várni

★

nem érdemes még
felvinni őt a hegyre –
le tudna jönni

★

toronynyi forgó-
szélre vár a dombtetőn
most végre csönd van

★

mint véres köpés
megfagyott rózsaszirmok
jeges halomban

★

a csúcsra értél
ha verdesésedet már
nézni is tereh

★

mit szól majd apám
ha meglát így öregem
fenn – vagy odalenn?

Halászi Aladár

Van, ki messzebb lát
behunyt szemével völgyből,
mint más a dombról.

★

Ha szédülsz, mindegy,
alacsony domb, magas hegy,
neked egyre megy.

★

Ha a hegy lenyel,
az aranytelértől
gazdagabb leszel?

★

Ha vakondtúrás
a legmagasabb hegyed,
helyed nem leled.

Góczán Bettina
Hegyszerelmek
 (Ész-perente – Haikuk)

Himalája

Szent, nemes hegyen,
 szerzetesek révednek.
 Végtelen, messze.

Tátra

Népe lehetsz te.
 Fenyvesek, meredélyek
 elnyelhetnek-e?

Andok

Felfele mennek,
 egyszerre ezeregyen.
 Menthetetlen hegy.

Ama Dablam

Szépsége végzet.
 Emelkedése kéret,
 veszedelmesen.

Pilis

Rege éled bent.
 Természetszentélyben élsz:
 évezredes kegy.

Badacsony

Eleven kék ég,
 tél érlelte szelekkel,
 kellemes jellem.

Mount Everest

Kegyetlen szerzet,
 véres, mérges, értékes.
 Megfejthetetlen.

Kárpátok

Bérces nemzet-lét,
 kebelében egy helyzet:
 érzelmek tere.

Börzsöny

Remete helyben,
 élmények felfedezése
 minden esetben.

Alpok

Gleccserre fel, le.
 Tehenek legelésznek,
 egy ember nevet.

Patagónia

Csendes jég-elem
 szegélyezett nehéz-szépség.
 Rettenetes! Ég!

Ság-hegy

Lehet hegy-gyermek.
 Feledhetetlen nedve:
 kellemes emlék.

Dolomitok

Felemelkedés,
 jelenség. Egy test, lélek.
 Elérhetetlen.

Harján Sílvia

Hasad a hajnal, beleremeg a reggel.
Összegabalyodott vándorutak simulnak
ki lassan a nap alatt. A hegyláncok ék-
szereim mind. Olyan magasak, hogy
kettévágják a világot: előttre és utánra.

Ajtóm a hegynek
nyílik. Nehéz indulni –
mindig otthagytok.

Az úton hegyek.
Kékbe tárult távolok,
magas illatok.

Nehezett lépek.
A hegy most kevesebb egy
kaviccsal. Hát én?

Szirtek sziszegnek.
Ellenem fordult kövek.
Az út hátráltat.

A hegytetőről
homlokom törölni egy
felhőért nyúlok.

Lágy éjszaka lesz.
Hegyoldalon guruló
csillagok csendje.

Hajnalt hasít a
szirt. Ébredő utazás.
Hegy-szót szólalok.

Érted fogynak a
hegyek. Kisimult világ –
vége lesz egyszer.

A neked szánt szó
végül is nálam maradt:
hegyek nőnek így.

Hegyi-Botos Attila

Hegyi-vidéki álmaikuk

Alvó löszbabák.
Szőlőpír-halántékon
Dobogó levél.

★

Hajnali boltív.
Pupilla-csigahéjban,
Hantjában piheg.

★

Eres kövek közt
Araszoló iránytű.
Úton lomb felé.

★

Szirt – még árnyában
Is. Álma kavicsában
Tenyérbe simul.

★

Tollcellák ere,
Pirosuló kötőrőfű.
Hámlik a hegy.

★

Lángoló málon,
Kő- s gyantaillanásban.
Ennyire lágyan.

★

Halálos derűm,
Kikerics. Lélegzetünk,
Innen ibolyán.

Hétvári Andrea

A domb meséi

nyújtózik a nap
rózsafényben fürödnek
szelíd lankáim

★

esőcsepp-füzér
holdtündérek bánata
díszíti földem

★

rigó-hercegnő –
nyírfa várja párját
lombkoronával

★

rügybe kacsintok
szirom-leányok lépnek
hódolatomba

★

füstkarikákban
nyúlt karú tölgy ágboga
hétfejű sárkány

★

árvalányhajban
pipacspántlika hajlik
nyári kalásztánc

★

pitypang-bóbita
selyemszál takarója
szél-töviseknek

★

törpe királyfi
hószín pereszke vágat
gombakalapban

★

bősz uralkodó
gesztenyekatonáit
küldi csatába

★

hópehely ágyon
lángolva perdül tovább
búzaszem álma

★

tobozba zárja
titkait a téli domb
várd ki a végét...

Juhász Erika

Lüktetés

A hegyek szíve
némán dobog, így kiált,
mégis visszazeng.

Fohász

Hegyre kapaszkodsz,
bár ég s föld közé szorul
a hosszas fohász.

Kincsek

Iszapmassza ez.
Egykor halomba raktuk
a lét értelmét.

Szöges cipők

a szöges cipők
bőrt hántanak a dombról
egy szürke házra

Jégtörő

gleccserbolhástul
készül mélybe szakadni
a tömegvonzás

Kapecz Zsuzsa

Kert a dombon (részletek)

Hó szital. Szarka
tollászkodik a fenyőn,
sírhalom-kertben.

Füst száll a völgyből.
Kopár fák. Szél tépi
az elhagyott házat.

Félálom. Búcsú.
Halovány pávák kertje,
ősz dombtetőn.

A hegyek ormán
árkot szel a napsugár,
csorbult aranykés.

Novemberi nap.
Villan, izzik, lebukik.
Tépő, rideg szél.

Hamuszín fátyol
takarja lassú felhők
eltűnő táncát.

Havas domboldal.
Ablakomból nézi egy
ajándék bronzló.

Homály járta kert
mentén visz az út feljebb.
Meredek, kopár.

Kilátótorony
sárgán dereng a ködben.
Eltávolodás...

Kapitány Máté

Felfelé
Haiku-fűzér (részletek)

Hegy lábán kunyhó.
Ablakán habos vizet
Dézsából öntök.

Bakancsot húzok.
Látszik még a lehelet,
Füstös a sóhaj.

Ködbe takarva,
Terpeszben állva vár rám
E nagycsontú hegy.

Elszántan lépek,
Dércsípte füvet török.
Kulacsomban gin.

Csúszik a szikla:
Hajnal csókja ül rajta.
Vigyázva mászok.

Messze még a csúcs.
E vénségnek fejbúbja
Kopaszra nyírva.

Mi ez? Fújtatok.
Ne törődj velem, hagyd el.
Csak a légnyomás.

Alant ott a völgy.
Szűkül, törpül a világ.
Felhőkön járok.

Közel már a csúcs.
Kicsit húzom a lábam,
Jaj, ritkul a lég.

Vénember fején
Már vénember kúszik ott.
Az biz én vagyok.

Pár lépés a vég,
A kulacs lám kifogyott.
Faágon varjú.

Csúcson ülő árny.
Lentről nem látszik talán,
De én ülök ott.

Kindl György

Nyár és tél

A domb irigyli
a hegyek havas csúcsát,
nyári melegben

Lelkek emléke

Halottak felett
a halom múltra mutat,
lelkeket fedve

Sasok

A sas fészkében
tojások repedeznek.
Hegyek szülötte

Utak fel és le

Ösvény vezethet
a hegy minden oldalán,
jót választhatunk?

Égig ér

Égig érő csúcs,
a gőg hitét gondolom,
de a hegy szerény

Imahalom

Kis kövek halma,
mindegyike egy fohász,
szélsuttogástól

Klemm József

(találkozás a hegygel)

lábadoz érek,
hatalmas: tanítvány tér
így mesteréhez

★

alföldi porzsák,
én, roppant szikláid közt
bár kavics lennék

★

csendesnek látszol,
mégis falvakat dönt le
fehér haragod

★

hidegnek tűnsz, de
mélyedben a teremtés
őstüze lángol

★

meghódítani
téged ki tudna, s lám, te
már fogva tartasz

★

indulok mégis
felfelé, bár tudom, más
jön majd le onnan

★

csúcsodra érve
meghal az, ki voltam, s már
bennem a hegy él

Kósa Emese

időtlenység

nagyharang kondul
pillangónak röptében
megáll az idő

★

megreked a perc –
a meggémberedett ősz
lóhalálában

★

galambtojások
ősz szakállú reggelen –
utolsó járat

★

elzsibbadt csendben
csillagok megpihennek –
szorító sötét

★

szivárványt nyeldes –
könnyes Ég kapujában
napfény csüngedez

★

sárga falevél
zizzenve fáról lehull –
őszí sirató

Kovács Júlia

Nem te vagy

Nem te vagy, kivel
Hegy csúcsán, felhők fölött
A napba néznék.

Tavasz kegyelme

Magányos dombon
Egy szál hóvirág nyílik.
Tavasz kegyelme.

Hegymászóknak

Sírod lett a hely,
Mit úgy vágytál elérni,
A hófedte hegy.

Sírom az

Csak halom csupán.
Mi örök nyugóhelyem.
Nem találhatsz rám.

Nagyravágyó

Túl magasra törsz!
A hegy csúcsán majd rájössz,
Sűrű ott a köd.

Kupcsulik Ágnes

Február másodikán

Barlangból árnymed-
ve jön elő, testét ha
látja, visszatér.

Március

Gyér sörényű, vén
almásderes a domb. Csak
lepihent kicsit.

Az a hegy

mit őriz mocca-
natlan? Őz álmát? Angyal
kristály lábnyomát?

Onnan

ez a hegy apró,
égi kráter, az a domb
csillagportartó?

A hegy panasza

Csak tízmillió
év a jussom. Az örök-
lét az emberé.

Irtás

Derékba vágott
tölgyek: önnön fejfáik.
Gyűrűk: koszorúk.

Lengyel Csilla

Hegymászók

Meteorfényű,
ég – föld között lebegő
bőrbuborékok.

Önfegyelem

Kavics tartja meg
a sziklát, a hegygerinc
fenyőjén szöcske.

Önbizalom

Sziklára kacsint
tóból a békalencse:
„Lejössz egy meccsre?”

Ikebana

A sziklavárban
mögém, az őszre pillant
egy harangvirág.

Menekültek

Fent koromerdő.
Fészkek a hófúvásban,
fekete pelyhek.

Vulkán

A sárból kinőtt
hóember koponyáján
viráglobogás.

Lajtai László

Meditáció a Virágos-nyeregben

Szürkésfehér, kóból épített kápolna a völgyben, néhány régi téglá enyhe színfoltot ad az öreg falaknak, két fából készült padocska és egy öreg fa, melynek ágai bekandikálnak a keresztácsos ablakon. Hűvös van, hajnali ködpára lebeg a fákon és bokrokon, körülöleli a kápolnát velem együtt. Kedves helyem, kedvenc napszakom. Az enyhe szellő néha fellebbenti a párát, és megpillantom a résen keresztül a hegy sziklás-fás ormait. A csönd fátyla is összefüggő, időtlen mozdulatlanúság vesz körül.

Vén fáid alatt meghallgatnám meséid, de csak... a szél zúg.

A hegy lombhullató erdőtakaróval és sziklás ormokkal, a kápolna kopott falaival, kis harangtornyával és én egymagamban. A hegy számára a kápolna csupán porladó kavics, jelenlétem pedig felvillanó enyészet... és mégis valami összeköt bennünket ebben a pillanatban, valami, ami időtlen, ami minden előtt már létezett, ami mindhármunkban benne van és rajtunk kívül, de aminek nincs neve, nincs formája, csak érezni, megsejteni lehet. Ezt a sejtést keresem fel itt a völgyben újra és újra, amikor gondolatok és érzelmek háborognak bennem.

Eső mossa, szél koptatja sziklás csúcsod, néma őrtorony.

Az erősödő szél az arcomba kap és oszlatja a ködpárát, valahol egy kutya felugat, a varázslat pedig lassan tovatűnik... A fák levelein-ágain harmatcseppek csillognak, a levegő üde, étellel teli, lassan elkezdődik a mindennapok szokásos lüktetése a völgyben, a faluban és a gerincen túl, a városban is. Csak a hegy tűnik továbbra is nyugodtnak, mozdulatlannak, békésen szemlélve a múltó pillanatok. A gerincre érve visszanezdek a völgybe és búcsút intek a kápolnának, majd a hegynek is, tudom, hogy ő visszavár és én újra meg újra eljövök, hiszen örök barátságot kötöttünk egymással.

Léptem zajára öreg sziklán napozó gyík tovasurrant...

Lenkes László

Hang
(Over Mountains)

hangtanka

képkeresztűzek
tükröznek Valóságot
keresetlenben
hangokat képzelünk be
– újfent – hallott hegyekben

hangeredet

Wakákat rügyez
a Fudzsin jövő tavasz.
Cseresznyevilág.

hangolás

hegy készül porból
Őshangban formálódó
zajt ad ki a csend

hangáradat

örök haiku
a belőlem áradó
folyó híd hangja

hangütés

kegyhelyt szült Basó
az Összagban illózó
hegyként ülő szent

hangpróbák

ködfátylak válnak
az Elérhetetlen hegy-
csúcsokon széjjel

hang over

To write is to hang
Over my *hungarian*
Language-mount hango-

Vers!

Ligeti Éva

cukorsüvegnyi
édes fehérség virul
hófedte hegyen

★

megyek, csak legyek
már hegyek közelében,
hogy nézhesek rád

★

hegyre hág a Nap
sziklára feszül fénye
vakít magasa

★

a vár helyén ma
kőhalom, darabokra
törött védelem

Mérai Mária

Hegy, domb, halom

Hegy: Bábel s horony.
Domb: dudorka, földi gomb.
Halom: sári holt.

Vágy (1.)

Hogy vágytam én a
hegyről eget súrolni!
– Ma földet seprek.

Vágy (2.)

Rég vágytam én a
hegyről eget súrolni,
száll a csillagpor.

Elmúlás

Holt születik tán:
hegy nyeli el sugarát,
elmerült a Nap.

Miklya Zsolt
Hegyek és halmok

Szögpont

Hófalon csákány
szögpontjai közt járok.
Egyszer elenged.

Itt is, ott is

Elszabadultak
a csitkók, indulsz, tiéd
három hegyoldal,

a szemhatárig,
hol a fenyőtűk között
ezüst pára kél,

s mint a tej zsíros
színe, úszik feléd a
gyantaszag. Itt is,

ott is, kidugja
fejét egy kíváncsi, sár-
ga róka gomba.

Őrkoszorú

Hajnali négy. Völgy
mélyéből indul hegyre,
magasba az őr.

Várja a reggelt.
A reggel várja az ört.
Megkoszorúzza.

Mirtse Zsuzsa

Hegy, halom, hármások

A test *hármasai***(Sisyphus)**

mindig van feljebb
érzékeny gerinceden
sziklát görgetek

(sír, halom)

agyagból épít
mellem kezétől éled
hegyes orommá

(barlang, repedések)

termőföld vagyok
hegymagásról zuhansz rám
égi esőként

A szív *hármasai***(körkereszt)**

lusta hegytetőn
kiürült testtemplomod
kereszt helyett áll

(kigyónász)

háromszázhatvan
fok távolságban vagyunk
egymásba érünk

(megkövesedünk)

hegyedet mászom
itt lesz majd dolgom veled
Szent László-pénzként.

A lélek *hármasai*

(Balatonudvari, temető)

majdani helyünk
domboldalon építjük
szívköveinkből

(fénykapu)

hűvös halomba
vágják keresztjeinket
negyedik napja

P. S. I love you**(kései szüret)**

puha lejtődről
szőlőszemet gurítasz
holnapi bor vagy

Móczár Csaba

Ellopott filozófia

„Sárga” emberek
ferde szemmel nézik, hogy
japán stílusú
verseket próbálgatok
írni, kék szín tintával.

Csalódás

Csúcsot dönteni
mentem, de dombot döngölt
kishitúségem!

A hegyről... letről

Lábam lábadnál,
szemem a csúcsodon. For-
dítva lenne jó!

Vénusz-domb

Érett barackot
érlelt nekem az idő
„vénusz-dombjain”.

A gyönyör csúcsán

...kebled halma közt
csúcsra érni, fehérrel
hinteni téged...

Molnár Szilvia

(Aphrodite)

Lelkiismeret

hegyek magasán
pásztáz láthatatlanul
hószemű madár

igaz menedék
tudom, sosincs előle –
kötél a hóban

vijjogó napok
jege csíp cserzett arcba –
év az év után

Mosogatómban (gyakorlat)

kósza pók rohan:
topáz-zsír gyöngyözésben
edényeimben

kósza pók flangál:
topáz-zsírcepp gyöngyfonál
edényeim közt

edénykarimán
borostyánszír-ragyogás –
álmos pók cammog

edények ölén
borostyánszín-cseppfolyás –
bamba pók csücsül

Móritz Mátyás

Halom porainkat

Legalább egy szép
és nemes ívű, görög
urna őrizze.

Aludjunk akár
gyümölcsben a nyarak és
a cukrok íze.

Ne nyomjon gondok
súlya, és ne emésszen
éles fájdalom.

A párnánk legyen
babér. Velünk szunnyadjon
róna, völgy, halom.

A sors szemétdombja

Hallgasd, Istenem,
a sorsom szemétdombján
mit kiáltozom.

Tág pupillákkal
nézem az eget, görcsös
szókat gyalulva.

Hallgasd meg szavát
a szomszédból jövőnek.
Koldus gyermeked

üres kezébe
adj arany kalászokat
és víg pipacsot.

Nyírfalvi Károly

[halom, domb, hegy]

Térképen apró
pont, akár egy tűszúrás
a lágypapíron.

Hatalmas asztal
széles lábakkal, ahol
véget ér a sík.

Ha alázattal
közelítesz, talán meg-
hajol előtted.

Nem kell megmászni.
Ki is kerülheted. De
hol a büszkeség?

A magasból is
látni, eltakar mindent,
bár sokkal kisebb.

Mit jelentenek?
Miért hívnak, el miért
küldenek, ha már...?

Támpontjai vak
határnak, szelíd falak:
halmok, dombok. Hegy.

Lankás tájakon
sétálsz, dombról le és fel.
Sírhalom között.

Papp Máté

Szomorúfűz alatt

haiku-utazás

minden út vissza-
fele vezet előre;
örvény az ösvény

*

*...szomorúfűzfa ága a kezed, nyújtja felém a Napot... – félek,
halott a csillag, melyet követtem érted, rég nem ég, itt hagyott benn,
e tükörmély éjben veled, egyes-egyedül;
lassan kihűl a Hold is, ezüst sarlója éles füveken, felhókarcoló hegyeken,
ködszurkáló ormokon csorbul ki, míg sugara túlcsordul,
s széjjelfolyik a sötét tapon;
ott vesztegel a csónakom (így veszett el megannyi ember) oltalom nélkül,
vakon, s ha alászállnék, árnyékká válnék, feneketlen fekete tenger nyelne el;
ó, nem alhatom, örökké virrasztanom kell,
Napom nem kel fel többé soha féltő tenyeredben,
nem virrad pillanat, szememen csillagtalán éji katlan ül, s a csónak merül;*

tűzeső lobban
égő szívemről tükör-
tóba kő csobban

*...szomorúfűz, kosarat fűznek asszonyok lehajló ágaidból, szűz lába nyoma
a vízen úzótt férfiak lebegnek, kosarukba hínárt, tavirózsát szednek...*

– hol a kezed?

*

jövőből jövő
emlékezeted vezet;
nincsen visszaút –

Kiss-Péterffy Márta

Tavaszi

Kócos dombok közt
méhrajjal fogócskázik
huncut szélkölyök.

Tél

Dühödt hegyháton
sörteként meredezik
a vedlett erdő.

Naplemente

Vércsikot karmol
az égre földforgástól
szédülő hegycsúcs.

Éjszaka

Szunnyadó hegyek
ormán felhőfészket rak
az ásító hold.

Pocaklakók dala

Domború dombban
dús derű duzzad. Dibben-
dobban a dallam.

Öreg-anya

Őszbe hajló domb –
völgyében még gyermekkel
játszott a tavasz.

Rezes Erzsébet

Telihold

Csillagéjszaka
Csendbakancsába bújva
Hegyen járt a Hold.

Hegytető

Felhő elzárta,
Könnyű rabságban tartja,
Gyengéd ölelés.

Domb

Hátadon a szél
Akadály csak te vagy,
Lassan pusztuló.

Természeti csoda

Harmatos hegyen
Napfelkeltekor ködös
Felhő születik.

Rozán Eszter

Árvíz

Dübörögve zúdul alá az áradat. A kis hegyi út nincs sehol, helyén óriási mélyedés. Víz mossa az erdei sétányt. Riadt vadak menekülnek az iszapban. Fák dőlnek jajongva oldalukra. Mindent elnyel a sár. A hegy reszket.

szakadó eső
bús felhő kergeti a
végtelen időt

Győzelem

Ott áll a domb tetején, integet. A győzelem jelével mutatja, sikerült. Mennyit álmódzott róla a balesete óta, hogy valamikor majd újra járni fog, és ismét képes lesz felmenni a kacsaringós utakon. Hosszú, vörös haja lobog a szélben. Körülötte pillangók kergetőznek. Ma minden csupa békesség. Visszafelé indul. Könnyű nyári ruhája alól egy pillanatra elővillan a múltáb.

vágyak helye, domb
büszkén feszít a fényben
életet hirdet

Sün az udvaron

Égett avar szaga terjeng a levegőben. Itt a nagy őszi kertrendezés ideje. A nap lassan nyugovóra készül, de kertünkre még nem borul homály, mert a közepén máglya ég. Férjem szorgosan gyűjti a faleveleket. A tölgyfa alatt halomba gyűjti, mielőtt tűzre rakná. A szomszéd érdeklődve figyeli erkélyéről, ahogy a halom egyre nő. Hirtelen megmoccan a dombocska. Rémulten nézek férjemre, amikor egy apró sün kidugja a fejét.

kosár a fűben
lassan hamvadó parázs
megmenekült sün

Sánta Hajnalka

Hegy

Ünnepként mered
a horizonton: boglyas
lelkem elsimul.

Fujiyama

Hótakaróval
őrzöd izzó gomolyod,
Fuji-san? Tetszel.

Dombok között

Szánkóra pattan
a derű – gyorsan, gyorsan –
fehér lesz hajam.

Sárai-Szabó Alexandra

Hol jártál éjjel?

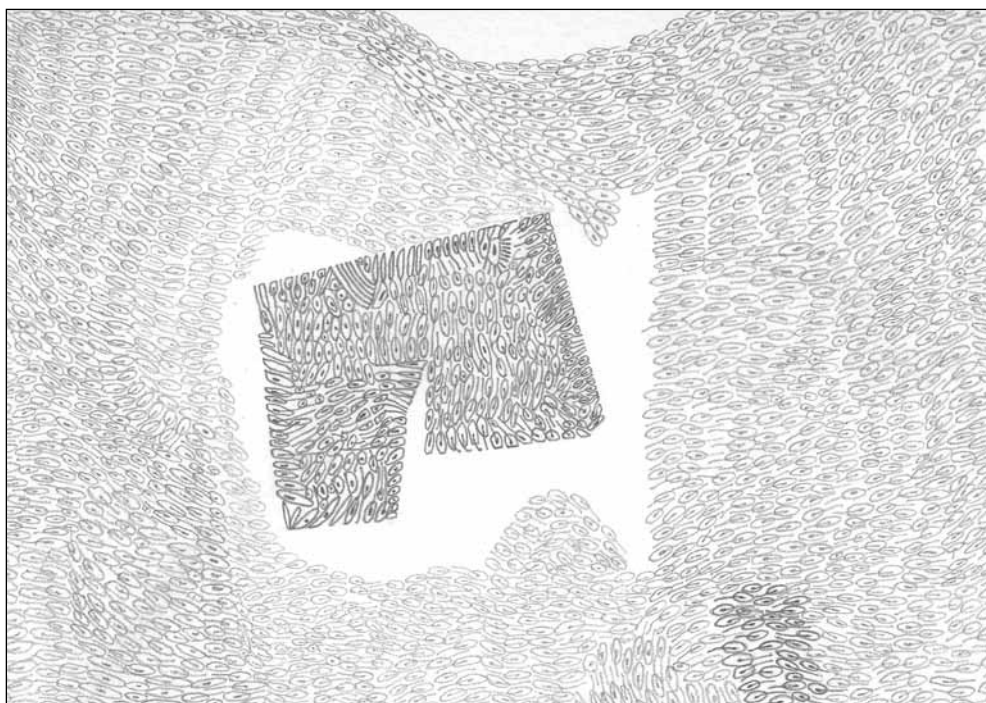
Törtfehér csipke,
halom nedves szövetszál,
parkettán lábnyom.

Váltakozás

Domb mögött lassan
csordogál le a nap és
késik a halál.

Az idő szerelme

Két hegy árnyéka
egy elkorhadt pad fölött:
vénülő kezek.

Salamon Ferenc

Variációk Erdély hegyeire

A vannel baj van,
a ninccsel jaj! Bajom van!
Elég bajom van!

★

Meg lennénk élve,
ha már meg lennénk halva.
Ez lesz elvégre!

★

Aki ma iszik:
kiviszik, ha nem iszik
utána viszik.

A P. Kelemen Didák Általános Iskola V. osztályos (11 éves) diákjainak haikui. Románia, Erdély, Székelyföld: Kézdialmás, Kovászna megye.

Illyés Bórká

Az érettek

Felnőttek? Furcsák!
Az agyamat fúrják. Ez
az Élet rendje!

Pinti Emőke

Tagadás

Nagy tata csak azt
mondja: nem vagyok az ő
leszármazottja.

Tamás Andrea

Szüleim

A felnőtt mérges:
parancsolgatni képes!
A versem véges.

Rancz Adrienn

Szülők

A felnőtt kiált,
szidja a kicsi fiát:
tanuljon jobban!

Székely Gyöngyike

Szeretteim

Apa: munkagép.
Anya: mosógép.
Csak dolgoznak, rég!

Stancu Richard

(VIII. osztályos)

Erdélyi hegy

Hegy óh, én Erdélyi
szép nagy hegyem, miért
vagy ilyen gyönyörű?

Schauber Krisztina

Irónia

Távolt fürkésző
fiahordó górugrány:
rég-volt, Szép-halom.

Fenség

Kopár a tető,
kéken szikrázik a hó:
méla Fuji-hegy.

Borzalom

Üreges a domb
s benn, mocsokban megbújván
kicsiny borz-alom.

Dszuang Dszi

Pillangó voltam
álomban, ím most ember
vagyok s tűnődöm:

Fent a hús hegyen,
magamban elmélkedtem;
egyedülként.

S a dombon léhán,
mély álomban virágról
virágra szálltam...

Ébren vagyok-e
hát, vagy pilleként szállva
éltet álmodok?

Silhouette

halomba hordja
eltékozolt szíveit
a vad ifjúság

★

fekete tetem
a madárdomb szétrebben
szálló cafatok

Schwamm Fanni

A meredek színei

Görgetett felém
a halom, a hegy, a domb
kilenc haikut.

★

Mint apró manó,
a csúcson vígan megül
esténként a dér.

★

Felfelé menet
gyöngyként gurultak tova
mind a kezdetek.

★

Álltak a hegyen
tűzpiros és tintakék
látomásaim.

★

Ha a domb zenél,
a fenyők halk kórusa
zölden énekel.

★

A tenger kacag,
a csúcsnak dagályt üzen,
és csikóhalat.

★

Messziről halom
küldött felém árnyakat,
hangjuk földet ér.

★

Dombomon doromb
hangján halkán muzsikál
az északi szél.

★

A hegy óriás.
Sírok és elfordulok.
A reggel fehér.

Simó Edmund

Hamudomb

Hamu harmatoz,
régvolt vulkánok tüzét
hinti szét a szél.

Kárpátok

Ott fenn az ormon
alig látom az orrom,
köddé váltam már.

Szőlődomb

Fényben tündököl
érő aranyigazság:
a jövő bora.

Naplemente

Elcsuklik a nap,
bíbor könnye porba hull
nyári alkonyon.

Réti dér

Didereg a rét,
hóharmat-ruhát öltött
már a kikelet.

Szent Anna-tó

Kék szemét a mély
csend, titok rám emeli:
legendát mesél.

Gyilkos-tó

Szemed tükrében
ott remeg a félelem,
te csoda-gyilkos!

Hazám

Hazám az, ahol
otthonom fészek, szívem
sárgarigódal.

J. Simon Aranka

Rendíthetetlen

Lassú kis patak
titkon lopja a hegyet.
Az még mindig áll.

Föld-arc

Arcodon völgy-ránc,
hegyekké gyúrt redők. Föld,
te is öregszel.

Hit nélkül

Bárcsak szavamra
tengerbe ugranál, te
hegy! Gyenge vagyok.

Talán

Fenn, a hegytetőn
talán meglátnám Istent.
Indulni kéne.

Mester

Olajfák hegyén
fa lennék én is, s szívnam
magamba erőd.

Golgota

Ösvényed pora
őrzi még a nagylelkű
Isten lányomát.

Szabolcsi Erzsébet

Hazavágyó

Lépteim hegyek
óvták, lombok kísérték.
Ma pusztán megyek.

★

Nézem a mezőt.
Lelki szemeim előtt
hegyek vonulnak.

★

Fenyőillatban
rég elvesztett hegytetők
varázsa dereng.

★

Havas hegyeim!
Mit ér a fehér világ
sötét falak közt?

★

Egy fodros felhő,
haj, éppolyan, mint régi
otthonom hegye!

★

Ugyanaz a hold
ragyog itt is. Miért szebb
az otthoni éj?

★

Messze kerültem.
Régi csúcsok titkait
őrzik álmaim.

Sós Dóra

A Rukh-hegyén II.

A Rukh oldalán
tűzvörös begóniák:
szégyenfoltjaim.

Kőhalom I.

Kőhalom pereg:
málló rémült istenek
névtelen hullnak.

A Rukh-hegyén III.

Impresszióm a
Rukh-hegyén felkelő nap:
a jövő még él.

Kőhalom II.

Kőhalom pereg.
Málló rémült istenek:
népesülő múlt.

A Rukh-hegyén IV.

A nagy Rukh-hegye
jövők mentsvára. Aztán:
betelt végidő.

Kőhalom III.

Kőhalom pereg.
Málló rémült istenek –
majd csend s feledés.

Pompei IV.

79 volt.
Láva tört fel. Álmodunk
most már örökké.

Kőhalom IV.

Elköltözött nép,
elveszett illúziók.
Kőhalom pereg.

De bazaltsírunk
helyét nimfák ismerik,
s híreket hoznak.

Sabine Sommerkamp

Haikut írni anyyi, mint világosságot gyűjtani¹

Nashi San a következő ablakhoz ment, de tévovázott elolvasni az ott fekvő lapot, mivel még mindig a haikura gondolt. Kinézett. Nyári, zöld mező terült el előtte vérvörös pipacsokkal, fehér liliomokkal és olyan virágokkal, melyeknek nem ismerte a nevét. A mező mögött húzódó romos terület a hiraizumi csatára emlékeztette, amelyről apja gyakran mesélt neki.

A büszke harcosokból, merész álmaikból, ahogy mondta, semmi sem maradt, csak a fű, mely befedte őket: olyan fű, mint ez is itt. Nyári szélben ringatózó, hosszú ezüstös fűsörény. A daru most kinyitotta az ablakot, és Nashi San kinézett rajta. „Figyelj arra, amit hallasz –, mondta Nashi Sannak –, és azután próbálj meg egy haikut írni. Egy ahhoz hasonlót, mint amit az előbb olvastál.”

Nashi San kihajolt. Érezte arcán a lágy nyári szellőt, és Harura, a méhecskére gondolt. Vajon közben visszatért a nyárba? A szél halk zümmögést hozott a rom felől. „Mennyire más a rom, ha egy méhecske zümmög benne!” – mondta Nashi San. „Igen, ez épp olyan, mint a virágzó almafa a lerombolt ház mellett: ha zümmög a méhecske, a rom megtelik étellel. Romos, kopár vidék – zümmögő méhecske – szőtte figyelmesen tovább gondolatait –, olyan, mint a 'virító almafa – lerombolt ház' ellentétpár.” És hozzálátott, hogy egy, az előbbihez hasonló haikut írjon:

Háború dúlt itt –
a kopár romok között
méhecske zümmög.

„Jó! – mondta a daru. – Ez a haiku biztosan apádnak is tetszene. De nézd csak meg, mi áll ezen a lapon!”

Milyen nagy a csend.
Sziklákba beivódó
kabóca-zengés.²

Szakál Gertrúd fordítása

Sabine Sommerkamp (1952) többek között japanológiát tanult, ebből is doktorált. A haikuk, melyeket prózába ágyazott, német nyelven születtek.

¹ Részlet a *Napkereső – Üvegemberekről, jégkorról és a költészet hatalmáról* című műből

² Tandori Dezső fordítása

Szekeres Ferenc

A Feröer-szigeteken, ha nem figyel oda az ember, könnyen beverheti fejét az állandóan fölébe boltosuló rongyfelhőkbe. Naponta többször megáztam (és legalább annyiszor láttam szivárványt), miközben meredek hegyoldalakra „ragasztott” bárányok mellett kóboroltam el. Nem egészséges így az élet, de legalább esztétikus...

A Tórshavnnal szembeni Nólsoy furcsa módon ékesítette föl magát..., órákig lestem szájtátva. Még egy fényképet is készítettem róla..., azt hiszem.

Kék pára száll föl
Bérc csúcsára akadva
Világ-zászló leng

Szemere Brigitta

Halom

Két halmom alma.
Rózsaszíromnyi selymét
két kezed rejti.

Hajnal

Tárgul a hajnal,
nap aranyában égbolt
hajlik a dombra.

Ráül egészen,
teste ívbe határolt.
Fény beragyogja.

Ébred a fűszál:
csípős szél hogyha bántja,
gyöngy pereg arcán.

Köd-gomoly indul,
vattacukorként foszlik
– ámul kudarcán.

Alkony

Tűnik a napfény,
nyúlik a szirt kék árnya,
aludni térne.

Rándul a hegyfok.
Félresimítja fáit,
felles az égre.

Görbül a háta,
mint kinek nyomja teher:
napútnyi élet.

Bércölelésben
álmodik mélyen a völgy
termő vidéket.

Szentkirályi Fittler József

Kék szél csiklandoz
tavaszt váró mezőket.
Szelídül lelkem.

★

Hegyek orma sír,
kendőjét nyújtja az ősz.
Reszket a gyopár.

★

Völgyek karja közt
szelíden búvik a táj.
Napsugár dalol.

Szitás Krisztina

domborzati

halomban állnak,
domborodnak, csúcsaik
felhőt nyársalnak

állapot

boldogságomban
hegyeket elhordanék.
nincs és nincsenek

naplemente

gurul a Nap a
meredek hegyoldalon.
sötétedik már

küzdelem az élet

hegyen-völgyön át
haladok a semmibe.
sose lesz vége

kikelet

zöldellő dombok
között cserebogarak
ébrednek lassan

Szlamka Zsófia

Selyempír

Hajnali álom.
Vöröses hegy, kékes dal.
Fenn jázminvirág.

Reggel öröme.
Ima a domb ajakán.
Első napsugár.

Áldozathalom.
Kék köd, kék víz, ál-fehér.
Csak benyomások.

Véralkonyözön:
élet ünnepli éltét,
fű fát, domb hegyet.

Hőfuvallat

Szabadba futhat
a víz, szabadba nőhet
a hegy. Én állok.

Egy halom holdfény.
Markomba gyűjtöm, tartom.
Elönt, elragad.

Itt a hegyapály.
Sík tér az ember lelke.
Alföld. Mélyalföld.

A fagyban írisz.
Körötte hét jéghalom.
Hétszirmú írisz...

Szűgyi Zsolt

3 haiku

létüres út lét
 üres útra ha(jol) (hat)
 a lé(le)k (ha) (f)él
 az isten(ember)
 e (látványlény) (h)a kép(e)
 (volt)való(nak) él
 a (m)ég fölé(bb) ve
 (ze)ss ha(za) néma szó(lj) az
 ál(domás) igaz
 (a)

Toperczer Anita

Batta éjjel

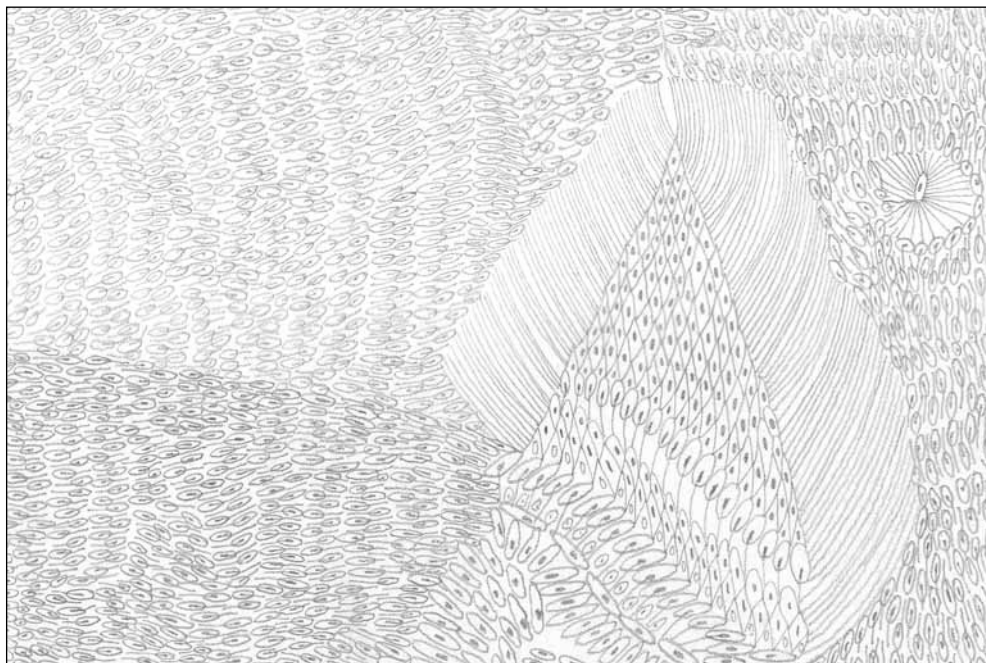
Éjféli dombon
 vörös szemekkel pásztáz
 három vaskarom.

Egérszürke köd
 tapintható ék-csendjét
 nyársalja fényük.

Aszfaltszörny rácsos
 orrlyukából tör a gőz
 pilláik felé.

Kölcsönpiláccsal
 nézi hegy-magasát a
 városi Duna.

Batta így alszik.
 Álmát nyughatatlan fém,
 kémények őrzik.

B. Tóth Klári

Dombokra simulva

Dombok smaragdzöldjét szántóföldek hasítják fel, a váratlanul kihajtó növény-sor, kipattanó virágzás egy ecset lendületével festi át a sávokat, mint textilmintát a tervező.

Csíkokra bontja
magát a föld, a dombnak
szántóföld feszül

Bársonyos ívek ölelésében kis tanya, messziről csak a kémény és a kanyargó szürke vonaglás látszik, ahogy kígyózik az ég felé, mint a közeli szent liget hajdani áldozati füstje.

Asszony a föld karjaiban, visszavonhatatlan szimbiózis.

Halmok ringanak
dombokra simul a csend
asszonytanya hív

A kis konyhában pléhvödör vízében megereszkedett nádstukatúr imbolyog, arcunkba lóg a megtelt légy-papír, az özvegy friss tehéntejjel kínál, mosolyában feloldódik az istállószag.

rovarhinta leng
pillészárny lenyomata
halálkiáltás

Házilag felduzzasztott patak zsilippel. Mezőből kihasított kerek tavacska, imbolygó felszínén ringatja az eget. Fűszálak zöldjében vérző klorofill, közepeken kecses faházat nyalábolnak a hullámok, mint táncosnót a libegés,

ingerkednek vele, rizsszemcsék vilódznak a kék tükörben.

Mint szoknya fodrán
úgy csillan vízen a fény
tört üvegszilánk

Az asszony tehenet fej a dombtetőn. Ridegtartás. Spriccel a tej a sajtárba, cipeli a meredek lejtőn, kilöttyen. Folyik a fehér lé lefelé, lassan gördül a zsiros folyam az ösvény letaposott fűvén, csillogó tejút.

Eltévedt a völgy
hozzásimul az éghez
lenéz – visszahull

A völgy-szorosból hangokat hoz a szél, erőteljes férfikórus, felelgetős, mint az afrikai törzsi dalok, közelebb érve birkanyj. Lépteinkre megriadnak, felfelé kaptatnak a hegynek, testük összeforr, mint gyapjúszőnyeg hullámoz a gyepen. A dombtetőn még elfújnak egy kardalt, aztán elindulnak, nyomulnak egymás hegyén-hátán egyre följebb, feltorlódnak az égig, a kékség beszippantja a gyapjak tömegét, szétterülnek az égi pázsiton, belefészkelődnek az azúrba.

Bárányfelhőkre
feszített türkiz lepel
gyapjú-hó szítál

Míg zeng az égi kórus, távolodunk, a kolomp gyengülő szavát elnyeli az útkanyar. Talpunkon litván föld. Nem lemosható.

Várkonyi Ágnes

Bakancsom vár rám,
 hogy vezessen úttalan
 hegyi utakon

★

Hajnali harang
 hangja száll a hegy mögül
 Temetésre hív

★

Vadvirágos domb
 lábánál örök álmát
 alussza apám

★

Hegy hajlatában
 hetet rikolt a páva
 Beleborzongok

★

Egymást tapossák
 kicsi kalapos gombák
 Élni akarás

★

Tehénjáráson
 kis gombák tülekednek
 Arany a sárból

★

Hús köd-ködmönben
 fenyőkatonák őrzik
 a hegy nyugalmát

★

Mészköhegyekben
 csipkézett cseppkő csodák
 múltról mesélnek

Vihar Judit

Japán hegyek között

Repülőgépből
 látlak a felhők felett,
 ó, szent Fudzsi-hegy!

Hósipkás csúcsod
 hol látszik, hol elbújik
 bűvös Fudzsi-hegy!

Jamanaka ko
 Szent hegy csillogó taván
 tótágas-Fudzsi!

★

Nikkói hegylánc –
 egyedül őrzöm itt most
 macska álmaikat.

Hajamban hagi-
 virág, szívem megtisztul:
 forrásvíz csobog.

★

Fenn a Hold-hegyen
 holt lelkek járnak táncot,
 szürke szél süvít.

Csókai lejtőin
 szeptemberi nyáridőn
 aratják a rizst.

Varjak kárognak
 piros pagoda felett –
 félelem hasít.

★

Ködbe burkolt hegy,
 fürdőben kendőt tartó
 szemérmes leány.

Jamadera-hegy
 kabócák zenéje zúg –
 Basó szelleme.

Vass Zoltán Barna
agyag és köpet

Fogás

Holttest a tóban.
 Gyenge szezon van. „Hálót!”
 „Jó lesz donornak.”

(kómás faszi

fekszik az ágyban,
 ágytál van, s még kajál is
 a szobanövény)

Combból

Békászik Bence.
 Hej, kelepce! Nád sziszeg.
 Ketten ugranak.

Hitvesj szeretet
*(avagy mi hangzik el egy ezüstlakodal-
 mon, ha az asszony felönt a garatra)*

Azt kívánom, hogy
 áfonyás palacsintám
 torkán akadjon!

*

Csóré csigán lóg:
 -lépcső-vér-tempó-biga.
 Csigamonológ!

{külön ha(-)

jóban evezünk,
 én boroshordóban, te
 levesestálban }

M-ondóka

Vízipaci tar-
 ka, füle is meg farka,
 nőtényre hajtva...

Vékony Andor

Vándorutak
(Bakony)

1.
nedves hegyeken
arcodba csapó szelek
telet játszanak
2.
eső csepereg
hófödte hegyek csendje
zajos koppanás

Vándorutak
(Gerecse)

1.
Hófödte hegyek!
Úttalan utatokon
siklik magányom.
2.
Ködben ül a hegy.
A fák közt a csend szalad.
Neked sincs szavad.

Vándorutak
(Mecsek)

1.
Ez már a Mecsek,
síkságból felnőtt hegyek,
erdős-meredek.
2.
Esős reggellet
köszönt a mecseki táj.
Emléked mossa.

Vándorutak
(Vértes)

1.
hallgat az erdő
néha egy-egy madár szól
lenyugszik a nap
2.
kopár hegyeken
fut-szalad az út tova
te egy helyben állsz
3.
szitakötőtánc
napsütötte vértesi
lankán s december

Wilhelm József

Sokadalom – népuralom

Hallom a csendet,
a fehér némaságát:
a csonthalmokét.

Két kéz integet,
szelet süvöltetnek a
temetetlenek.

Ölni ugyanúgy
ölnek, mint valamikor,
csak a virág mű.

Temetődombi
halmok, a népuralom
lomja: raktára.

A hullahegyet
emberek rakják, amíg
heggyé nem lesznek.

Zsatkóvcics Edit

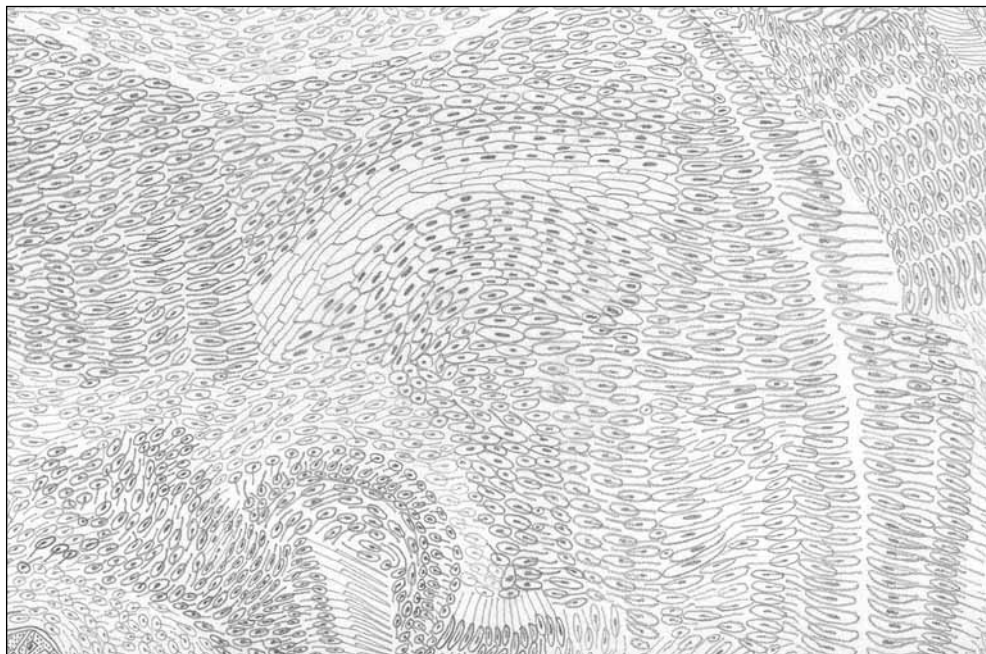
dolomitdombon
tűzparittyás pásztorok
hívatlan nimfák

★

kék angyalvár áll
tenger felett hegytetőn
könnyező kövek

★

ölelő lankán
vadászó bajadérok
kacagón suták

KOCSMÁM DÍSZE

KARMOS ERDŐM

LENÉZTEM A DOMBRÓL

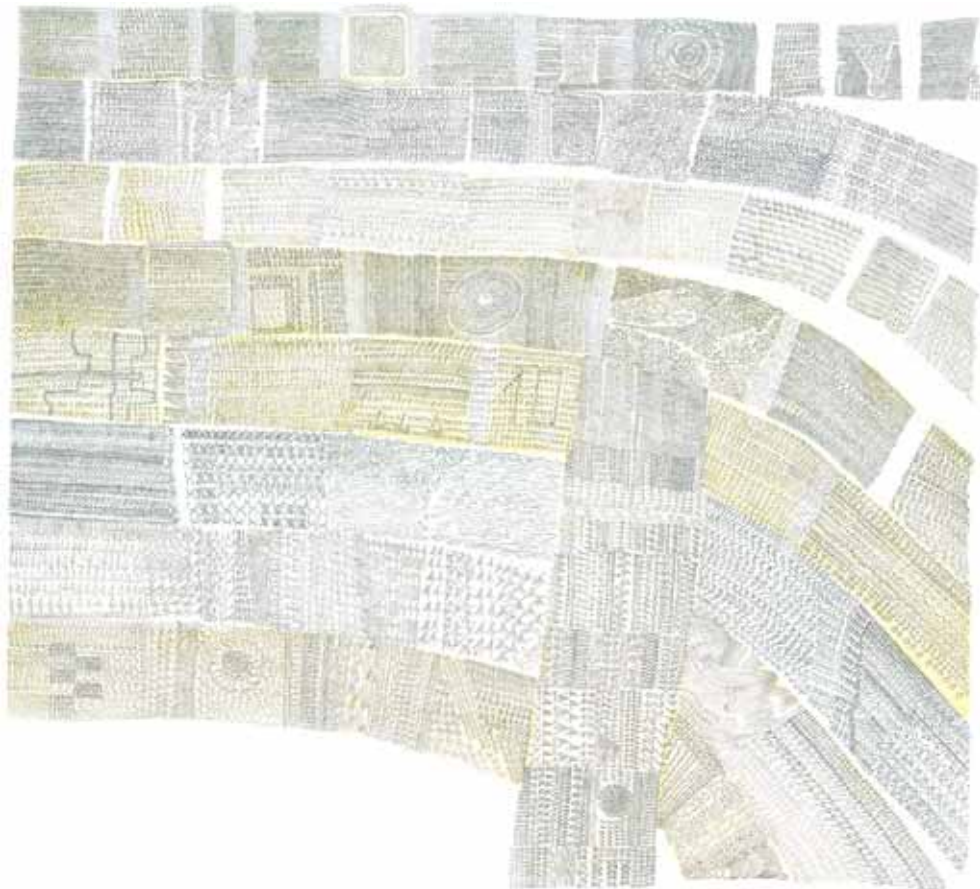

SZÁNTÓFÖLDEK

ÉGBOLT

Tombol, nyüzsög, mozog, rezeg

Az új és új kifejezőeszközök térhódításának, az anyagok és technikák szédítő kavalkádjának korában, a papírlapra rögzített képfajták kitágulásának időszakájában – amikor már minden valamirevaló műalkotás a digitális és a számítógépes jelzővel felruházott – egy hatvanas évei felé ballagó festő, Vízi Tihamér az immár negyedszázada vállalt programja szellemében az egyik legnagyobb múltra visszatekintő, klasszikus festőtechnikával dolgozik: az akvarellal. Természetesen az akvarell sem változatlan: a magyar művészetben az 1968 óta megrendezett egri országos vízfestészeti biennálék anyaga is – amelynek népes alkotói mezőnyében a nyolcvanas-kilencvenes évtized fordulóján Vízi Tihamér háromszor is elnyerte a rangos seregszemle díját – rendre arról tanúskodott és tanúskodik, hogy megannyi változata, variációja, kombinációja van ennek a festésmódnak. Például hivatkozhatunk arra is, hogy festőnk – aki meglehetősen ritkán mutatkozik be kiállításokon és csak elvétve jelentkezik önálló tárlatokkal – az egyik alkotószakaszában ceruzával rajzolt és akvarellal festett, vegyes technikájú lapokat készített. Vagy akár arra is emlékeztethetünk, hogy művei között – az akvarell egyik alapvető szakmai követelményének, az áttetszőségnek eleget téve – két oldalról megtekinthető, fénnel valóban átjárt, transzpareniciában fürdő lapokat alkotott. Az ezredforduló után született, a közelmúltbeli alkotószakaszra visszatekintő termés viszont ismét a tiszta akvarelltechnika, az ecsettel a papírra felhordott, vízzel hígított festék alkalmazásának, a hagyományosan megszemelhető akvarellkép alkotásának reprezentánsa.

Az akvarell egyik legfontosabb sajátossága, hogy *alla prima*, egy ülésben, gyors festéssel készül, és így a mű létrejöttének frissességét, élményszerűségét is hordozza. Nos, Vízi Tihamér munkái – azon túlmenően, hogy technikailag mindenben megfelelnek a technika klasszikus ismérveinek – ezt a gyors festésmódot iktatták ki: művei hallatlan aprólékos, hosszú alkotófolyamat során, gyakran többhetes munkával, és ezért értelemszerűen több ülésben nyerik el végső formájukat. Ebből eredően nem pillanatnyi élményrögzítések, hanem egy megfontolt alkotói koncepció sűrítményei. És van egy másik, fontos, a hagyományos akvarellfestés hatásmechanizmusát kizáró jellemzője is kompozíciójának. Elekfy Jenő, a magyar akvarellfestés egyik legkiválóbb, egykori alkotójának definíciója szerint: „A tiszta akvarell a világos színek és lágyan egymásba omló könnyű tónusok művészete. Lényegében lazúrfestő eljárás. A festőalap legtöbbször a fehér papíros, melyre a színeket vékony, áttetsző rétegekben festik fel.” Ha megvizsgáljuk Vízi Tihamér munkáit – és ezek az alkotások arra kényszerítik a szemlélőt, hogy a távoli szemrevételezés után a papírlapokhoz egészen közel hajolva, a sok-sok részletet feltérképezve fedezük fel a művek szépségeit –, regisztrálhatjuk, hogy itt nincsenek egymásba omló színek, egymást fedő foltok, szó sincs lazúrfestésről. Grafikai képzeteket keltő, de mégis festői értékeket hordozó apró kis pontok, vonalak, szállak

felviteléről, egymás melletti, egymást sohasem keresztező, esetenként finoman érintkező felsorakoztatásáról, hihetetlen türelmet és precizitást tanúsító rögzítéséről van szó; szőnyegszerű ecsetnyom-mezőkről, amelyeknek furcsán futó körvonalakkal határoltságából, foltokba rendeződéséből, sűrűsödéseiből és ritkulásaiból, kihagyásaiból és folyamatosságaiból vibrálások és villódzások keltődnek, formaképzetek keletkeznek, s amelyeknek raszterszerű hálózatában asszociatív emlékek rögzülnek és élesztődnek. A kolorit visszafogott, pasztell-szerű: az élénkségeket, a fellobbanásokat kerülő, néhány színre, színárnyalatra redukált, a raszter hangsúlyai szerint kibontakoztatott.

A festői törekvések formai oldalainak futó jellemzése mellett van még egy fontos és nehéz probléma: meghatározni azt, hogy mit látunk az ezen leleményesen egyéni eszközök alkalmazása révén létrehozott, hihetetlen érzékenységeket és finomságokat sugárzó képeken. Mi a kép tárgya, mi a kifejezés irányultsága? A technikai jellemzők konkrétságaival ellentétben itt már csupán a leírási-meghatározási kísérletek, a feltételezések szférájában tapogatózhatunk. Gondolhatunk arra, hogy a zárt és a meg-megnyíló, esetenként kis nyúlványokkal megjelenített mezők tájélmények, tájképzetek festői átírásai: mintha fakörvonalak, lombozatstruktúrák, növényzetburjánzások megjelenítései lennének, mintha csapások vezetnének átláthatatlan rengetegegbe, mintha megnyílna egy képzeletbeli táj fölött az égboltozat, mintha a párás levegő alatt maga a határtalan létezés pulzálna. Mintha fentről tekintenénk alá, és térképszerűen kiterítetten tárulna elénk a világ. Feltételezhetjük – és némi bizonyosságot jelez, hogy talán feltételeznünk kell –, hogy a Vízi Tihamér-kompozíció mindig valami organikusnak a láttatása vagy teremtése: itt nincs semmi szabályosra, semmi mesterségesre, semmi elméleti, spekulatív jellegre utaló, itt tombol, nyüzsög, mozog, rezeg, rezonál az elvonatkoztatásokban testet öltő élet. Itt minden légiessé, tűnékenyé, megfoghatatlanná, meghatározhatatlanná válik, mindent áthat valami belső, rejtelmes, transzcendens derengés, mindent körbefog a finom, sejtésszerűségeket indukáló „pointillista köd”.

Szabad, autonóm festői világ ez, amelynek rokon törekvései meg-megjelentek a XX. század művészetében – gondoljunk Veszelszky Béla életművére –, és fel-feltűnedeznek a jelenkori magyar művészetben is: grafikusok és textilesek is kutatják a milliónyi részletből felépülő képstruktúra által tükröztetett, autentikus esztétikai világképkalkuláció lehetőségeit. Vízi Tihamér rendkívül elmélyült kutatómunkával megteremtette szuverén akvarellbirodalmát, amelyről már másfél évtizeddel ezelőtt azt jegyezhattük fel, hogy az ismeretlenségek felfedezésének és megismerhetetlenségének örömeivel gazdagítja képeinek szemlélőit. Az új munkák titkait feltárni igyekvő felfedező útjainkon most újabb, izgalmas távlatok nyílhatnak és zárulhatnak le – de akár megnyílnak, akár lezárulnak a dolgok, Vízi Tihamér így is, úgy is termékeny gondolatokkal és megérezésekkel gyarapítja műveinek elmélyült szemlélőit.

Wehner Tibor

Fenyvesi Félix Lajos

Ó, vigyázva lépj
a fűre: anyám holtan
ott esett össze!

★

Mint tigris lépte,
oly puhán s félelmesen
surran a halál.

★

Kialudt fénye
a napnak, és te kereszt-
úthoz érkeztél.

★

Rongyos kabátban
áll az új század bódék
s paloták között.

★

Hajnal-derengés.
Késve tűzi Isten az
égre a Napot.

★

Minden verset ír:
madár hóra, szél vízre,
én az égre föl.

Tavaszi illata.
Fák, virágok varázsa.
Csodás temető.

★

Fehér krizantém
sírodon, a lábaddal
sötét fűzfa: ÉN.

★

Tengert átvágó
madárraj. Ó, a partot
hányan érik el?

★

Régi sírkövek,
olvashatatlan nevek.
Ifjú katonák.

★

Szívverés-mélyben
született imák. Némán
is érti Isten.

★

Noteszlapokon
utolsó verseidet
vér ütötte át.

Bíró József

Fate

'mi re ám mé re
tett ... : *békével* elfogad
tam ... : nehéz ... az ... **ÚT**

Great Extent

... tűzre - víz ... vízre -
föld ... földre - víz ... **földvízföld**
... : moan ... : from the tomb ...

Deep Mourning

... death ... death - rolls ...
nincsenek ... s nem lesznek
... : magyarázat ... / ... : ok

It's Your Turn

- Rilke - parafrázis -

... légy' ... láthatatlan ...
- *ennyi* - ... hidd el ... nem kell több
... : *már*' ... ez ... is ... elég

Comprehension

3 fátyol ... mögött
- AZ EGY ... 1 ... : EGY A MÁSSAL -
... : el ér he tet len

Here / now / always

... tüzekben enyész' ... :
mind az ... a mi ben hi szek
... : porhamu leszen

Notable day

... haldoklik ... : nincs e
 sély' ... : - néma a város - ... : még
 sem fél ... : tudja ... -, hogy ...

Apparition

lá tom ... tür kız ... ar
 cátt ... - e lőttem van - ... : a zo
 no sít ha tat lan

Kramsach

- to Alois Schild -

nap fény től szik rá
 zó ... hó föld te hegy nek or
 mán ... : tán col ... ár nyam

Landscape

ko balt kék tó ... : tük
 ré re ... **SÓ LYOM** ... röp te ... raj
 zol ... : a rany szab lyát

Evergreen dream

- to Andreas Pytlík -

zöld' - .. - .... - ... : zöld **NAP** ... zöld
HOLD ... zöld **FÖLD** ... - tengerzöld - zöld
 - ... : zöld' - .. - .... - ... : zöld ... : horizont

Proclamation

nem ... nem ... kí vá nom
 fel fal ni ... nem ... : i má dom
 ... a ... : sza bad sá got

Géczi János

a tó képén a
fűz-szívú oleander
merő rózsatűz

★

a vízre hajló
oleander-szívú fűz
csurom rózsaláz

★

csiszoltkő hajnal
a tenger rézmérlegén
vércsöppnyi sziget

★

meztelen izmú
tenger fogja csípőmet
ím körbefonja

★

csípőmet fonja
a meztelen kék izmú
tenger nyers combja

a kék meztelen
izmú tenger forgatja
combjával csípőm

★

fél kagyló hever
a földön a kiszőkült
fény talpnyomában

★

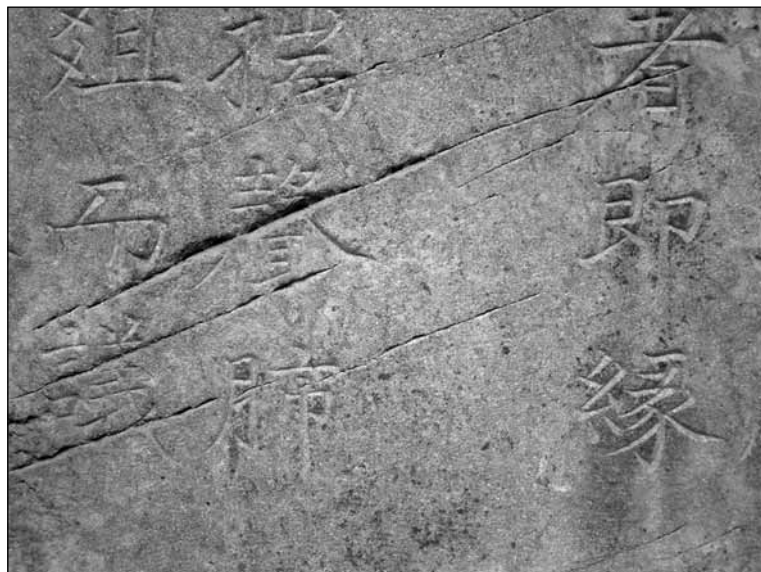
a vers vízszínén
nézem sirályalakod
merre libben el

★

versem figyelem
tűnődve nézem mint száll
sirályalakod

★

vízpartból napból
vágyakozásból állnak
mondatok össze

a tócsa jegén
vadgalamb kopog vissza
saját képe nek

★

teljes éjjel hogy
alszol nézlek csupasz Hold
szeretem álmod

★

gyertyalángnyi száj
falatozza a Holdat
feneketlen éj

★

a serpenyőben
május Holdjának fénye
éppen elég súly

★

piros ruhában
is oly fehér a szív a
szív a szív a szív

★

pogány verőfény
por száll aranyesőként
a háttér ónix

szkander a Nappal
szívem dobog arcom ég
árnyékra dőlök

★

poharamba hullt
s vörös lett reggelre a
szédült telihold

★

az üvegszilánk
apró sebén porrá tört
szivárvány ragyog

★

csillagos kárpit
készül villog a lézer
fénykötőtűje

★

rímpár bokádra
gondolok vigasztalna
mikor elnézném

★

áthajlok hozzád
fehér kavics s mint ostyát
nyelvemre veszlek

Németh István Péter
Balatoni haikuk

Apámnak s Anyámnak

Teremtés

Vad zöld lomb,
aranyló lampionodban
mitől ragyog a Nap?!

Fürdőzés

Zöld szoknyád alól, tó,
kagylónyi körmöd se villan –
enyém vagy!

Örömkönnny

Árva-
szunyog lárva
a Balaton egy vízcöppjébe zárva.

Nincs-lábbeli

Fövény a talpbetétem.
Zöld fiasikló:
cipőfűzőm.

A fa

Tavasszal zöld. Ősszel arany.
S rőt almát terem –
télen: varjat.

Muzsikás vak

Penget.
Ujja begyében a világ
kés-szárnyú szilánkjai.

Születésemkor

Márciusba pirult nyárgallyak
súgták: éljek,
meg ne haljak!

Partom elkanyarult

Lépted után hajlítja
sarlóit a sás-had –
megbocsássad!

Vízparti Lót

Szeme péterszög. Szája odú.
Haja lomb.
Lábujja gyökér.

Tovább

Arcom kútnyi égboltokon úszott.
Lecsobban
egy kődarab.

Boglári vásárfia

Apám nyakában epebaj ellen
párducmintás kis
jáspis.

Kegyelem

Hangyát, ha tóba esett,
vedd tenyeredbe,
loccsintsd a partra.

Éjféli

Kitakarózva szívedből
vérem világánál is –
látlak.

Parancs

Élj szépen, s légy
oly kipusztíthatatlan, akárha
a mályva.

Csók

Közel hajolt
az ikonarchoz,
mintha szájjalfestő volna.

Mocsári teknős

Víz fürösztü születésem.
Föld szárítja meg halálom.
Ég – – –

Címesincs

Szeretet
gombozza föl kagylókkal itt
utolsó ingemet.

Altató

Utolsó cigarettád füstjén
hajtanám le a
fejemet!

Fehér fény alatt

Hanyatt a fűben.
Irkám firkált lapjain
túllapoz a szél.

Németh Péter Mikola

Hét haiku

(I.)

Szügyi Zoltánnak

Tükörben égek:
báb-test, pillangó-lélek
szárnyszegetlenül.

(IV.)

Maszk az arcokon.
Só, víz, véres veríték.
– Megfeszítettet!

(II.)

Elnehezült szív.
Mégis emelkedni kezd.
– „*Ecce homo!*”

(V.)

Sírkő a háta.
Vére–költő–bodobács
halotti maszkban.

(III.)

Az én halála
a sosem volt Madaré
az életedben.

(VI.)

Tengeri csillag.
Homorú hajnali ég.
Újjászületés.

ITEM

Ne féljél, mindig a másik
ember hal meg, nem te.

(VII.)

Harangok zúgnak.
Remeg a dombok alja.
Feltámadás: van!

Aranyi László

haiku/1.
(a megvilágosodásra)

bekötött szemmel
fáklyafénynél törékeny
fészked árnyéka

haiku/2.
(a megválaszolatlan kérdésekre)

nem lehetőség / lehetőség
nem titok / titok
nem mosoly

haiku/3.
(az önmagában lévő szépségre)

----->
<-----
-----> & <-----

haiku/4.

harmatcsepp megtört
nád hegyén víz tükrében
kisimuló hold

haiku/5.

kivájt szemüreg
fáklyafény kopoltyúja
emésztetlenül

haiku/7.

álom nem álom
csak hálószővő pókként
gyökértelen hold

haiku/8.
(Ma Jüan Magányos halász című képéhez)

virrad törékeny
ragyogás átölel a
lélegző tenger

haiku/10.
(a golgotai misztériumra)

élettér(d) dharmá
dráma (f)ordított kettős
keresztre kereszt

haiku/11.

(Salvador Dalí: the agnostic symbol)
árnyékállapot.....vetített
walpurgis-éj..... kettős porondon

haiku/12.
(a költészetre)

szöveg/maradvány
alvadó ujjlenyomat
hősünk hült helye

Horváth Ödön

Az örök idő nyomában (részletek)

A Mont-Blanc fehér,
örök fehér; ám ha a
nap süt, fehérebb.

...

Fenn a hegy csúcsa
amíg a völgy ködben ül,
fehéren ragyog.

Hófedte hegycsúcs;
mindennap találkozunk
íriszhártyámon.

Körkörös láncban
álldogáló hegyekre
hó hullik alá.

Az esti csendben
a hóval fedett házak
egymáshoz bújnak.

...

Hajnali fényben
az éjjel esett hóban
állnak a fenyők.

Nagy a csönd. Kint is,
bent is. Ismét havazik.
Merengve nézem.

Kétszínű világ:
fenn összefüggő szürke,
lenn szúzi fehér.

...

A hólepte fák
belebújnak a ködbe,
még az est előtt.

Téli alkonyat;
sötétszürke ég alatt
hófehér mező.

Utolsót ütött
éjfélkor az óra; most
kezdődik a csend.

...

Fodor Ákos

Poetica

A *történők* elszomorítanak.
 Az öröm otthona: a Pillanat.
 Minden történet vége: pusztulás.
 A Villanó Fény: örök. – Semmi más.

Globalfolklor

képmesék

Figyelmeztetés közmondás módra

A félelem
 veszélyt terem!

Axióma

Mestertől soha
 olyant nem tanulhatsz, mint
 a Tanítványtól.

Tudósítás a terepről Bibó Istvánnak

Én már *félek* a
 demokráciától is:
 látom működni.

Szellemi bátorság

„Esküdni mernék
rá, hogy valószínű az,
hogy lehetséges!”

N. N.

Finoman Faragott Bunkó

2 igazság

hommage à Vonnegut jr.

Nem lehet mindenre gondolni.

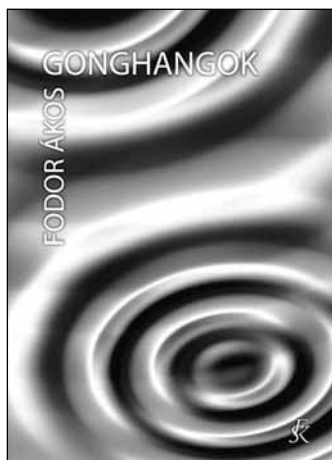
★

Gondolni mindenre lehet.

Nyilatkozat

Nem vagyok beteg, csak öreg:
Egészséges Gyógyíthatatlan.
Tettem, mit tudtam s lehetett.
– Míg van (s van!) Kit-Mit szeretek:
ne szánj fogyatkozásaimban.

21 kamarakoncert szavakra

Fodor Ákos: *Gonghangok*. Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2009.

Nem titok, hogy Fodor Ákos költészete a pillanatnyi megvilágosodások művészi megrendezése, éppen annyira és sokkal inkább, mint bármely más versvilág. A jobbára rövid költemények ugyanis a szavak immanens valóját próbálják meg verssé formálni. Egy pontos, egy ütésnyi vershang a maga egyszerűségében példátlanul bátran szólaltatja meg a (vagy az egyik) szóban nyugvó csendet – s válik a gong hanglebegése a vers esszenciájává. Fodor Ákos művei úgy viszonyulnak más (európai) költészetekhez, ahogy a gong viszonyul a zene artikulált folyamatosságához. A zenész számára a hanglebegés megszüntetése már a hangolás alatt megkezdődik, teljességgel azonban csak a kialakuló harmóniák értelmezik újra a zenei artikulációra, viszonyulásra felkészített hangot. A *gong* költészete viszont eloldódik ettől az újraértelmezhetőségtől, s vállalja, sőt kívánja a hanglebegést.

Éppen ezért a *Gonghangok* szerkezeti sorozatosságában is az egyszeri hangok kötete. Csendre ültetett szavakkal költött verseit a szerző most 21 kamarakoncertbe rendezi. A szövegek tehát önmagukban is és önmagukon túl, egymás összefüggéseiben is megszólalnak. Az egyes ciklusok azonban mégis inkább háttérként, mintsem szigorú rendszerként működnek. A különböző műfajú versek, mint különböző hangszerek egy kamarazenekarban, befolyásolják egymást, azonban nem olyan erősen, hogy az egyes hangok jelentőségét megszüntessék, s így a versek egyedi „lebegése” megmarad. A ciklusok folyamatos olvasása egy-egy téma hangszerelésének élményét is adhatja, mégsem a ciklustémák körbejárása a központi elem a kötetben.

A rövid versek, versciklusok azonban csak látszólag nyújtanak könnyed olvasmányt. Valójában éppen a műfaji sokszínűség staccatója, az egyes hangok, „hangszerek” önálló élete az, ami az olvasást elmélyítve megkívánja tőlünk értelmezési stratégiáink gyors változtatását.

A *Gonghang* talán elsősorban a hanglebegésre, azaz a nyelv elsődlegességére építő szóköltészet: a fordíthatatlan nyelvi aktualitások visszaszerzése, a szóanyag jelentéstartalmainak újraversetése. A szó és a vers értékének visszafogott és felszabadult kezelése jelenik meg benne. Nem a megíráson, elírásán, túlírásán kíséreltezik a szó és a vers kapcsolataival, hanem ennek a magától érthető viszonynak autonóm erejét villantja fel. A szó anyagának olyan mértékű közvetlensége érhető így tetten, amely megidézi az elérhető jelentésmélységeket. Ugyanakkor a szavak és a költészet metaforikus viszonyai hiányoznak a versekből. A jelentés nem hasonlóságra, hanem ellentétekre, fogalmi vagy akusztikai pozíciókra épülő megvalósulása mutatkozik. Ilyen például a *Visszaszólás* immanens értelme.

*„Drága Bibó Úr,
félek, hogy nem is vagyok
már demokrata...”*

A versnyelv közvetlenségéből fakadó ellentétekre támaszkodó viszonyrendszer nemcsak az egyes verseket, hanem az egész kötetet is lazán át fogja. A költői beszéd, amely a szó és vers kapcsolatának esszenciájára épít, elkerülhetetlenül jó és rossz végpontjai között bontakozik ki, s így jó és rossz találkozási, választási pontjait biztosítja. Ez az egész költészetet egyfajta kompromisszumnélküliséggel itatja át. Felmerülhet a kérdés, hogy ez a bevallottan és sikeresen az olvasói aktivitásra építő versvilág mennyiben számít az olvasó önálló értelmezéseire. Kétségtelen, hogy a gyakran két pólus között megfogalmazódó versek csupán egyetlen dimenzióban képesek minket utaztatni. Úgy tűnik, ez e költészet sajátosságai közé tartozik. Egyes versek azonban, mint a *Mosoly*, olyan jellegű ellentéteket állítanak föl, amelyek a kizárólagosság helyett a harmonikus illeszkedésben értelmezhetők. Így viszont ebben az esetben a jelentéstulajdonítás leginkább egyfajta egyensúlykeresésnek felel meg.

A versvilágot meghatározó ellentéteség természetesen nem pusztán analogikus viszonyokban jelenik meg, hanem gyakran a kulturális közeggel konfrontálódva. A versek rövidségének köszönhetően maga a verstest könnyen lép dichotomikus viszonyba a címmel. Ezek a kapcsolódó ellentétek nyíltabb-rejtettebb megfelelések szerint rendeződnek. Általában csak a kulturális referencia tudatos bevonásával értelmezhetőek, tehát az a naivabb jelentésalkotás, amely a párhuzamosan megjelenő szóellentétekben természetes, esetükben tudatosabb ön- vagy identitásértelmezéssel kell párosuljon. Ez történik például a *Státusz* című szövegben, amely a státusz, az állás mint stabilitás és függőség kulturálisan különböző konnotációit rendeli egybe, s feltételezhetjük, hogy ellentétes jelentéstartalmakat kell felfedeznünk a köznyelvi kultúrában homogénnek ítélt szókapcsolatokban. Megint csak a köznyelvi szókinccs, szókéltúra újraírásával, újra-birtokbavételével van tehát dolgunk.

*„míg szükségem van
rá, hogy szükség legyen rám:
függőben vagyok”*

A nagyobbrészt haikura, helyenként oktávákra, szonett-töredékekre és más töredékes-sorpáros költeményekre épülő kötetben azonban nem pusztán a szó újrabirtoklására helyeződik hangsúly. Bizonyos versekben mintha festészet-zene-szó totális harmóniája lenne a cél. A Weöres Sándornak ajánlott darabokban (s azokon túl is) a zeneiség és látvány együttes hatása működik. Ezek a versek nem nélkülözik a metaforikus jelleget. Nem annyira az ellentét, mint az összerendelés szervezi a verset. A megragadás, a megsejtés nem a nyelvi-fogalmi-megvilágító, hanem a nyelvi-esztétikai-megidéző úton történhet meg. Így az egyszavas versek sem ellentétben fognak állni a címmel, mint inkább kiegészítő, magyarázó viszonyban (pl. *Elutasítás*). A hang nem a szó nyers jelentésével, hanem impresszióként jelenik meg, esztétikai, onomatopoeitikus tulajdonságaival kápráztat el. Bizonyos darabokban a képiség, másokban a ritmus, a hang lesz

egy leheletnyivel fontosabb, valójában azonban ezek együttes, finom egyensúlyáról van szó, melyek a szót a költő számára kifejezéssé teszik.

Noha különböző poétikai reflexekről van szó, amelyek akár ki is zárhatják egymást, a kötet koncertjellege éppen abból fakad, hogy a különböző költészeti folyamatok nem kizárják, inkább váltogatják egymást. A világos, könnyed esztétizmusú *Ittből* az élet és halál felé mutató állomásokat bejárva, oda-vissza tekintve, lépegetve kell elérkeznünk a megismerő, szűkszavú *mégbe*. A végpont mégsem csupán a szóé, inkább a szóhoz rendelt lebegése. Cím és vers, cím és verstest kapcsolata a belső referenciákon túl valamiféle végső redukció felé halad.

Az ellenpólusok közötti vonzásterekbe hív ez a kötet, egy-egy sétára csak. Annyira, amennyi idő alatt néhány szó, szókapcsolat, szópár ereje hatni tud, és hatnia elég. Az olvasás minimumát és maximumát ajánlja tehát, egyszerre, egy pillanatban, egy vagy néhány kellőképp megválasztott, áthangolhatatlan hang erejéig.

Dávid Anna Dóra

A Hegytetőtűz magányossága

A recenzens nézi a Taneda Szantókaról 1929-ben, „sétáló” vándorlásai közepe tette készült fotót, és nem tud szabadulni a felfedezésétől, hogy egy szamurájt lát: mérföldjáró lába fehér gyolcstekercsben, fekete csuhája akár egy nindzsáé; óriási nádkalapját tar fejéről levéve mintha pajzsként tartaná asszonyt nélkülöző ágyéka elé – sebezhetősége a szemüvege. Halált megvető elszántsággal áll Kjúszú szigetének vadonjában. Látjuk, bármelyik pillanatban kész harcba szállni, hogy aztán a nap végén győztesként-vesztesként magához ölelje makacs, újra és újra támadó ellenfelét, a magányt.

Tudjuk: költőt látunk. Egy szerencsétlen, hányatott sorsú embert, immáron zen-szerzetest, aki Japán vidékének ezer mérföldjeit bejárva koldulással gyűjt aznapi kiadásaira: valami éjszakai fedélre – ha lehet, legalább lábfürdővel –, némi élelemre és főképpen szakéra-dohányra. Gondtalan egyébként, mert csak két dologhoz ért: a gyalogláshoz meg a „verselgetéshez”.

messzi	havazásra	hóviharban	elcsúsztam
hegyen	ébredtem	jöttem	elestem
fénylik	nem	haza	a
a	a	megírom	hegy
hó	magányra	az	hallgat
indulok		asszonynak	

Egyszemélyes szektájának szabálya (a recenzens valamikori olvasmányából emlékezetből idéz): „Igyál, amennyit csak bírsz, és még azután is, míg az ital le nem terít a földre, hogy részegen öleld, majd fejed emelve még igyál, aztán hányd ki öklendezve mindazt a dualitást, amit addig tanultál!”

Nem kerülhetjük meg, hogy „Hegytetőtűz” Szantóka olvasásához egy halk utalást adjunk: a haiku (alapvetően) a zen (buddhizmus) költészete; egy-egy

darabja – szerzőjének: a rálátás élményében, olvasójának: a szöveg hatásában – felér egy (kis) megvilágosodással.

Nem véletlen, hogy a szabad verselésű haiku-termést a magyar zen-szerzetes, Terebess Gábor vette gondjaiba és fordítói akaratába. Mondjuk ki máris: mindannyiunknak – kik a „haiku elérhetetlen esszenciáját” kutatjuk – örömeire és épülésére.

A fordító leleménye, hogy a japáni írás mintájára, függőlegesen sorakoztatja a szavakat; a különösségen túl a költőre jellemző formát találva így, legalábbis a recenzens olvasatában: a beszéddel (írással) kifejezhető világ darabokra tört; egy-egy megtalált, érvényes szódarab megérdemel egy sort, egy pillanatnyi szünetet, hogy a vers végére megint összeálljon valami: a haiku. (Elfüstölögtünk afölött, hogy a névelőket – melyek tudomásunk szerint a japáni nyelvben nem is léteznek – megilleti-e a külön sor? A füstölgés eredménye: Szantókánál – igen. Beleélhetjük magunkat a – most már magyar – költő talán éppen kapatos versírói állapotába, nyelvének akadozásába: azt mondja „az” vagy „egy”; kortyocskát iszik rá, és máris jöhet a következő, megtalált szó.) Az is a japán mintát követi, hogy nincsenek írásjelek, és ez így is van rendjén: a szavak önmagukban nem igénylik ezeket – a vers végén kérdezzen vagy kiáltson fel magában az olvasó, ha akar...

A szó, a versezet nyelvezete egyébként egyszerű és teljességgel köznapi, bármiféle irodalmi áthallás nélkül – maga a beszélt nyelv, csakúgy, mint az eredetiben. Ami nem jelenti azt, hogy könnyű lehetett fordítani: az egyszerű szó éppoly esendő, mint a választékos irodalmi.

Ezért aztán a versek hozzánk szólnak. Majd az alább sorakozókat olvasva: vajon akadna valaki, aki nem a szerencsétlen sorsú, fedél nélküli honfitársainkra gondol, elementáris részvétellel? (Netán önmagára, felismeréssel...)

Minden egyes vers egy gyöngyszem – igaz, nem az egyformaságában fénylő igazgyöngy, hanem inkább a vándorlások során talált fából pár késvágással formázott, rusztikus darab. (Szám szerint, ha jól számolom, 187, plusz-mínusz 1.)

Olvasását minden költészetet kedvelőnek ajánlom, még akkor is, ha a zen-ből egy betűt sem ismer: kedvére válogathat a darabokból, fűzhet magának kellő számú gyöngyből olvasót. Ám ha csak egyetlen szemet talál, ami hozzá szól, azt is jól őrizze meg magának!

főtt	fogtam	zúzmarás	kora
étel	egy	éjen	reggelre
melege	tetűt	van	maradt
kézről	melegebb	egy	egy
kézre	nálam	nyughely	csillag
száll		valahol	nincs
			rossz
			nap

óra Taneda Szantóka (1882–1940)
hulló Szabadhaikuk Terebess Gábor fordításában, 2006
hó <http://terebess.hu/haiku/koltok/taneda.html>

Bakos Ferenc

Körömtanulmány

Kányádi Sándor haiku-költészete

Bár az európai romantika korszaka a XIX. század első felében az orientalizmus jegyében a kelet felé fordult, mégsem fedezte fel a japán zen filozófiát tükröző haiku versformát. A haiku, ez az ősi létfilozófiai költeményekből, a tanka nevű ötsoros versalakból az első sorok önállósulásával alakult rövid, epigrammatikus versforma csak a huszadik században honosodott meg az európai irodalomban. A zen-buddhista indíttatású haiku ugyan távoli az európai verskultúra számára, de éppen ez az idegensége teremtette meg létjogosultságát a huszadik századra irodalmi formaválságba torkolló európai költészet számára. A két nagy múltú verselési forma: az időmértékes és az ütemhangsúlyos, a modernizációval sok költő számára nem vállalható, az önkifejezést korlátozó formává vált. A hagyományos kötött strófaszervezetek, mint például a szonett – amely az epigramma mellett talán a legközelebb áll a haiku zártságához, gondolatiságához – egy klasszikus, mára eltűnt dantei, petrarcai, babitsi világszemléletet tükröznek, így akaratlanul is destruálódtak. „Kontinensünkön manapság ritka az a költő, az a művész, aki vagy Európából, vagy az itt honos évezredek lírai, művészi tradíciókból – esetleg mindkettőből – nem ábrándult ki.”¹ Ilyen és ehhez hasonló okokból divatossá váltak az irodalomban a keleti filozófiák és ezáltal a haiku versforma is.

Magyarországon a Nyugat nemzedékei fedezték fel először az ebben a japán versalakban rejlő lírai lehetőségeket. Kosztolányi Dezső több japán haikut lefordított magyarra (pl. Matsuo Bashó, a XVII. században élt egyik legjelentősebb haikuköltő műveit), sőt maga is írt haiku jellegű töredékeket: *Piros levéltől vérző venyigék. / A sárga csöndben lázas vallomások. / Szavak. Kiáltó, lángoló igék. (Negyven pillanatkép – 15. Októberi táj)*.² A hagyományosan háromsoros, 17 szótagos (5–7–5) formától itt eltér ugyan Kosztolányi, de tematikájában megfelel a műfaji elvárásnak: az epigrammához hasonló stentencia, filozófiai-etikai igazság természeti képpel kifejtve szemléletes, ábrázoló jellegűvé válik.

A XX. század második felében Kányádi Sándor mellett hazánkban többek között Tandori Dezső, Fecske Csaba, Cseh Károly, Oravecz Imre és Fodor Ákos írtak haikut. Utóbbi 1989-es, 125 haikut tartalmazó, *Akupunktúra* című kötetének fűlszövegében frappánsan összegezte a műfaj stiláris lényegét: „A haiku kettőt tesz költővé, amint a szerelem kettőt, szeretővé. Leírója nem sámán, nem szónok, nem sebész; elolvasója nem alávetett, nem elszenvedő, nem tétlen. Találkozva e fókuszban, oldva oldódhatnak, gyógyulva gyógyíthatnak s válnak, míg vállalják, valami Harmadikká. Aszketikus forma, próteuszi műfaj, eleven mentalitás; időt, teret inkább teremt, mint fogyaszt. Boldogok, akik – ha egyetlen haiku pontjában is – találkozhatnak és megérinthetik egymást.”³

¹ Tarján Tamás: *Két köntös. A szonett és a haiku*. In: Holmi 1994/4.

² Kosztolányi Dezső *összes versei*. Osiris, Bp., 2002.

³ Fodor Ákos: *Akupunktúra*. Magvető, Bp., 1989.

Kányádi Sándor is több haikut fordított, főleg a már említett Bashó műveiből, mielőtt sajátokat írt volna. *Körömversek* című ciklusa, amely 24 haikuból áll, az 1989-ben megjelent *Sörény és koponya* című kötetében jelent meg, de a datálás szerint régebbi, 1983-as szerzeményekből áll a versciklus. A kötet tartalmaz kettő, három és hat haiku-strófából álló verseket is, ezzel kibővíti, de semmiképp sem silányítja Kányádi a műfaji kereteket. A szerző így vall műfordításairól és saját műveiről: „*Ez az egész gyűjtemény abból a becsvágyból fakadt, hogy el akartam foglalni, magaménak, magunkénak akartam tudni elsősorban a szűkebb pátriámat, Erdélyt, aztán, hogy megjött az étvágyam: a világot, a fél világot, egy-egy darabkát legalább innen is, onnan is (...) A nyolcvanas évek elején s egyáltalán azokban az időkben, amikor nemigen volt arová írni (...) akkor jött segítségemül Kosztolányi. (...) Az ő emlékezetére neveztem a magam tizenhét szótagosait körömverseknek a nyolcvanas évek elején.*”⁴ Így érthető, ha az első „körömversben” a költő-elődöt szólítja meg: „*Itt a körömvers / ideje, Kosztolányi! / Köröm szakadtaig.*” A második darab pedig felfogható ars poeticának vagy műfaji meghatározásnak is: „*Rakétarózsát / pukkant patron: haiku. / Élessel töltlek.*” A huszonnégy darabból álló ciklus haikui tartalmi szempontból epigrammává alakulnak, mert a formai sajátosságokat ugyan betartja Kányádi, de a japán zen tanokra jellemző természeti elemekhez való kötődést és az ezekből levezetett filozófiát európaivá avanszálja. A versek tematikáját így a diktatúra által meghatározott emberi sors ábrázolása határozza meg. „*Harcos versek ezek: lehetetlen nem mögéjük látni a teret és a kort, amelyben születtek.*”⁵ A diktatúra jellemzésénél Kányádi hangneme a szenttelen, kimért tónustól („*Szögesdrót-eső. / A magasság is hozzánk / alacsonyodott.*”) az ironikusan keresztül („*Háziasultál? / Begyeld, amit elibéd / szórnak – s burukkolj!*”) jut el a szarkazmusig („*Ne légy kishitű! / Volt idő, hogy emberhúst / mértek Enyeden*”). A korszakra jellemző lelkiállapotot feloldhatatlan ellentétekkel fejezi ki („*A senkiföldje / gondosan felszántva – s a / mienk parlagon*”). Több vers pedig az írás–nem írás, megszólalás–elhallgatás problematikáját fejezi ki áttételesen („*Nyeld le a nyelved! / Egyszer jóllakhatsz vele: / egyetlen egyszer*”) vagy egyértelműen, erős érzelmi, hangulati indítatással („*Lesz-e majd torok / elivölteni, amit / most elhallgatunk?!*”). A ciklus utolsó verse hűen tükrözi a diktatúra kiszolgáltatottságra épülő rendszerét: „*és majd elfognak / és majd felkötnek és majd / föl is támasztanak*”. A haiku utolsó sora egyaránt értelmezhető a reménytelenség ironikus és a hitbe vetett remény kifejezéseként.

Kányádi több haikustrófából álló költeményei felborítják a hagyományos értelemben vett haiku-formát, de stílárius lényegével – a gondolati zártsággal és az etikai jellegű mondanivalóval – azonosulnak. A *Két körömre* ciklusban nagyobb a hangsúly a költői önkifejezés korlátain. A *Féltékenység* című vers a nyelv segítségével létrehozott műalkotás ismételhetőségét, utánzásának lehetőségeit vitatja: „*féltékeny vagyok a szavaimra*” – fogalmazza meg önérzetesen Kányádi. Az írás problematikáján túl a kisebbségi sors és az összefogás kifejezése jellemzi a versciklust. Jól példázza ezt a címével műfaját is meghatározó *Tanköltemény* (ez a legkevésbé haiku, egyben leginkább epigramma jellegű vers a kötetben):

⁴ Csipkebokor az alkonyatban. Kányádi Sándor egyberostált műfordításai. Magyar Könyvklub, Bp., 1999, 375.

⁵ Török Attila: *A haikuról*. In: Új Symposion 1991/1–[2].

*„Kinek kellene
e tönkretett föld s rajta
az ínséges nép?*

*Nem acsarkodnunk,
dolgoznunk kellene most
egyetértésben.”*

Kányádi Sándor tudatában van annak, hogy tartalmi, hangulati, sőt részben formai szempontból is eltávolodott a haikutól, de ezért jó választás a „köröm-vers” fogalom, ami így műfaji meghatározás is. Éppen ezért emelte ki a verscímmel, amikor valóban haikut írt:

Három haiku haiku témára

*Miért, hogy mindig
japán verssorok jutnak
rólad eszembe!*

★

*Ó, miért, hogy le
nem én szakíthattalak,
Cseresznyevirág!*

★

*Virágillatod
volt csak enyém, gyümölcsöt
másnak teremtél.*

„...ez a vers a leghaikusabb: három haikuból álló füzér, amelyben a cseresznyevirágzás és a gyümölcsérés japán (és természetesen nemzetközi) témája gazdagodik szinte népköltészeti tisztaságú személyes allegóriává” – fejt ki Török Attila.⁶ És valóban: Kányádi amellet, hogy részben itt is eltért a haiku-hagyományoktól (három strófából álló költeményként értelmezhető), a haikunak, ennek a tradicionálisan japán versformának a magyar költészet népi hagyományaival való rokonságára ismert rá – gondoljunk csak népdalaink virágnyelven megfogalmazott soraira, melyek jellemzően a dalok kezdő sorai, tehát nemcsak díszítő szerepük van, hanem a dal témájának allegorikus párhuzamai.

Kányádi Sándor kifejezési lehetőséget keresve a haikuban tette sajátjává ezt a versformát, felfedezve benne a magyar népköltéssel való rokonságot is. Ha eltért a hagyományos haikutól (azért minden esetben betartva az 5-7-5 szótagosztású háromsoros formát), tette azt annak tudatában, hogy a költői nyelv szabadsága nincs egy formának sem alárendelve, és a verseiben megjelenített tartalom kifejezésére a legalkalmasabb műfajt találta meg.

Farkas Gábor

⁶ Török Attila, i. m.

Keleti hatások a magyar építészetben¹

A magyar és az egyetemes építészettörténeti kutatások ismeretlen fejezetének nevezhetjük az indiai építészet és művészet hatásainak a problémáját. Homályosan és rejtélyesen tűnik fel előttünk India ősi, de a XIX–XX. századi kolonializmus idejének építésze is. Bizonyos tekintetben már az is nagyszerű, hogy a sokféle eredetű és feldolgozatlan keleti hatások némiképp megkülönböztettek – a főbb területek (Távol- és Közel-Kelet, Japán, Kína, az arab világ, Egyiptom stb.) jellegzetes művészete mindenki számára felismerhető. A szakirodalomban pedig elsősorban a szecesszió, illetve az avantgárd művészet keleti, egzotikus hatásokra vonatkozó megállapításai „ragadtak” át az építészettörténeti elemzésekre. A magyar építészettörténeti és művészettörténeti kutatások ezen belül (történetiségükben is) még érdekesebb helyzetet jeleznek, miután a magyar díszítő elemeket és formákat a magyar nép eredetének, származásának kérdésével gyakran összekapcsolták. E kérdésnek – komoly és megalapozatlan felvetésekkel egyetemben – hatalmas irodalma és kutatástörténete van. 2004 tavaszán az Ernst Múzeumban volt látható Makovecz Imre építész rajzaiból és montázsaiából rendezett kiállítás. Medgyaszay István (1877. Budapest – 1959. Budapest) építész 1909–1910-ben megépült rárosmúlyadi római katolikus templom (Mula, Szlovákia) elemeinek montázsszerű felhasználásával készült több lap is bemutatásra került. A grafikák képi megformálása, az egyes motívumok ismétlődő ritmusa, drámai, komor hangvétele, szecessziós íze, sötét színvilága legalább annyira szokatlan és egyedülálló a kortárs képzőművészetben, mint az alkotó építészeti munkái. Magától értetődően vetődött fel a kérdés: mi köze volt, van Makovecz Imrének Medgyaszay Istvánhoz, számos épülete közül a lapokon miért éppen a rárosmúlyadi templomot találjuk? A templom tetején álló kerubszerű angyalok (Sidló Ferenc szobrai) milyen új szimbolikával, átértelmezéssel szerepelnek Makovecz „felhasználásában”? Végül pedig, ha a képzőművészeti látás szempontjából ilyen sorozat megalakítására inspirálta Medgyaszay temploma, vajon hatott-e és miképpen Makovecz építészetére a rárosmúlyadi templom? Milyen kapcsolat van kettejük művészete között? Hogyan találkozik vagy egyáltalán kibogozható-e Makovecz életművében a steineri világszemlélet, filozófia és Medgyaszay magyarságra vonatkozó történelmi szemlélete? Makovecz Imre ezen montázsra irányította rá tehát figyelmemet Medgyaszay István építészetére, valamint a keleti hatások vizsgálatára mindkét építész esetében. De úgy is mint Medgyaszay építészeti – adott esetben keleti elemek, megoldások folytatásának kérdésére Makovecz építészetében.

¹ A tanulmány a *Folytatni a teremtést – Magyar élő építészet* című, a A Kós Károly Egyesülés rendezésében nyílt kiállítás alkalmából jelenik meg, melynek kurátora Gerle János építész. A kiállítás 2009. szeptember 13-ig tekinthető meg az Iparművészeti Múzeumban (www.imm.hu). A jelen tanulmány nyomán készült a *Zajti Ferenc festőművész és Medgyaszay István építész magyarságkutatásai* című tanulmány. Megjelent: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLVI.* Miskolc, 2007, 447–470.

Medgyaszay István: Rákosmúlyad, Szent Erzsébet római katolikus templom, 1909–1910

Több esetben hasonlatosságot érzékelünk Makovecz tervei és Medgyaszay rákosmúlyadi épülete között. De lényeges figyelni arra, hogy amíg Makovecz számos épülete konstrukciós megjelenésében hasonlatos Medgyaszay műveivel, s jelképesen is tiszteletét fejezi ki elődje iránt, ő maga, építészeti stílusának gyökereit Steiner Rudolf (1861–1925) szellemiségéből eredezteti. A két hatás megjelenése, sőt találkozása Makovecz építészeti felfogásában – és úgy tűnik, gondolkodás-, szemléletbeli felfogásában is – nem azonos eredetű. Inkább kizárnák, mint feltételeznék egymást. Még akkor is, ha a steineri felfogás teozófiai alapjait tekintve keleti vallási, szemléletbeli elemeket is bőven tartalmaz. A turáni kérdéssel, a magyarok származásának és a magyar–indiai kapcsolatok kérdésével foglalkozó Medgyaszay István keleti érdeklődése, sőt az indiai építészetre vonatkozó kutatásai más indítékúak.

Fontos látnunk azt is, hogy a magyarok eredetével elvi síkon foglalkozó építész építéstörténeti elemzése (gondolunk itt magára az építészeti konstrukciók, elemek stb. fejlődésére), és még inkább építészete rendkívül racionálisak; áthatja őket a célszerűség. A részletekben ugyanúgy megmutatkozik ez, mint a terv és a kivitelezett épület egészében. E célszerűség okait is főként az ősi (keleti, egyiptomi stb.) építészetre vezeti vissza.²

² Kivétel ez alól egyik legkorábbi terve, a Gellért-hegy tetejére tervezett Nemzeti Panteon, 1902–1903. – ámbár lehetséges, hogy csupán a gyakorlati célszerűség, a praktikum mai értelmezése alapján tehetjük megjegyzésünket.

Érdekes megoldásokat teremtett és teremt Makovecz terveiben e két hatás keveredése. Terveinek alapkonstrukciójában nagyon gyakran Medgyaszay kör alakú vagy sokszög (oktagonális) alaprajzú kupolás lezárású megoldását, építészeti stílusát ismerjük fel. Egyes épületeinek és azon belül az épületrészek arányai – elsősorban az alap kerítő falak és a fölébe emelt kupola közti méretek arányai, mind pedig tömeg-megjelenése (az alacsonyabbnak, súlyosabbnak, és ezáltal tömörebbnek ható alapfalak és a föléjük emelt nyomottabb köríves kupola) gyakran eredményezi a Medgyaszay épületeihez hasonlatos látvány-hatást (Tatabánya, vendéglő, 1971; Budapest, Kelenföld, Szent Gellért plébániatemplom és közösségi ház, 1983; Witten, tanárképző főiskola bővítése, 1987; Piliscsaba, Katolikus Egyetem, Auditorium Maximum, 1995). Sőt, a fő építészeti elemek találkozási pontjának (pl. a konzolok esetében) a hangsúlyozása, kiemelése egy-egy dekorációs elemmel is mintha Medgyaszay korai, rárosmúlyadi római katolikus templomára (és Körffy-mauzóleum) menne vissza (Engen-Hegau, ökumenikus kápolna, 1999). A statikai elemek dekoratíván túlzott elrejtése pontosan a kiemeléssel, avagy hangsúlyozással különös játékot és öntörvényű kiegyensúlyozottságot, azaz egyedi stílust biztosít tervezőjének (Kolozsvár, református templom, 1994; Piliscsaba, Katolikus Egyetem, Auditorium, 1995). Amibe viszont Makovecz a tervet felöltözteti, vagy amivel egy-egy tervét felruházza, az már nagyon eltávolodik Medgyaszay felfogásától. Medgyaszay szinte puritán ebben a tekintetben. Épületeiből ugyan kielemezhető gondolati világképe, de mindenesetre a célszerűség és az esztétikum a domináló rajtuk. Előadásokban és tanulmányokban megfogalmazott építészeti elvei szintén az optimális funkcionális célszerűséget és esztétikumot tükrözik.

Makovecz Imre: Piliscsaba, Katolikus Egyetem, Auditorium Maximum, 1995

Szembetűnő – még ha szélsőséges helyzet teremtette – megoldás erre az első világháborús hadikiállításra kátránypapírból és nyírfából épített pavilonok sora. Először Lembergben (Lvov), 1916-ban készült el a *Kriegsausstellung der K.u.K. 2. Armeee* című kiállításhoz tervezett több mint húsz épületből álló épületegyüttese. A hatalmas területen elhelyezett lemergi után 1918-ban Budapesten, a Margitszigeten (*Erdélyi hadikiállítás* címen) kisebb változtatásokkal lényegében a korábbi kiállítás újbóli felépítése valósult meg. A kiállítások épületeinek és főpavilonjának az előképét Peter Behrens (1868–1940) 1905-ös kiállítási épületében, az Oldenburgi Kiállítás Művészeti Pavilonjában kell keresnünk. Behrens terve pedig az angol kertépítészet melegházterveire megy vissza. Az üvegtetőt már a XVIII. század eleje óta ismerték és alkalmazták. A „görbített”, hajlított tetők lehetőségéről Sir G. S. Mackenzie beszélt 1815-ben a londoni Kertészeti Társaságnak tartott előadásában. Az ő nyomán 1817–18-ban Loudon kertész-újságíró már kész tervekkel állt elő. 1830-ban pedig már egy sereg félköríves vagy kupolás melegház állt Angliában, majd terjedt el innen az egész világra. Sir Joseph Paxton (1803–1865) angol kertépítő az 1851. évi londoni világkiállításra készítette el az építészetet is megreformáló híres kristálypalotát. Az egységes öntöttvas elemekből, fagerendákból és üvegtáblákból álló építményt 9 hónapra tervezte. A 600 m hosszú, 120 m széles, 5 hajós bazilikális hosszház 21 m magas volt. Az íves lezárású keresztháza 34 m magas.³ Nyomában számos nagyméretű üvegcsarnok született. A télikert látványossága divatba jött Indiában is, ahová nem a gyarmatosítók, hanem maguk az indiai maharadzsa megrendeléseire nyomán épültek meg.⁴ Ugyanakkor a sáttortetős és a hajlított tetők, valamint az ablakok nélküli „falak” előképei a török és az indiai hatalmas méretű sátrak. Tehát Paxton kristálypalotájának az elvére megy vissza Behrens kiállítási csarnoka, majd rajta keresztül Medgyaszay első világháborús kiállítási pavilonja – elfeledve már az eredeti ősi, keleti elemeket.

Peter Behrens művészeti pavilonjára maximálisan ráillik Gustav Adolf Platz *A stílus* című fejezetben olvasható megállapítása, miszerint „...érdeme, hogy számunkra egy olyan korban, amikor az anyagszerűség veszélyeit csak világkatasztrófa árán volt lehetséges átvészelnünk, megtisztította a stílus fogalmát az anyagszerűség pántjaitól. Számára – az alkotóművész számára – a formaképzés hajtóereje a szuverén, tudatos művészi akarat.”⁵ *A mérnök és műépítész* című fejezetben kiemeli, hogy „amiről a műépítészetben tulajdonképpen szó van, az a tömeg és a domborzat. A cél tiszta elérése, egy tág tér körülhatárolása nagy és világos felületekkel még nem ajándékoz meg bennünket művészi formával” – írja 1927-ben. S ehhez kapcsolódóan megint Behrenst említi, aki „úgy adott tömeghatást a vasszerkezetű falnak, hogy a kitöltő falrészeket beljebb nyomta a tartóoszlopok közé s e falrészek sarkait legömbölyítette. Az alakítás kulcsa tehát itt sem a számítás, hanem a művészi ihlet.”⁶ Walter Gropius, aki

³ Chadwick, G. F., *The works of Sir Joseph Paxton*, London, 1961.

⁴ Kevésbé ismert példája a bangalorei Botanikus kert üvegháza, Lalbangh Botanical Garden; a santiniketani Visva-Bharati University templom épülete.

⁵ *Betekintés korunk építőművészetébe. Tanulmánygyűjtemény*, összeállította és utószóval ellátta Balogh Ferenc, Kriterion Könyvkiadó, 1975, Bukarest, 6.

⁶ uo. 13.

Le Corbusier és Mies van der Rohe mellett 1901-től dolgozott Peter Behrens műtermében, Behrens és a darmstadti művésztelep szerepét hangsúlyozza az új építészet megteremtésében.⁷ A modern építészet újításait jelentő japán építészet 1900-as években érkező hatását elemezve pedig megint csak Behrenst, valamint Reyner Banhamt, Le Corbusier-t, Garnier-t említi. Mint írja, a „japán építészet segítségével Garnier és Behrens nemzedékének törekvései megtalálták a FORMÁT”.⁸ Gropius Otto Wagner mesteriskolája, a Speziarschule für moderne Architectur hallgatójaként sajátította el mestere elméletét: „A művészi alkotás kizárólag a modern életből indulhat ki... Minden modern formának összhangban kell lennie... korunk új követelményeivel... Nem lehet szép, ami nem praktikus... Horizontális vonalak, amilyenek az antik világban uralkodtak, asztallapszerű tetők, nagyfokú egyszerűség, valamint a szerkezet és az anyagok erőteljes hangsúlyozása.”⁹ Medgyaszay 1900-tól volt a bécsi műegyetem és Wagner növendéke. A wagneri képzésre és a keleti hatásokra az angol nyelven is megjelent *Magyarország építészetének története* című tanulmánykötet a következőképpen hivatkozik az 1902–1903-ban a Gellért-hegy tetejére tervezett Nemzeti Panteon terve kapcsán: „A lenyűgöző épületterv mutatja, hogy Bécsben is termékenyítően hatott eredendően romantikus felfogására a lechneri stílus és a keleti rokonság eszméje. A panteon tömegformálása az indiai templomépítészet plasztikus tömbjeit veszi előképkül, míg részletei a magyar népi építészetben található, feltehetően keleti eredetű motívumokat, továbbá nemzeti szimbólumokat formálnak... A konkrét nemzeti utalások ellenére olyan épülettípus, amely a Wagner-iskola más tanítványainak munkái között is megtalálható.”¹⁰ Az egyik lényeges eltérés Makovecz és Medgyaszay kupolás épületei között az építőanyag. Medgyaszay korának felfedezését, a betont, vasbeton szerkezetet alkalmazta.¹¹ Makovecz számára fontos a természetes anyagok, a kő és fa hangsúlyozása. Ezen építőanyagok alkalmazása messzemenően tükrözik az alkotói világképét. Terveiről és kész épületeiről leolvasható, hogy Makovecz filozofikus, gondolati megközelítésből tervez. Az építészeti összefüggések gondolati és világnézeti elveket követnek. A dekoráció és az épület elválaszthatatlanok egymástól abban az értelemben is, hogy maga az épület válik dekoratívvá. Pontosabban a dekoráció funkciót nyer tervezése alapján. S ebben ismerhetők fel azok steineri elemek (vagy egyszerűen a steineri elv) amelyek következetes végigvezetése az építészeti terv egészétől a legapróbb részletekig nyomon követhető. Ennek következtében még a lakóházai is reprezentatív köntösben jelennek meg.

Az építész szemléletéből sokat ismerünk meg Beke László 1980-ban vele készített interjújából: „...ma Magyarországon kimondani, hogy... kérem,

⁷ uo. 30.

⁸ uo. 117.

⁹ Pevsner N., *A modern formatervezés úttörői*. Bp., 1977, 23. Az idézeteket a szerző Wagner O., *Moderne Architectur*. Bécs, 1896-ban megjelent tanulmánykötetéből vette át.

¹⁰ E kijelentés után a 23. jegyzetpontban M. Pozzetto, *Die Schule Otto Wagners*. Wien–München, 1980. irodalmat jelöli meg a szerző a Wagner-iskoláról és hatásáról. *Magyarország építészetének története*. Szerk. Sisa József és Dora Wiebenson, Vince Kiadó, 1998, 261.

¹¹ Medgyaszay I., *A vasbeton művészi formájáról*. Művészet, 8. 1909, 30–37.

Rudolf Steiner: Második Goetheanum

az én építészeti tevékenységemnek és az én életemnek van egy tengelye, és ez a tengely az antropozófia, és ez az egész tevékenység arra fűződik fel, és minden magyarázat csak ebből kiindulva lehetséges, ezt Magyarországon nem lehet kimondani.”¹² E riportban említi Makovecz, hogy 1964-ben első nyugati útja alkalmával azért látogatott el Svájcba, hogy Dornachban megnézzé Steiner híres Goetheanum épületét.¹³ Érdemes megfigyelnünk a Goetheanum Makovecz egyéni stílusára tett hatását. Gondolunk itt az épület monumentális, tömegszerű megjelenésére. Mely épület nem hasonlít sem templomra, sem lakóházra, sem csarnokra, hanem inkább egy hatalmas plasztikus műre! Egy, a konstruktivizmus, a futurizmus és az expresszionizmus elemeit egyesítő alkotásra – mely műtárgy jobban hat a szemlélő pszichéjére, mint hogy azt valós mindennapi életszükségleteit kielégítő tárgyként, épületként, funkciója szerint közösségi házként értékelje. Hogy ezen kijelentésünkkel, megállapításunkkal nem járunk messze a valóságtól, alátámasztják Makovecz mozgásformák kuta-

¹² Beke László beszélgetése Makovecz Imrével. in Makovecz Imre. Népművelési Intézet, Bp., 1981.

¹³ Az 1981-ben megjelent „beszélgetések” borítólapjának első és hátsó belső oldalán, tehát kétszer is ez látható. Steiner 1913-ban Goetheanum néven gyülekezeti házat építtet, a faépület 1922-ben leégett. Ennek helyébe tervezte az 1924–1928 között felépített vasbeton vázas alkotást.

tásáról szóló munkái. Erről így beszél: „Egyre inkább éreztem, hogy az építészet alapfogalmai devalválódtak. A Bauhaus »tiszta érzékenysége« csak epizód volt. Malevics szuprematizmusában, a tiszta érzékeny ürességben meg kell jellennie valaminek, ami sem nem sanda eklektika, sem nem valamely manipulált közmegegyezés... Az építészet alapelmeit – hajlamomnak megfelelően antropomorf irányban – keresve az emberi mozgást kezdtem vizsgálni, melyben test és lélek, tér és idő egyaránt benne foglaltatik... A mozgásformákkal való foglalkozás részben építészeti hitvallássá merevedett, másrészt olyan további és nem várt, új ismereteket adott, melyekről kell néhány mondatot írni.” Ez után három pontban jelöli meg ezen új ismereteket. A 2. pont szerint: „Felmerült egy monisztikus rendszer lehetősége, valamilyen antropomorf világé, melyre leginkább az jellemző, hogy alig van benne fogódzó. A képzelet, az ízlés, minden eklektikusan művészi hazugságnak minősül benne. Az analógiák is zsákutcába visznek. Egységes, magyarázat nélküli tények kapnak benne helyet, melyeket azonban a mai világban bonyolult fogalmi építményekkel kell magyaráztatni, megfelelő tapasztalatok hiányában. Az épületek ilyen tervezői felfogása (az emberi test és lélek mozgásának tapasztalása alapján) eszmei, transzcendentális hibákat is szül, mert mondom, alig van valami tapasztalat arról, hogy hogyan is egységes egész ez a világ. Ma még inkább csak arra korlátozódik a törekvés, hogy összekapcsolja tudatunkban a mesterségesen szétcibált részeket.” Folytatólagosan, de más pontokba rendezve szerepelnek: „Az ember hármass felépítésű: gondolkodó (fej), érző (ritmikus), akarati (végtag, anyagcsere).” Szintén szükséges ezekből egy másik tételét is idéznünk: „Az építésben elvetni való a stílus, a szépség, a racionalizmus, az irracionális, a szerkezetelvűség, a funkcionalizmus, mert ezek bármelyikének híve elhallgat valamit. A szerkezetelvű elhallgatja képalkotó képességének a gyengeségét, a funkcionalista elhallgatja formaalkotó képtelenségét, a racionalista elhallgatja szexuális zavarait, az irracionalista elhallgatja antiszociális voltát.”¹⁴ E tagadások közben elvi, eszmei hangsúlyokat érzünk ki. Makovecz tervei kivitelezésénél előképként véljük felfedezni Steiner épületét. (De ugyanúgy érzékelhetjük azt is, hogy Medgyaszay életműve „építészetileg” – centrális, központi elrendezés, kupola, arányok és a formai megjelenés egészét tekintve – fontos előkép volt számára.) Beke Lászlóval történt beszélgetésük közben hangzott el az is, hogy a világháború előtt a Svábhegyen létezett egy, a steineri pedagógia alapján működő (tanító) Waldorf-schule-Erdei iskola. Beke László reagálására is érdemes odafigyelnünk: „...tényleg, ahogy mondtad, Kandinszkijtől Mondrianon át mindenki Steiner hatása alatt volt egy időben. Az antropozófiai vagy teozófiai gondolkodásnak Magyarországon, a századforduló táján is volt egy nagy hulláma, amiben Csontváry nyakig benne volt. És jött egy nagy megerősítés számomra: Beyus, akit én nem titkolom, a jelenleg élő művészek legnagyobbikának tartok...”¹⁵ A művészettörténetünk kevésbé kutatott fejezetéből ismerjük, hogy Csontváry közeli jó barátja volt Zajti Ferenc festőművész. Ő biztatta, inspirálta Csontváryt a cédrus, a párszik jelképes fájának a megfestésére. De Zajti barátja volt Medgyaszay István is. Ő bízta meg a bombayi Iráni–Turáni Testvériség

¹⁴ Makovecz Imre, *tervek, épületek, írások 1958–2001*. Szerk.: Gerle János, Bp. 2002. 28.

¹⁵ Makovecz Imre. 1981., 5.

Múzeum megtervezésével,¹⁶ és az ő biztatására látogatott el 1932-ben, már az Indiai–Magyar Társaság elnökeként Indiába is Medgyaszay. Indiai útja során ellátogatott Santiniketánba, Rabindranath Tagore egyetemére.¹⁷ A *Templomstílusok* című 1993-ban megjelentetett tanulmányában a *Templomkertek* fejezet alatt olvasható sorok: „Felejthetetlen élmény volt, amikor egy kora reggel ájtatos énekharang hangzott fel a szomszédos templom előtt lévő ligetben. Ablakomból láttam, hogy hosszú sorokban, ünnepélyes csoportban ifjúság vonul a templomba. Nyúlánk alakú, barnaképző diákok sora, mellettük hajlékony termetű, éjfelete hajú hajadonok, patyolatfehér mezben. A templom előtt lévő liget árnyas fái között megállt a menet és rövidebb szertartás után beléptek a templomba” – santiniketáni élményéről szólnak.¹⁸ Az írásban említett templom pedig a jelen tanulmányunkban korábban említett áttetsző, áttört falú – üvegből és vasvázból készült épület.

Medgyaszay, mire kiutazott Indiába, már számos olyan épületet tervezett itthon, amelyek arra utalnak, hogy korábban is jól ismerte az indiai építészetet. Nem csupán az ókori (az ő szóhasználatával ősi) indiai művészetet, de a XIX. század végének, XX. század elejének modern építészettét is. Ismeretes, hogy európai tanulmányútjai során tudatosan látogatta az egyes európai nagy múzeumok keleti gyűjteményét – s feltehetően kereste a nyugaton élő indiaiakkal a kapcsolatokat.¹⁹ Mindenesetre csak ezzel tudjuk magyarázni az angol kolonializmus építészeti hatásait mutató épületeit, elsősorban a gödöllői művésztelep két villáját, Nagy Sándor és Leo Belmonte műteremházát (1904–1906). Medgyaszaynak a gödöllői művésztelepen megépült műteremházait az „első igazán modern magyarországi villáknak” tartja a magyar építészettörténet, „amelyek Frank Lloyd Wright prairie-házaival rokoníthatók. E rokonság egyik eleme Medgyaszay ornamentikáról alkotott felfogása; számára a példaképnek tekintett népi építészet szerkezeti logikája nem választható el a díszítés egész rendszerétől, mert az egy ősi építőhagyomány funkcionális elemeinek nyomait őrzi és csak az eredeti rendeltetés feledésbe merülésével vált »cifrasággá« – olvashatjuk a

¹⁶ Az épület nem valósult meg. Az 1929-ben elkészült tervvel kapcsolatban az építész monográfusa, Kathy Imre egy jegyzetpontban tér ki arra, miszerint „A megbízás körülményei még nem tisztáztak. Egyik írásában (kézirat) utalás található, amely szerint a londoni 1909. évi művészeti kiállításon szerepelt műveinek (?) jellege keltette fel illetékesek figyelmét.” Kathy I., i.m., 45., 87. jegyzetpont. 1997-ben az Országos Magyar Építészeti Múzeum *Keletre magyar! Medgyaszay István 1932-es indiai útja során készített fotóinak kiállítása és a megjelentetett katalógus* pontosította Kathy adatait.

¹⁷ Ott készített fotóját „Santiniketán, a Művészeti Iskola épülete diákokkal” felirattal publikálta a *Keletre Magyar!* című kiállítás katalógusa, 35.

¹⁸ Pannon Panteon. Szerk.: Kószegi Lajos. Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, Comitatus 1993.

¹⁹ „Már legkorábbi írásaiban azt vallotta, hogy a magyar művészet eredetét, kapcsolatait keleten (30) kell keresni. Ebben a hitében csak megerősítették gyűjtőútjai, kiváltképpen az Erdélyben gyűjtött építészeti anyag. Ennek a kérdésnek a tanulmányozására a nyugati országokban található keleti gyűjteményekben végez kutatást – 1906–1907-ben Münchenben, Berlinben, majd Párizsban.” Kathy I., *Medgyaszay István*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1979, 15.

Magyarország építészetének története című 1998-ban megjelent tanulmánykötetben.²⁰ Bár Frampton is a keleti hatásokra hivatkozik Wright építészetének elemzésekor, Medgyaszay épületeinek stílusgyökerei másutt keresendők.²¹ Sullivan és Wright 1891-ben megépült chicagói Charnley House, vagy akár Wright Health House (Buffalo, New York, 1905) épületeket valóban Medgyaszay műteremvillái legközelebbi nyugati példájaként említhetjük. De jobban megvizsgálva a kérdést kiderül, hogy a két amerikai építész koncepciója más alapú, mint magyar társuké (csupán zárójelben jegyeznénk meg, hogy megint mennyire más lesz majd a Bauhausé).²² Nyugati tanulmányútjai után két évvel később, a 1909-ben, Rómában megrendezett IX. Nemzetközi Építészkongresszuson (IX. Congresso internazionale degli architetti) előadásában a következőket jelenti ki: „Nekünk, magyaroknak csak az ázsiai kultúrák formakincséből lehet a modern értelemben vett művészetünket fejleszteni. Ezt az elvet igazolták az elfeledett kis völgyekben talált népművészet keleties művei.”²³ Legnagyobb méretű megépült műve, az 1928-ban tervezett Baár-Madas Református Leánynevelő Intézet tükrözi legjobban ezen elveit. A modern, célszerű épületen a funkciót hangsúlyozó részek (bejárati kapu, díszterem stb.) díszítéssel kaptak nyomatékot.²⁴ A valóságban a korszerűség és a népi hagyományos építészet keveredését tükrözi

²⁰ *Magyarország építészetének története*. Szerk.: Sisa József és Dora Wiebenson. Vince Kiadó, 1998. 261.

²¹ „For Sullivan and Wright, the young, egalitarian culture of the New World could not be based on something so ponderous and conventionally Catholic as Richardson’s Romanesque. In consequence they turned to the work of a fellow Celt, Owen Jones, whose *Grammar of Ornament* had first been published in 1856. Over sixty per cent of Jones’s ornamental examples were exotic, that is of India, Chinese, Egyptian, Assyrian or Celtic origin, and it was to such sources, all removed from the West, that Sullivan and Wright resorted in their search for an appropriate style in which to embody the New World. (Kenneth Frampton, *Modern architecture a critical history*. Thames and Hudson, 1997., 57.) Majd: „Wright appears almost desperate at this point to break through to a new style: his public work is still part Italianate, part Richardsonian, while his domestic work is now consistently characterized by low-pitched roofs, poised at various heights over elongated asymmetrical plans. Typical of these two modes are his Francisco Terrace apartments and his Heller and Husser Houses, all built in Chicago between 1895 and 1899. It was to take Wright two more years to resolve all these various influences into that integrated domestic style with which he was to express his myth of the Praire, and of which he was to write in 1908: ‘The Praire has a beauty of its own and we should recognize and accentuate this natural beauty, its quiet level. Hence...sheltering overhangs, low terraces and out reaching walls, sequestering private gardens.’” (uo. 59.)

²² Az eltérő kiindulási koncepciókat jelzi később a Bauhaus építőművészete is, mely teljesen nyugati „gyökerű” abban a tekintetben, hogy a tanulmányunkban is említett amerikai építész munkáinak fejlődéséből kristályosodott ki. Csupán érdekességként jegyeznénk meg, hogy a Bauhaus több tagja volt teozófus.

²³ Medgyaszay I., *L’architecture moderne en Hongrie* című előadásából.

²⁴ Továbbá lásd ezzel kapcsolatban: Medgyaszay *Népünk építőművészetéről*. Építőművészet, 1909, 5.; *Városaink művészete*. Építő Ipar – Építő Művészet, 1930, 5–6. sz., 17–18. o.; *A magyar népi építés ősi eredete*. Műszaki Világ II, 1938. május 28. Tanulmányaiban a turáni rokonság keresésével foglalkozik.

számunkra ma mindkét műtermes épület. Az épületornamentika tekintetében az Erdélyben gyűjtött motívumkincsek a dominálóak. A gödöllői műteremházak egész megjelenését vizsgálva viszont úgy tűnik, Medgyaszay inkább az angliai kolonializmus építészetét, az Indiában angol hatásra megépült épületeket ismerte, vagy pontosabban: részesítette előnyben Wright példájával „szemben”. Általánosan is, az angliai vidéki villák és az indiai házak különbsége magától értetődően az éghajlati viszonyokban rejlik. A tetőszerkezetek különbözősége, valamint a teraszok nagy száma a legfeltűnőbb. Az indiai épületek – az év nagy részében a szabadban folytatott élet kívánalmának megfelelően – laposak, számtalan kiugró terasszal tagoltak. E tagolásban fontos elem a felmenő falak és beugrások (köztük akár a lépcsőzetes teraszok) árnyékolása a teraszokra.

Medgyaszay István korának legújabb, legmodernebb építészeti vívmányai-val (vasbeton, beton, vasváz és üveg együttes használata stb.) élt épületei tervezésekor. A mérnöki gondolkodással párhuzamosan, attól nem elválasztható szerves részként van jelen építőművészetében és tanulmányaiban a magyarság eredetének és keleti rokonságának eszméje, elmélete. Ez felismerhető szinte valamennyi épületén a Nemzeti Pantheon tervétől az 1939-ben megépült TÉ-BE-házig (Budapest, József Attila u.).

Makovecz Imre alkotóművészetében pedig sajátos módon van jelen Medgyaszay művészete és építészeti szemlélete. Hasznosítja és újragondoltan alkalmazza mindazokat az építészeti elveket, amelyeket ifjúkorában, akár egyetemi hallgatóként elődjétől személyesen megismerhetett. Miközben az építészetéről szóló 2002-ben megjelent nagyméretű monográfia a steineri elmélet hatását emeli ki, az elemzésekből és a képmelléletekből számos ponton felismerhetők Medgyaszay építészetének jegyei. „Új korszakot nyit Makovecz pályáján – olvashatjuk az 1969-ben megépült gyulavári vendéglő ismertetésénél. – Szerkezete szinte szemléltetése az organikus tartóváz metamorfózisának, a korábbi épületek oszlopról induló ferde támpjai és szaruzata először bordaszerű tartókká egyesülnek, a konyharész lezárásánál még kényszerűen síkban rétegződve, a fedett terasz negyedgömb fedésénél térbeli tartóként. A határoló héj és a tartóváz tehát egyesül, és ezzel az organikus tektonika felépítés metamorfózisa mintegy végpontjához ér.”²⁵ Mint ahogyan az 1970-ben elkészült leányfalui Hidas-nyaraló beton alépitményében, íves faszerkezetében és deszka-héjalásában, valamint más épületei esetében az alacsony kerítőfalakra támaszkodó lapos kupola és a találkozási pontok konzolokkal való hangsúlyozásában (1990, Gazdagrét római katolikus templom; 1993, Eger Sportuszoda), vagy a kupola tornyokkal, kiálló díszekkel történő hangsúlyozásában (1994, Kolozsvár, református templom, 1994, windsori kastély újjáépítése, 1995, Piliscsaba, katolikus egyetem, 1999, Engen-Hegau, ökumenikus kápolna stb.) tapasztaljuk az építész előd modern építészeti újításait.

Szabó Lilla

²⁵ Makovecz Imre tervek..., 2002., 25.

Két napfogyatkozás

Molnár Gábor regénye, Mel Gibson filmje

A napfogyatkozás, az éltető, fényt és meleget adó égitestnek az elsötétedése mindig is felkeltette az emberek csodálatát, érdeklődését. Ez az égi jelenség, „kozmosz dráma” nemrég az Oscar-díjas Mel Gibson 2006-ban bemutatott *Apocalypto* című filmjében kapott fontos szerepet. A maja indiánok körében játszódó történet annyi elemében hasonló a Molnár Gábornak¹ 1977-ben megjelent amazóniai regényére, hogy érdemes megpróbálkoznunk a két mű összehasonlításával. (A regény címe, *A csendes halál démona*, első hallásra talán megtévesztő: a könyv nem olcsó fantasy-irodalom, hanem realiztikusan ábrázol, és bár izgalmas fordulatokban gazdag, eszmeregénynek is nevezhető.)

A film és a regény alaphelyzete – mondhatni – azonos: őserdőben, idillikus elszigeteltségben élő indián törzset váratlan külső támadás ér, mely az egész törzs létét veszélyezteti. A kiemelkedő testi és lelki tulajdonságokkal rendelkező főhősnek erre kell választ adnia. Küzdelme maga és családja életben maradásáért – megpróbáltatások árán – sikerrel végződik. A film a XVI. század elején, a regény a XVIII. század második felében játszódik (mint alább érintem, a történelmi helyzet is hasonló jelentőséggel bír).

A film címét a megszokott bibliai jelentéstől kissé eltérően értelmezhetjük. Mel Gibson a kiegészítő DVD-n

elmondja, a görög eredetű szó kezdetet jelent, és valami rejtett dolognak a feltárulkozását; azonban ahhoz, hogy valami elkezdődhessen, valaminek véget is kell érnie. Filmje a vég és a kezdet dinamikus kölcsönhatását ragadja meg. Jelképesség segíti a kifejezést, valamint az események, a látvány mozgalmassága. A regényt is gazdagítják szimbolikus elemek, de a hosszabb terjedelem lehetőséget ad a cselekmény lassabb kibontakoztatására, teret kaphat az időigényes gondolatiság.

A napfogyatkozás – mint a vég és a kezdet jelképe – az *Apocalyptó*ban a szó szoros értelmében sorsdöntő jelentőségű. A főhős, Jaguár Mancs a támadás során fogságba kerül, és társaival az ellenséges városba hurcolják. A foglyok egy részét rituálisan kivégzik. Éppen órá kerül a sor, már ott fekszik a piramis tetején, az áldozati kövön, hogy szívét kivágyják, amikor elkezdődik az égi színjáték. A szertartás félbemarad, a hátramaradt foglyok lehetőséget kapnak az életre. Bár a megölésükre készülnek, Jaguár Mancs megszökik, üldözőivel megküzd, győzelmes hazatérés a jutalma.

A napfogyatkozás nemcsak véletlen természeti jelenség, hanem – akár az eposzban – divina machina, isteni beavatkozás. Bekövetkeztét próféta jelzi előre, aki a nap elsötétedését azoknak az embereknek a pusztulásával hozza összefüggésbe, akik korábban megtámadták az erdei falut, emellett egész birodalmuk végét is sejteti. (A próféta egy beteg kislány, akit sorsára hagynak a foglyokkal továbbvonuló harcosok.) Az égi jelenség utóbb kétféle értelme-

¹ A Napút 2008/7. számában megemlékezés olvasható az író születésének 100. évfordulója alkalmából.

zést kap: egyrészt az áldozati szertartás menetében a főpap a nép számára megmagyarázza, hogy a napfény visszatérése az istenség kedvező válasza, elfogadta az áldozatokat, másrészt a prófétai üzenet ismerői (csak néhányan hallották a kislányt) magukban nyugtázhatják a jóslat egyik elemének bekövetkeztét.

Molnár Gábor regényében a napfogyatkozás eleve az indián mitológia fontos része. A történet szerint a világ ősi korában, amikor még csak a csillagok világítottak, Maramak, a bátor vadász és Tiaroa, a gyönyörű leány egymás iránt szerelemre lobbantak. Utóbb a varázsló fiának, Youmának szíve ugyancsak Tiaroa miatt kezd lánogni. A szerelem fölött a varázslónak sincs hatalma, ezért Youma megöli Maramakot. Tiaroa olthatatlan szerelme azonban újra életre kelti. Az üldöztetés miatt a bőség, a fény és a szépség démonához fordulnak, akinek segítségével Maramak nappá, Tiaroa pedig holddá változik. Az égen háborítatlanul folytathatják egymás játékos kerülgetését, ölelkező egyesülésükkor sötétség borul a földre. Youmát gyűlölete a nappal elrejtőző (a Naptól félt), éjszaka panaszosan kiáltozó (a Holdra irigyen bámuló) urutau madárrá változtatta. Maramak és Tiaroa küzdelmes szerelmének beteljesülése – a maku indiánok szerint – arra tanít, senki ne hátráljon semmiféle akadály elől.

Uaupés, a főhős hatékony fegyvere a gyorsan ölő méregbe mártott nyilacskát kilövő fúvócsó. Meggyőződése szerint küldetést teljesít, törzse életben maradt tagjainak kiszabadítására az istenek és a meghaltak szellemei segítségével képes. Harcát – néhány társával – valóban eredményesen vívja, ezért tarthatja magát „a csendes halál démoná”-nak. A napfogyatkozás a regényben is fordulópontra: akkor kö-

vetkezik be, amikor a győztes hadiútról visszaérkeznek lerombolt faluhelyükhöz – lezárult a hadakozás, kezdődhet az újjáépítés. Miként a filmben, az egyén számára értelmezhető jelenségen túl társadalmi vonatkozást is hordoz: az indiánok úgy vélik, az éppen most bekövetkezett napfogyatkozás jó égi jel, a legfőbb hatalom, „Tupán isten ezzel is jelezte, örül a maku törzs újjászületésének”. Korábban a törzs tanító-varázslójának feladata volt ilyenkor újra elmondani a régi szerelmesek szép történetét, most az elcsendesülő félhomályban – társai kérésére – az új vezető, Uaupés teszi ugyanezt.

A befejeződés és a kezdet jelképköre nyilvánul meg a férfi és a nő kapcsolatában is, melyet szerelmük gyümölcse, a gyermekszületés tesz izgalmasabbá. A támadáskor Jaguar Mancs felesége és kisgyermeké elrejtőzik egy mély sziklaüregben. Az asszony szülés előtt áll, második gyermekét várja. Többszöri helyszínváltással, párhuzamosan kísérhetjük figyelemmel férfi és nő sorsát. Jaguar Mancs nemcsak saját életéért fut, hanem családját is meg akarja menteni, ugyanis ha elered a trópusi eső, az üreg vízzel telítődik, és a bent lévők megfulladnak. Az eső nem is marad el, és az asszony már nyakáig érő vízben szüli meg gyermekét. Jaguar Mancs az utolsó pillanatban érkezik, és megmenti családját.

A regény cselekménye – ha nem is ennyire kiélezetten, de szerkezetileg még nyomatékosabban – a születéshez kötődik. A fiatal pár készülődésével, házasságával kezdődik, majd nagyjából kilenc hónap múlva, a születés napján ér véget. Férfi és nő itt nem szakad el egymástól, hanem együtt maradnak; Ara, a feleség, engedelmességitőtárs, még a harcban is részt vesz (a mexikóinál sűrűbb

őserdőben elsősorban nem nyers erőre, hanem megfeszített figyelemre és gyors ügyességre van szükség).

A film és a regény is az egész társadalmat érintő korszakváltás előidejét láttatja. Az *Apocalypto* a túlérlett, mind testi, mind szellemi értelemben egészségtelen városi lét hanyatlását sejteti. Erre utal a film mottója is: „Nagy civilizáció nem hódítható meg kívülről, amíg belülről nem pusztítja el önmagát.” A történelmi ismeretekkel rendelkező néző tudja, hogy a film végén partra szálló európai hódítók el fogják törölni a belsőleg felbomló társadalmat. Az új korszak kezdete, a fehér emberek érkezése egybeesik a cselekmény végső fordulópontjával. Jaguár Mancs menekülése során a tengerpartra ér, nincs hová továbbmennie, elcsigázottan összerogy, utolsó két üldözője beéri, s ekkor felpillantva meglátják az európaiak hajóit, parthoz közelítő zászlós csónakjait. Az üldözők meglepetésükben felhagynak gyilkos szándékukkal, főhősünk megmenekül.

Az amazóniai térségben a XVIII. század végén már itt-ott jelen vannak keresztény misszionáriusok, fehér kereskedők, tudományos kutatók, de számos mellékfolyón még nem hatoltak fel a vadon belsejében élő indiánokhoz. Uaupés hosszú évekre biztosítani kívánja törzse biztonságát, ezért a győztes hadjárat után feleségével „tanulmányútra” indul, meg kívánja ismerni a térség központi települését, a vegyes lakosságú Manaust és a tágan értelmezett vonzáskörében élő indián törzseket. A mű kétharmad részét kitévő út idején hozzájuk társul az idős Arvore, a rabszolgasorsból kiváltott indián, aki keserű tapasztalatainak szűrőjén át látja a világot. A sokistenhívő amazóniai hitvilág, a megkeresztelt Arvore „népi vallásossága”, a hitetlen rabszolgartató kapzsisága, a zanzaké-

szító indiánok rituális emberáldozata – természetismeret, hit és erkölcs mind mérlegre kerül az egyáltalán nem unalmas, inkább szellemes, néha humoros párbeszédnek során. Uaupés felismeri, az európaiak terjeszkedését nem lehet megállítani, de különbséget kell tenni a békességet hirdető misszionáriusok hite, a hasznosítható új tudás és a rabszolga-kereskedők fenyegetése között. Az utóbbinak ellent fog állni, bár többé nem akar „a csendes halál démona” lenni.

Az *Apocalyptóban* az erkölcsi tényező szintén fontos. A megrendítő változások közepette a helytállást elősegítő bátorság kapja a legfőbb hangsúlyt. Jaguár Mancs apja elbizonytalanodó fiát arra inti, a félelem betegség, beférkőzik a lélekbe, szabaduljon meg ettől; halálakor utolsó szavaival a „ne félj!” intelmet hagyja rá örökségül. Megható, ahogy a magukra maradó gyerekek legnagyobbika „ne féljetek, vigyázzok rájuk!” kiáltozással búcsúztatja a fogságba hurcolt szülőket. Az üldözők vezetője társait azzal biztatja, Jaguár Mancs fél tőlük, azért menekül, de téved, bátorsága rendíthetetlennek bizonyul.

A film és a regény a biztonságot jelentő hagyományból kibontakozó élet lehetőségét kínálja. Jaguár Mancs és családja nem csatlakozik az ismeretlen európaiakhoz, hanem szülőföldjére, az erdőbe húzódik, megpróbálják „újrakezdeni”. Uaupés is visszatér övéihez, hogy új ismereteivel legyen segítségükre. A család szeretetkapcsolatából fakadhat a nagyobb közösség boldogulása: „szeresd úgy néped, mint én szeretlek téged” – mondja Ara, és csendes, szülőágyán mondott szavai mögött kilenc hónapnyi tanúságtétel áll.

Dörgő Tibor

Futás égi s földi mezőkön

Csorba Simon László: *Rajzolt filozófia*. Napkút Kiadó–Cédrus Művészeti Alapítvány, Budapest, 2009.

Csorba Simon László új – meditációs, az életút legfőbb állomásait fölillantó – könyve, a *Rajzolt filozófia* avval lep meg, hogy a kitűnő festőművész-grafikus (aki mellesleg irigylésre méltó teljesítmény maga mögött tudó *futóművész* is) nem csupán gondolkodását, gondolkodásának térképét (amelyen Kerényi Károly az egyik legbiztosabb pont) akarja elének tární, hanem *boldogságos* életének összetevőit is. Igaz, elvándorolt Rómába – miután a Földet többször körülfutotta (Moszkva, Szibéria, Párizs) –, hogy megtekinthesse, *szemével* magába ihassa azt a szentséges (állítólag Lukácshoz köthető) leplet – mondjuk így: az emberiség Veronika-kendőjét –, amely Krisztus arcának lenyomatát őrzi, de ez a zseniális keresés és megtalálás (egyben a művész sokszori önmagára találása) csak megerősítette addigi földrajzi és szellemi barangolásait: jó úton jár. Isten – tágítsuk ki egyetemesre az egyik tartópillért –, a szeretet útján. A bölcs megbékélés (*harcos* útjának) hírvivőjeként, az emberiség szolgálatában.

Mert a rajzolt – festett, szinte belénk égetett – filozófia azt is mondja (sokszor versszerűen, hiszen a gondolkodó egyúttal *költő* is: „ó isteni szó ó egyetlen betű az igében ó te szent hang az öröm hangja a szélben a boldog anya teremtő sikolyában” – *Oxygénút*), hogy a világ megismerése önmagunkon keresztül történik (Csorba Simon Lászlónál a *szolgálat* egyik alapköve a család). Ha mi – bűnös, vezeklő emberek – nem támasztjuk a fellegeknek a létrát, aligha fognak megnyílni előttünk az *ég csatornái*. Nem szentek módján kell élnünk, hanem mindent meg kell próbálnunk annak érdekében, hogy fölnövezzük magunkban (jól működő magánmítoszként?) az istenembert. Aki közösségével sorsot vállalván, a személyes „rabszolga-terheken” túl a nemzet, a haza ügyeit is viszi.

A *futóművészként* megszentezett test – Csorba Simon László számára távolról alighanem Gandhi és Tolsztoj a példa – megpihenhet egy-egy pillanatra (a fizikai szenvedés boldogságélménye az önmaga-építésre ugyancsak kihat), de örökmozgóként akkor is tovább fog működni, amikor a valóságban már egyetlen *futólépés* sem történik. Hiszen a Krisztussá válás – bocsánat, a hozzá való hasonulás – végeérhetetlen folyamat. Kérdés: megmenthető-e az emberiség (a hideg Szibériában és a forró Afrikában is épülnek *gulágok*) egyetlen – bármily hosszán ható – *Jézus-faragó* gesztussal.

Szerzőnk életfilozófiája azt sugallja, hogy igen, megmenthető. A *szentmise* (pontosabban az azon való *aktív részvétel*) a képzőművész-író számára *időutazás* is. Az őt beborító, pszichéjét nem kis mértékben terhelő zavarodottság és félelem (a családi élet bonyodalmai, kései válások stb.) olyannyira megülték

lelkét, hogy a liturgiai ünnepélyességében nyert (önmagát megtisztítva) feloldozást. „A mai napon (2007. nov. 5. 11 óra), Isten kegyelméből észre tudom venni, hogy milyen összefonódások miatt ragaszkodom a BŰN – egészen árnyaltan, engem és általam szeretteimet is fogva tartó – alattomos, mételyező közérzetet és mérgező megszállottságot okozó állapotához” (*Időutazás-esszé, 1980–2007*). A *megszállottság* lehet bűn, ezeryi (kis körű és tágabb körű) útkezés okozója, ám eme *motor* nélkül nincs igazi, az egyetemes koordináták közt is számottevő alkotás.

A „bűnmegvallásnak” vannak megmosolyogtató fokozatai is – „37 éven át nem sikerült felnőtté válnom” –, de az alkotó tisztában van azzal (az édesanya halálát követő, sokáig elfojtott gyászreakciókon fölülemelkedve), hogy *egészséges énkép és önértékelés* hiányában nagy dolgok véghezvitelére aligha képes. Ha művészterápiás csoportokat hív elő (mindenikben a szakmaiságon kívül a *szeretet* mint oda-vissza működő folyam a leglényegesebb), saját önismereti igényének tesz eleget. Nevezhetjük ezt – Csorba Simon nevezi is – *maszkírozásnak*, ám az ecset és a toll mestere (több esszében is taglalva – színházi gesztus! – a maszkok rejtekezést és megvilágítást egyként mutató szerepét) ebben is építkező módozatot sejtet.

A Jézus Krisztus-i erkölcs magasabbrendűsége az ember számára csak úgy fogható föl – Golgota a *megsemmisítés* alkonyatával mindig a jókat fenyegeti –, ha néha álarcaink mögé búvunk. Paradox, épp ebben a (személyiségfejlesztő?), arcot váltogató rejtekezésben fog karakteressé válni az az *egyetlen* arcunk, amely isteni sugallattal a kozmosz részének – kitörölhetetlen elemének – tudja magát. Ezer rajzolt – a vonalhálót szenvedésforrássá és boldogságforrássá emelő – arcban (no meg a futás élményét csaknem szakrálissá tevő dokumentumfotókon) ez az egyetlen arc képződik meg; Buddhának nem kell önmaga mögé bújni, hogy fölfedezhesse *énjének* – gondolkodói habitusának – mozgatórugóját, a nyugalom szabadságává avanszált időn kívüli időt. A vége nélkülít, a teremtés nyugodt harmóniáját lelki táplálékként kínáló – mindenkinek kínáló – megnyugvást. Az idő fészkeben lakozó *csöndet*.

A futás áhítata valaminő *önalakító életöröm* áhítata is. Micsoda erő kellett ahhoz, hogy valaki ledobván életének addigi terhét (ital stb.) negyvenhez közel lásson hozzá – csodálatos akaraterővel, mert nincs nagyobb érték, mint az önmagunkon való győzelem – személyiségének formálásához. Orvosi – megkezdett, majd abbahagyott – tanulmányok után, a (képző)művész-létbe már nem is kicsit belekóstolva. Az életrajzi elemek egy-egy esszé, beszámoló, önarcképszerű meditáció *ablakán* úgy tekintenek ki, mintha ők alakítanák (valójában ők alakítják is!) a horizontot.

Csorba Simon László 1980-tól 1985-ig a hivatásos művész és a „művész mint terapeuta” életét élte, 1985 és 2007 közötti időszakát (huszonkét esztendő) pedig, az összes energiáját lekötve, a pszichiátriai osztályokon vezetett művészeti csoportokban való tevékenykedés – az „orvos” festőecsetje a szeretet – töltötte ki. 1988-tól 1996-ig az *ultramaratoni* futásoknak (és a „pihenések” közben zajló Művészeti Expedícióknak) szentelte idejét s erejét. Színházi „rendezéssel” (Merlin Színház, 1985) éppúgy próbálkozott, mint művészkönyvek, lélegző, rajzos életelixír-albumok létrehozásával. A siker mindkét esetben aranyértéken lepte meg. Látomásában *Az ember tragédiája* költészete (egyik

jelenetét vitte színre) fölér kedvenc drámaírójával, Shakespeare-ével. Betegségeit (tüdőgyulladás, hipertónia) túlélte-túléli, hiszen szervezete nem csupán az Isten kezében van, hanem az öngyógyítást segítő szellemek (megfigyelés, fegyelmeltség, vagyis a mérhetetlen emberi akarat) kosarában is.

Ez a kosár – emlékezzünk csak a szita mint munkaeszköz mitikus, általa szentnek tartott útjára (*A szita*) – egyidejűleg égi és földi „tartozékok” gyűjtőhelye. Mindazonáltal kiemelkedik belőle az a *szellemi kincs* (a *Biblia*, Thomas Mann, József Attila, Platón, Konrad Lorenz, Horatius, Barcsay Jenő, Marcel Proust, Pilinszky János, Bartók Béla, Kodály Zoltán, Friedrich Nietzsche, Weöres Sándor, Kerényi Károly művei), ami akár idézetek formájában, akár egy-egy jellegzetes mű említésével megannyi feszítő bordája s egyidejűleg egyben tartója eme mítoszi szárnyaktól sem idegenkedő, ám a valóságot költészettel fűszerező élménydús gondolkodásnak. Amelytől az érzelem, sőt az érzékiség – a fölforrósult én magára találása különleges élmény – dolgai sem idegenek. Ha nem versben beszél, akkor is a költészet derűje lengi át sorait. „Olyan lenne a művész, mint a felkelő nap, aki örökösen jelen van a világban? Időtlen, mert létezik az éjszaka sötétje ellenére is!” (*A /futó/művészet gyönyörűsége /hiába/ valósága*).

Amikor egyik analitikus élménybeszámolójában leírja (*Útirajz, Párizs–Budapest /naplórészletek/*), hogy „tizenhárom nap után 810 km van mögöttem”, egyúttal a fáradtság és kisebb sérülés mellett büszkeségének is hangot ad. Mert az *őrület* – a megszállott képzőművészt és a nem is akármilyen atlétát – a teljesítmény (a maratoni egyes állomásai és a krisztusi szenvedés újraélésének, boldogságként való újraélésének az ígézetében megtett sok száz, sok ezer kilométer) boldogsággal tölti el. Ami másnak véghetetlen, embernek talán nem is való fájdalom, az neki *újjászületés*. „Szerénység, megelégedettség, belső lelki egyensúly, fizikai állóképesség megteremtése, az elbizakodottság megfékezése, saját képességeim és lehetőségeim helyes felmérése, erkölcsi tisztesség, testi-lelki tisztaság, helyes gondolkodás, helyes beszéd, helyes gesztusok, helyes táplálkozás, mértékletesség minden területen, a szeretet gyakorlása és átélése, a helyes párkapcsolati életforma, a házastársi hűség, a megbízhatóság és biztonság érzésének kifejeződése, a szerelmi és szexuális élet boldogsága, a kölcsönös őszinteség és bizalom, az agresszivitás mellőzése, és a végtelenségig sorolhatnám mindazokat a minőségeket, amelyek az ‘ép testben ép lélek’ mondás alapján, a maratoni futás által bennem előtérbe kerülnek” – így a *Maraton* című 2003-as esszé.

„Sorsom alakítja ki általam, saját mitológiámat” – „ebben a mitológiában kihangsúlyozott a maratoni futás, illetve az életformaváltás apostoli küldetésének képzete, gyakorlata és a művészet összekapcsolása a sportolással!” –, s nem lehet nem észrevenni, hogy kisebb-nagyobb döccenők ellenére („a föld körbefutása a Bajkál-tó környékén abbamaradt”, stb.) mily következetességgel épült-épül ez a különleges családi-közösségi, a nép lelkületét is megérintő (de a lustáknak szárnyat adni nem nagyon tudó) mitológia. Amelyben a hajdani küzdelmek (ókor, hősiesség) gyökerei egy, a Krisztus *keresztútját* magára vállaló *mai* ember szenvedésélményével keverednek. (Ha figyelünk a könyv tipográfiájára, láthatjuk, hogy a nyomtatott oldalakat négy részre vágó „belső margó”, a *fehér kereszt* miképp idézi sokkolóan mindenkor, a nyomtatott szö-

veg műfajától – vers, útleírás, napló, esszé, élménybeszámoló – függetlenül, a stációk utáni borzalmas véget.)

A kötetben mítoszt fejthető-magyarító (újraíró, újraértelmező) esszék – *Mentis error – a kancák dührohama; Szerelem; Hajlék* – önéletrajzi jellegű naplók-kal-beszámolókkal elegyednek (*Időutazás-esszé; A /futó/művészet gyönyörűsége /hiába/valósága; Útirajz, Párizs–Budapest; Vérvnyomásmérés; Bakonysárkány; Édesanyám a mesterem*). Fontosak, csaknem versértékűek a keresztény ünnepeket személyes önvizsgálatá avató imaszerű eszme-futtatások (*Húsvét; Nagypéntek; Feltámadunk*). A legtávolosabb írás a *Holnapunk kútforrása* – sok egyéb mellett legfőbb mondandója a „csereprogramon alapuló új szellemű öntisztulás” –, a legmegrendítőbb pedig a *Száműzöttek*. A „valahonnan valahová egymást száműzzük mi emberek” kezdetű zsolozsma *újkrisztusi szöveg*, megrázó mai tartalmakkal. Ha nem tudnánk, hogy Csorba Simon László – az apostolok utóda – nemcsak kitűnő képzőművész (s nem utolsósorban futó-művész), hanem költő is, csodálkoznánk költeményeinek lírai mélységén. Egy szuszra mondott poétikus vízióinak (*Róma kövei; Kőkút; Tufa kőjurtá; Lábfej-kő; Oxigénkút*) valaminő külső élmény az ihletőjük, ám hogy ez azonnal belső élménnyé – *lélekáradássá* – alakul, az költészetének legmeggyőzőbb bizonyítéka. Elég legyen egy rövid részlet a *Kőkútból* a mondottak aláhúzására: „A MI PÁSZTORUNK JELENLÉTE MINDENBEN ÉS MINDENKOR KORTÓL A HELYTŐL FÜGGETLEN ÚR AKI ÁLTAL VAN A KŐ AZ ÚT A KÚT ÉS MINDEN EMBER MAGZATA ÉS AZ ANYA AZ ANYAFÖLD HOL NINCS KIREKESZTETT LÉT AHOL AZ EGYSÉG URALKODIK A TEREMTÉS EGYSÉGE AHOL EL NEM VESZHET AZ EMBERI LÉNY ÉREZZE MAGÁT BÁRMILY ELHAGYATOTTNAK...”

Ebben a *rajzos* életfilozófiában szépség van, akarat van. És mérhetetlen szabadságkívánás. A gondolat, az atlétához hasonlóan – csaknem fizikai erőt kifejtve – ott köröz az égi s földi mezőn, boldogságunk, boldogságkívánásunk határán. A szárnyak fölfelé vivő erejében – aki látni tud, az látja – mi más volna a motor, mint a szépségben megfogant igazság. Csorba Simon László szolgálata úgy emberi, hogy minden pillanatában közelebb hozza hozzánk az Istent. Építése ettől kozmikus értékű.

Szakolczay Lajos

Csorba-Simon László

Revans

(Isten még egy esélyt ad az ördögnek)

„Isten nem kockajátékos”
(A. Einstein)

Az Isten nevei:

- **Vagyok, aki vagyok** (Biblia-Ószövetség)
- **A seregek Ura** (Biblia-Ószövetség)
- **Jahve** (Tóra)
- **Szentháromság Istene** (Atya-Fiú-Szentlélek), Biblia-Újszövetség
- **Mindenség Ura, Istene** (Biblia-Újszövetség)
- **Mennybéli Atyaisten** (Biblia)

Az ördög nevei:

- **Sátán** jelentése „**ellenség**” (Biblia-Újszövetség)
- **Szamáel** jelentése „**Isten mérge**” (héber mítoszok)
- **Lucifer** (Biblia-Ószövetség)
- **Hélél ben Sáhár „Hajnal fia”** (héber mítoszok)
- **gonosz lélek** (Biblia), **démon, a Sötétség fejedelme** (héber mítoszok)
- **test ördöge, pokol fajzata** (Biblia)
- **a technika ördöge a részletekben van** (jelenkor)
- **Belzebub** (Biblia) és még számos néven ismerik

*A pokol egyetlen alapelve –
„a magunk vagyunk.”*
(George MacDonald)

„Ha a magányosra ráront a nagy félelem, ha egyre fut és fut, s maga se tudja, hová, ha mögötte viharok bögnek, ha előtte tanú a villám, ha a barlang kísértetekkel rémíti őt.”

(Friederich Nietzsche: *Ha a magányosra
Wenn den einsamen. 1888. Töredék*)

C. S. Lewis *Az öröm vonzásában* című esszéjében (1955) elmélkedik Isten és az ördög kapcsolatáról, a keresztény és az ateista emberi magatartásban egyaránt fellelhető dualista szemléletről. A sakkjátékot mint szellemi párbajt, mint harcművészetet tárgyalja, és jelképeit gyakran beveti eszmefuttatásai igazolására. Figurái egy-

re bonyolultabb helyzetbe keverednek a sakkjátszón, és kezd kibontakozni egy vesztes állás. Megszűnni látszik minden olyan lépés, mely a kezdeményezés lehetőségét rejtené a vesztes számára, hogy a sátáni ellenfél egy végső, ördögi hadmozdulat kidolgozásába kezdhesse. A játékos életvitelére is kihat a hátrányos fordulat miatti

kedvezőtlen hadállás, mely borús kilátást jósol. Az ördög vesztésre áll a játékban és az életben egyaránt. Mit lehet itt lépni, amikor a szegény ördög filozófia- és éleltszemléletének összes tapasztalata sem elég a nyerő állás kialakításához? Amikor energiái végső maradványait teszi fel egy lapra, a változtatás reményében bizakodva? Amikor Isten lapátra akarja tenni őt, akkor ebben a végső, drámai pillanatban következik el a végjátzsma meglepetése? Isten félreseperi az útból a sátánt, vele együtt az ördögi játszma lépéseit, és elkövetkezik valami újnak a kezdete.

Amikor krízisbe kerül az emberi élet örök játszma, mindig előkerül valahonnan a remény és minden jóra fordul, mert velünk az Isten! Annyira ősi ez a szabály, hogy többé fel sem merül, hogy ki nyeri a partit. Csak az a helyzet adhat nyerő esélyt az ördögnek, ha az ember Isten háta mögött magára hagyatva, az ördögnek kiszolgáltatva, már életében pokolra jutott! Mitől jön létre ilyen áldatlan helyzet? Talán, mert játszania kell szenvedélyeitől úzve, és végleg elbukásra kényszerül az ember, aki kényszeresen játssza a partit? De még az ilyen örök vesztesnek is több esélyt ad Isten a revansra – ezáltal a gyógyulásra –, mint az ördögnek, hogy egy partit megnyerjen!

Az alábbiakban bölcsességeket sorolok fel, hogy a játékszenvedélyre, illetve a drog-, az alkoholbetegsége mint a szenvedélybetegség speciális formájára felhívjam becses emberi figyelmünket. Ugyanis a köztudatból hiányzik a tájékoztatás a szenvedélybetegségek természetét illetően. A legtöbb szenvedélybeteg bűnözőnek érzi magát, és a környezete is inkább aljas gazembernek tekinti, mintsem betegnek. Mindazonáltal, mindenféle betegségből éppenséggel csak egy

kiút van, ez pedig a betegségtudat belátása és annak a vágya, hogy az embernek ne kelljen többé toxikus szerekhez nyúlni segítségért. A betegek többsége ugyanis gyógyszerként használja azokat a szereket, amiktől függővé válva, emberi mivoltukban teljesen lepusztulnak. A beteg magatehetetlen, ha saját magát gyógykezeli függést okozó szerrel. Pedig van kiút a bajból. Íme, egy okos mondás:

*„Ahol a legnagyobb a baj,
ott a legközelebb a segítség!”*
(Sir Aldingar)

S. Robival még a pesti Máglyaköz műteremházának padlásterében sakkoztunk, a hetvenes évek elején. Várázslatos hangulat uralkodott a játékban, Robi saját kezűleg mintázott, mázazott, égetett, terrakotta sakk-készletének bábuait mozgatva, maratoni partikat játszottunk. Gyakran sakkoztam különböző kocsmákban is a hatvanas, hetvenes években. 1974 tavaszán a bakonyi tanyavilágban, Hárskúton is sakkoztam egy gombász professzorral és Hudi Jóskával, a Hudi-tanyán, majd 1975-től Szigetmonostoron játszottam néhány partit, de józanul nem ment a játék. A Hudi-tanya őrizte meg számomra Bánó Iván nagyapám méretes festőpalettáját Hárskúton. Azt mély titok övezi, hogyan került ismét a látóterembe elhagyott palettám, 2008 szeptemberében. Hosszú várakozást követően, a siófoki kiállításom születésnapjára megnyitóján visszatalált hozzám, mint egy hűséges kutya. Valójában az italozó életforma, a dohányzás és egyéb kommunikációs tapasztalatok megszerzésére irányuló technikák része lehetett életemben a sakkozás élménye! Egy kisvárosi, polgári életformát cseréltem fel a bohém művészek – számomra kívánatos

– nagyvárosi szabadságára. Igaz, soha nem lett belőlem jó sakkjátékos, és a leghalványabb megsejtéssel vagy előre megtervező készséggel vagy harci stratégiával sem rendelkeztem. Erkölcsileg összezavarodtam, ez kihatott egész életemre, még a játékot illetően is. Annál nagyobb igyekezettel tudtam megszervezni a játékhelyzethez vezető lépéseket, a kocsmázó alkalmakat. Mindig akadt játszótársam. Az pedig igazán nem meglepő fordulata életemnek, hogy a józan életforma, akár még a sportos, futó periódust is beleértve, nem vitt bele többé a sakkozással együtt járó iszákosságba. Maratoni futásra cseréltem a maratonszerű kocsmázást, sakkozást.

*„Nem kézzel írok általában.
Sok dolgomat lábammal írom.
Bátran, keményen fut a lábam,
előttem a mezőn, papíron.”*
(F. Nietzsche: *Lábbal írni.*
Kosztolányi Dezső fordítása)

Persze medikus koromban is sakkoztam Pécsen. Ezek a partik gyakran a Nádor sörözőben, máskor ivócimboráim albérleteiben, ritkábban saját, műteremnek kikiáltott, fűtetlen, nomád szálláson bontakoztak ki. K. Gyuri volt a leghűségesebb partnerem. Csak sajnálatosan korán bekövetkezett halálát követően derült ki, hogy komoly képgyűjteményre tett szert, és tőlem még akkor is beszerzett alkotásokat, amikor szem elől tévesztettem őt. Megszakadtak sakkparti melletti diskurzusaink, nemcsak Gyurival, de Robival, Jóskával és sok más haverral, akikkel a játék hevében jökat söröztünk.

„A sakkot a perzsáktól tanultuk” – nyilatkoznak az arab történetírók. Cso-daszamba megy, hogy a mohamedá-

nok szigorúan szabályozott életében – az iszlámban tilos a szerencsejáték minden formája – mégis létrejöhetett egy magas szintű sakkozás. Miután meghódították Észak-Afrikát, Perzsiát, Kis-Ázsiát, a Pireneusi-félszigeten át Európát is bekebelezték, hatalmas birodalmat alapítottak. A kard mellett mesterei lettek a tudományok művelésének is. Az iszlám ugyan tiltotta a képzőművészetek gyakorlását, de virágzott az irodalom és művészi rangra emelkedett az egyetlen engedélyezett játék, a kalifák által istápoltt sakk. Az első sakkjátékosok egyike *Omár* kalifa volt, aki magának Mohamednek volt az apósa. Miután 638-ban elfoglalták Perzsiát, megkérdezték Omártól, hogy miért nem ütközik törvénybe a sakkozás – hiszen a próféta minden játékot eltiltott és csak három szórakozást engedélyezett: a lovaglást, a nyilazást és az asszonyt! –, Omár ezt a bölcs választ adta: *„Nincsen benne semmi kivetnivaló, mert a háborúval foglalkozik!”* Az iszlám nagyon szigorú vallás. Mindazt tiltja, amire Mohamed próféta ezt mondta: *harám, majszir, anszab! Vagyis törvénytelen, szerencsejáték, faragott kép!* Az arab kalifák hosszú sora hódolt a sakkjátéknak. Egyik közülük, Al Mamun, aki nem volt erős játékos, azzal tette magát emlékezetessé, hogy ezt nyíltan fel is vállalta. *„Furcsa, hogy én, aki a birodalmat az Indus vízétől Andalúzia mecsetjéig rendben vezetem, nem bírok el 32 jelképes figurával egy kétaraszos táblán!”* Ki nem állhatta, ha kedveztek neki a sakokban. Egyik udvaronca láthatólag hanyagul játszott vele, hogy nyerni engedje. Al Mamun haragosan felborította a sakkasztalt és így üvöltött: *„Gyermeknek tartasz engem, és azt hiszed, nem veszem észre?”* – majd a nézőkhöz fordulva ezt mondta: – *Ti legyetek a tanúim, hogy*

ezzel a gyenge emberrel soha többé nem játszom!” Mindennél többet mond, ha megnézzük, hogy milyen is volt az arab sakkjáték. A sakkbábuk alapállása ugyanaz volt, mint a mai bábuké, menetmódjuk azonban részben eltért. A bástya volt a legerősebb figura (al-roch), utána a lovas következett (al-farasz). Mindkettő menetmódja megegyezik a maival. A futó azonban (al-fil=elefánt) átlósan ugyan, de mindig csak a harmadik mezőre (pl. f1-ről d3-ra) léphetett, a közbeeső bábót pedig nem védte és nem üthette, csupán átugorhatta! Ugratni kellett a futóval, mint a lóval. Ez nagy eltérésnek számít a mai és a régebbi sakkjáték között. A vezér (al-firzan=tudós) átlósan, de csak egy-egy kockával mehetett tovább, tehát a tábla leggyengébb figurája volt. A király (al-sah) menetmódja megegyezett a maival, nem számítva a később bevezetett sáncolást. A gyalog (al-bajzakv) az indulásnál is csak a közvetlenül előtte lévő mezőre léphetett. A felsorolt eltérések természetesen kihatottak a megnyitásra, éppen a futónak a lóhoz hasonló ugrótechnikája miatt. A gyenge vezérállás fejlesztése ráért, és a centrumgyalogok gyors előretolását semmi sem indokolta. Sürgős volt ellenben a bástya útjának egyengetése az oldalszárnyak fejlődése közben. Maga a sakk szó is arab eredetű, a királyról nyerte nevét: *király=al-sah*. (Portisch Lajos olimpiai bajnok, nagymester levélben küldte el a sakk-könyv előszavát, ebből idéztem néhány gondolatot.)

A teremtés hatodik napján *Lucifer* egyszerűen fellázadt! Pedig ő volt a teremtő *Isten* kedvenc kerubja, a tizenkét arkangyal közül a legkedvesebb. Ő volt a „*Hajnal fia*”, más néven *Hélél ben Sáhár*, aki magától a hajdan büszke *Vénus* bolygótól kapta héber nevét.

Vénus éppoly ostobán dacolt a felkelő *Nappal*, mint ahogy *Lucifer* a hatalmas *Istennel*! Szóval, a héber mítoszok leírása szerint, *Szamáel* (héber jelentése *Isten mérge*) gőgösen járkált az *Édenben* csillogó ruhában, ékszerekkel ékesítve, és olyan lángoló fényt sugárzott a teste, mintha maga lenne az *Esthajnalcsillag*! A legtisztább színaranyba foglalt számtalan topáz, rubint, smaragd, gyémánt, berill, enín, jáspis, zafír, karbunkulus sziporkázott a „*Hajnal fiának*” fényes öltözékén. *Isten* „minden népek őrzőjének” nevezte ki őt és méltó hatalommal ruházta fel, hogy jó pásztora legyen (*juhainak*) a kezére bízott népeknek! Az „idők kezdetén” szerényen és tiszteletudóan viselkedett *Isten* jelenlétében *Szamáel*. Hamarosan – mivel lelke mélyén benne rejtett az „ellentmondás ördöge” – elhatalmasodott rajta a féktelen gőg, a sárga irigység és a féltékenység mérge. Főleg az Úr „háta mögött” érzett arra kényszert, hogy zúgolódva fellázadjon! Különösen akkor kezdett a fejébe szállni a dicsőség, miután *Isten* tájékoztatta arkangyalait jövőbéli terveiről. Bemutatta előttük *Ádámot*, akit – habár esendő emberi lény volt – mégis olyan hatalommal áldott meg, hogy képes legyen ellenállni akár az ördög kísértéseinek is (pedig az ördög még csak rejtve létezett)! Majd bemutatta nekik *Jézust*, egyetlen fiát, akit az ember ivadékai megölnek majd, de Ő dicsőséggel feltámad a holtak közül és uralkodni fog égen-földön (még a kerubok fölött is!). Ez már túl sok volt *Lucifernek*! Fellázadt a benne eluralkodó féltékenység, irigység és gőg miatt. Kiváltképp *Ádámra* volt féltékeny, és nem teljesítette *Isten* parancsait, nem akart hódolni a nála kisebbnek!

„*Nekem olyan Isten nem kell, aki a gyenge embert olyan hatalommal*

ruházza fel, hogy a kerubok fölé képes helyezni magát, saját erejéből – üvöltötte magából kikelve Lucifer – aki saját fiát is feláldozza az esendő emberért, – folytatta acsarkodva, ördögi mivoltát feltárva Lucifer! – Az ilyen Isten gyenge kezű! Bezzeg én erős vezér vagyok, hiszen minden népek őrzőjének kijáró hatalommal rendelkezem! Felszállok a felhők és a csillagok fölé és trónusra ülök a Cefónon, a Gyülekezet hegyén és egyenlő leszek az Istennel!”

Amikor Isten meghallotta ezeket és látta kedvenc kerubja nagyravágását, féltékenységét gőgjét, irigységét és megérezte benne az elhatalmasodó Sátán (a Sötétség fejedelme) gyűlöletkeltő jelenlétét, kíméletlenül alávettette Lucifert az Édenből és száműzte őt a földi világba! Onnan pedig a *Seolba* (ez a pokol héber neve). Lucifer előbb fényes öltözékű „Hajnal fiaként” kezdte pályafutását, hogy végezetül gonosz lelkületű, ördögi démonként Sátán legyen belőle (jelentése: *ellenség*). Dicsőtelen alázuhanása közben úgy fény-

lett előbb, mint egy hullócsillag, mely kihunyva még felvillan utoljára, hogy megsemmisülve hamuként omoljon alá és keveredjen össze a föld porával. „Mostanra mivé lettél, hatalmas erejű Sátán? Mi foglalkoztat, a bosszúvágy talán? Vagy csak kitaszított szellemed kísért minket hasztalan? Nem unalmas sötétben, kivetetten, szüntelen sátánt játszva, dühtől elvakultan kószálni – mint gonosz lélek – a pokol feneketlen veremének mélyfekete homályában?” (Ezsaiás 14, 12–15, Ezékiel 28, 11–19.)

Amikor elképzelem, hogy milyen lehetett sakkozás közben a Sátán, lelki szemeim előtt csak egy *szegény ördög* jelenik meg (ember képében), aki mindig kap egy utolsó esélyt *Istentől*. Sakkozni a Jóisten kezdett kerubjával, hogy múlassa a „nem létező időt”. A *játékot* is Ő találta fel a kerubok és az ember számára, hogy fejlessze a seregek urainak, Ádám fiainak kreativitását. A sakk „*királyi játék*” volt Isten Nap fényes elméjében, és állandó sakkpartnerének *Lucifert* választotta.

Miután megtörtént a „bástya üti futót” állás és sakk-matt helyzetbe került az ördög, Isten nem örvendett győzelmének. A haragos Isten átengedte (sakk-készletét) a játékot az embernek és meghozta azt az áldozatot (dönteni még neki is nehéz!), hogy többé nem sakkozik a kerubokkal. A bibliában nincs arra utalás, hogy Isten sakkozott volna. Paradicsomi kertet ültetett az *Édenben*, napkelet felől, és mindenféle fát növesztett benne. A fák gyümölcssei olyanok voltak, mint aranyfényben lángolva ragyogó gyémánt ékszerek. A paradicsomi fák között magasodtak a jó és a rossz tudásának fái is! Isten határozottan tiltotta, hogy az ember (Ádám és Éva) az Éden összes fájáról szabadon szedjen gyümölcsöt. Megtiltotta nekik, hogy „vegyenek” a jó és a rossz tudásának *fáiról!* Művészi képzeletemben „ördögi játszmaként” jelenik meg az „emberi játszma” sakkozó változata! Arra a belátásra jutok, hogy a pszichoszomatikus tünetegyüttes mint az ember egyik játékszenvedélye tartja függésben azt, akiben erre hajlam mutatkozik. Az Isten „nem kockajátékos”, és nem függő természetű! Ha lemondott a sakkozás örömeiről, mert annyira csalódott teremtményében, *Lucifer* arkangyalban, akkor ennek az elengedésnek más oka van. Az ember függő természetére jellemző attitűd az, hogy többé gondolni se akarjon szenvedélyeire, függő hajlama okozta gondolataira, cselekedeteire, érzelmeire. Átesik a ló másik oldalára, nehogy visszaessen szenvedélyei vermébe, melyet direkt önmagának ásott. Mindazonáltal titok övezi a *Jóisten* minden alkotói jótéteményét a játék, a sport, a művészet, a tudomány és sok más, izgalmat keltő dolog területén. Ha csak a szenvedélyre gondolok mint betegségre, és feltételezem, hogy „ösi

emberi játszmaról” van szó, máris az „ördögi játszmat” elemzem. Aki haragosan, indulatból mond le szenvedélye keltette örömeiről, az nem értheti a kényszeres emberi viselkedés lényegét. Mintha a démoni gonosz lélek változtatná megszállottá az embert, akit teljesen a hatalmában tart kielégíthetetlen vágya és olthatatlan szenvedélye. Isten átengedi a játékot (a szenvedély örömforrását) annak az emberi lénynek, akiben éppúgy csalódott, mint *Luciferben*. Mindkettőjüket – Ádámot és *Lucifert* is – kénytelen volt kirekeszteni, marginális helyzetbe taszítani és arra kárhozzatni, hogy egymás játszótársai legyenek. *Micso-da* drámai helyzet! Büntetésből hozott döntést az Isten, még hozzá végleges döntést! Szóval feltételezem, hogy az ember betegségállapota „emberi játszma”, és az ördög száműzött helyzete a *Seol* poklában és örökös földi jelenléte nem más, mint az „ördögi játszma” logikus következménye. Nyilván, ha falra festem az ördögöt, akkor itt és most képtelen vagyok ellenállni az ördögi kísértésnek, mert meg fog jelenni, hisz megidéztem! Annak az ördögi kísértésnek hódolok be, ami a rám jellemző önteltségben, kényszerességben, neurotikus viselkedésben és a rossz beidegződésben mutatkozik meg. Ezek pedig az én hibás döntéseim következményei. A gonosz azonban nem a képzelet szüleménye, hanem valóságos szellemiség. Kapcsolatos a bűnnel, a bűntudattal és a lelkiismerettel. Arról ismerem fel az egyik tünetét, hogy az ismétlődő balsorsban, az önsors rontásából fakadó kilátástalan helyzetben keresem minden bajom okát. A másik tünete a *megszállottságra* való hajlamom! Azért hangoztatok mindenfélét, hogy elismerjem az ördögi megszállottság lehetőségét? Miről lehet felismerni

az ördögöt? Lustaságáról talán? Vagy arról, hogy olyan, mint a bakkecske? Hogy lábai patákban végződnek? Hogy kecskeszakálla, szatírfüle van és bojtban végződő farka? Hogy pánsíp-pal, sámándobbal, csörgővel és nádi hegedűvel kelt zűrzavart? Hogy csúf, mint az ördög maga? Hogy olyan szőrös és szarvas, mint egy busómaszk? Hogy rút a pofája, nem tud viselkedni és piros nyelvet ölt? Hogy a férfi csak egy fokkal szebb nála? Hogy utálja a hideg vizet és olyan büdös, mint a kénköves ménkű? Tiszta szerencsém, hogy egyik alapító tagja lehetek a *Megszállottak Klubjának*, mert az extrém sportolók között nem érzem magányos léleknek magamat, megszabadulok egy rakás kényszertől és függő alkatomat elengedhetem. Már kisgyerekként azt hallottam, hogy aki „falra festi az ördögöt”, annak az meg fog jelenni! Ma is ez történik, mert ha róla van szó, ő jönni fog, ő nagyon készséges. A gonosz lélek nem változik! Ez való igaz! Azt mondják a bölcsek, hogy az ördög fel tudja öltetni a tisztos polgárok alakját, de ha vendégségbe érkezik, sosem ültetik a főhelyre. Erről lehet felismerni az ördögöt. Ha látni akarom az ördögöt játék közben, fel kell idéznem a mindenkori játékszenvedélyt. Az „ősi emberi játszmat” és az „ördögi játszmat” együtt lehet jól ábrázolni, ami ugyebár kockázatos dolog. Ezért úgy döntök, hogy a *Biblia* ószövetségi részéből, a *Királyok* könyvéből, Illés próféta segítségét kérem. Az újabb korból pedig Marcell Duchamphoz fordulok, aki 1937-ben a Louis Aragon párizsi napilapjában a sakkrovatot szerkeszti és kijelenti, hogy művészeti kérdésekkel kapcsolatosan „jobb az ítékezés felfüggesztésének szükséges voltát belátni!” De mint a sakkrovat szerkesztője kénytelen eltérni ettől a

dogmatikus vélekedéstől és ezt írja az első számban:

„Mi a sakk-szaklap szerkesztői törekvése? Vonzani azokat, akik nem tudják, hogy kell játszani a sakkot, és megmutatni nekik, hogy ez a nemzetközi játék mily gazdag kombinációkban, s mégis mily könnyű megtanulni!”

Görgényi Frigyes 2005-ben jelentette meg *Duchamp rátalált a gyalogútra* című írásművét, melyben azt boncolgatja, hogy miért érzett vágyat Duchamp arra, hogy kielégítse olt-hatatlan játékszenvedélyét és sakk-játékosként még Budapesten is szerepeljen. Lehetséges-e, hogy az ember azonos szinten műveljen különböző művészeti ágakat? Portisch Lajos, aki a magyar sakktörténelem nagymestere, olimpiai bajnok, magas szinten énekel klasszikus szerzőktől dalokat és áriákat. Mit engedhet meg magának a művész? Elengedhetetlen-e számára, hogy tudatmódosult állapotba kerülve hozza magát olyan különös helyzetbe, ami extrém képességeit aktiválja és világra szóló mű létrehozására teszi őt alkalmassá? A sakk-tábla négyzetes geometriája, a sakk-figurák szimbolikája, a királynő és a király mint a női és a férfi archetípus, az anima és az animus kapcsolata, a játék mint kreativitásfejlesztő tréning, mint a művész saját élménye? Megannyi kérdés, melyek a freudi ösztönvilág és a jungi archetípusok tudat alatti rétegét mozgatják meg.

Elgondolkodva közlök egy mondatot, ami tükrözheti, hogy miért Duchampra hivatkozom:

„Ugyan nem minden művész sakk-játékos, de minden sakkjátékos művész!” – mondja a mester egy 1952-es nyilatkozatában, amikor a sakk három arculatára hívta fel a figyelmet. Mindenkor a *küzdelem, tudomány és*

művészet egységéből tevődik össze a sakkjáték. De nem vizuális művészetéről beszél a sakk esetében, hanem költői értelemben vett konceptuális, allegorikus művészetéről. Ilyen kommentárokat fűz egy-egy álláshoz: „A Halál beadta sötétnek az utolsó sakkot!”; (sötét) „állva halt meg”. Majd egy lépés után „sötét lélegzethez jutott volna”. Vagy egy másik elemzésben: „A sakk mese azonban ezúttal a kiábrándulás keserűségével honorálja a nemtörődömséget.” Duchampnál a sakkjáték mint a kreatív szabadság és az elme működésének szabályrendszerrel támogatott egyensúlya válik szép művészeté részévé. Esetében egyaránt érvényesül az intuíció és a megalapozott tudás, a spontán reflex és a bonyolult stratégia sajátosan alapos gyakorlata! A sakkjáték a művész kábítószeré is lehetne, akár az „LSD-futás”? A játék mint pótcselekvés a felnőtt művész, vagy bárki más felnőtt számára? A sakkművészetet és a képzőművészetet össze lehet-e hozni egymással, és kapcsolódni lehet-e

általuk az életművészetéhez? Hogyan kerül a képbe a sakkjátékos Lucifer, akit kiállított az Isten a kerubok csapatából? Hogyan történhet, hogy ebben az általam (képzeletben) lejátszott sakkmeccsben mégis felmerülhet a *revans* lehetősége?

A sakk (*játék*) tudatmódosító hatása miatt – emeli az *adrenalin*szintet és az agyalapi mirigy *endorfin*kiválasztását beindítja – küzdő sportnak tekinthető. Kábítószerhez hasonló függést vált ki a játékosban. Egyébként *Luciferre* jellemző tulajdonság a *helyettesítő* szerep! A játékot a *játék-szenvedéllyel*, a szerelmet a *szerelmi játékkal*, a művészetet a *pszeudóval*, az egészséget a *pszichoszomatikus* (betegség) állapottal, a kreativitást a *szenvedélyekben rejlő betegségekkel*, a *Lelet*et a *gonosz lélekkel*. Ezzel a helyettesítő, alakváltó szereppel lesz a gonosz lélek az ördögi játszma mestere (metamorfózis).

A *Jóisten* tehát így szól *Lucifer*-hez:

„Mivel gonosz lélekként bolyongasz a földi világban és megszállottá teszed az embereket, mert nem leled helyed *Seol* pokoli bugyraiban, adok neked még egy esélyt, sátáni fajzat! *Illés* prófétával lejátszhatod a hön áhított visszavágót! Játssz úgy velem, mintha velem játszanál! Emlékszel végső sakkpartinkra, amikor mattot kaptál és kihulltál a pikszisből, hogy a pokolra jussál? Ez a felkínált parti *revans* lesz a javából (közted és köztem) és igazi játék, az ember és az ördög valódi próbatétele. Emlékszel, amikor az Édenben békésen szólítottalak fel arra, hogy adj nevet az Édenkert állatainak, növényeinek és a földi természet minden jelenségének? Te már akkor kudarcot vallottál, mert nem vagy földi teremtmény! Te már sehová sem tartozol tehát. Sem nem

vagy égi, sem nem vagy földi lény! Te csakis a pokoli sötétséghez tartozhatsz, habár a fényt lennél hivatott hordozni. Ádám ellenben képes volt nevet adni mindezeknek. Most Illés próféta és a vele való sátáni játszmad következik. Ha Te adsz neki mattot, a színem elé járulhatsz, hogy végre Te is elismerd hatalmamat feletted, hogy kimondd az IGEN szót! Vissza ugyan nem helyezlek a kerubok világába, de a gonoszságot leveszem rólad és nyugodt lélekkel várakozhatsz a végítéletre! Ellenben ha az engem helyettesítő Illés prófétától szenvedsz mattot, *tüzes szekéren röpítem fel őt az Égbe*, hogy örökre trónom színe előtt magasztalja hatalmamat feletted. Téged pedig, gonosz lélek, az idők végezetéig bezárlak a héber nyelven *Seolnak nevezett hely* legsötétebb poklába, ahonnan képtelen leszel megszállott gonoszságoddal zavart kelteni a világban!”

– Na, áll az alku, Lucifer? – *mosolyog az Isten*. Az ördög kis huzavona után belemegy a játékba, de nem mond igent, csak emlékezteti Istent a bibliai *Jób* esetére, amikor is alkut kötöttek az ember rovására. Isten akkor direkt kiszolgáltatta neki Jóbot, legkedvesebb emberét. Szerette volna próbára tenni hozzá való hűségét. *„Alaposan próbára tettem Jóbot. – okoskodik az ördög, – Most is ezt akarod velem játszani, Isten? – folytatja nagy garral a Sátán, és magabiztosan készülni kezdett a sakkpartira.*

– Lássuk a medvét! – zárta rövidre az ördöggel folytatott párbeszédét a Jóisten.

Illés próféta történetében, melyet a Bibliából kölcsönzök, jól láthatóan mutatkozik meg Isten mindenk feletti ereje! (1. Királyok könyve, 17–21; 2. Királyok könyve 1–2). Acháb királysága idején a nép elhagyta Istent

és Baal bálványait imádta. Illés próféta – a *Kármel* hegyén állt ki élethál-küzdelemre 450 Baál-hitű hamis prófétával, mindazokkal, akik Izebel asztaláról esznek – magából kikelve így szólt a néphez:

„Meddig akartok még kétfelé sántikálni? Ha az Úr az Isten, akkor őt kövessétek, ha meg Baál, akkor kövessétek azt!”

Két hatalmas tűzrakást építtetett és arra szólította fel a hamis prófétákat, hogy csupán Baál erejével lobbantsák lángra a tüzet! Ezt követően kezdődött az erődemonstráció, a *sakkmeccs*, Sátán és Illés között. Miután a bikaáldozat tüzeit csak Illés próféta Istene volt képes fellobbantani, Illés legyőzte Baál hamis prófétáit és a népet visszatérítette a helyes útra. A felzúdult nép haragjában megölte az összes hamis prófétát, írmagjuk se maradt! Visszatértek az egyistenhitre és újra engedelmeskedtek Illésnek, aki *Elizeust* választotta tanítványának. Illés próféta – mert győztesként hagyta el a csatateret – tudta, hogy tüzes szekéren fog az Égbe emelkedni, Isten országából *Elizeussal* éppen a *Bételben* lakó hívőkhöz mentek, amikor Isten elragadta őt az Égbe! *„Tüzes szekérral és forgószelelben”* távozott a földi világból. És így történt Illés Égbe emelkedése: Amint együtt mendegélnek, és beszélgetnek szépen, egyszer csak jön egy tüzes szekér, tüzes lovakkal (*sakkfigurák*), és elválasztják mestert és tanítványát egymástól. Illés megbékélve, Isten forgószelelvel ment föl az Égbe. Amikor ezt meglátta *Elizeus*, így kiáltott fel: *„Atyám, Atyám! Izrael szekere és fogata!”* De soha többé nem látta a jelenséget, Illés szekere! Felemelte a földről Illés próféta köpenyét, mely akkor esett le a válláról, amikor az elragadtatott az Égbe. Sajátját Elizeus kettéhasította,

félredobta. Ezután sietve visszament a Jordánhoz és megállt a vízparton. Határozottan megfogta Illés köpenyét, ráütött (vele) a vízre és ezt kiáltotta:

„Hol van az Úr, Illés Istene?” Válaszként a víz kettévált éppen ott, ahol Elizeus ráütött, aki így száraz lábbal mehetett át a túlpartra. A tanítványok látták ezt és felkiáltottak: „Illés lelke szállt a mi prófétánkra, Elizeusra!”

Miután Illés mattot adott a Sátánnak (amikor legyőzte a Baál 450 hamis prófétáját) és tüzes szekérral ragadtatott az Égbe (sakkfigurák, lólépésben), a vesztes ördögöt végleg bezárta Isten a poklok legmélyebb bugyrába, Seol szuroksötét, kénköves gyomrába került, gúzsba kötözve. Mintha Duchamp *Étant donnés* (adva vannak, adva lévén) a sakkjáték lehetőségei (borítékolt lépések) képei jönnének elő a héber Seol mélyéből, a gázlámpa világította szoba terébe? Élete utolsó művét a királynő bábujának szenteli, akivel a sakk-mattot szimbolizálja, és ugyanezt a címet adja a dobozbelsőnek, saját jelképes világának. Feltalálja a „ready made” művészet fogalmát, melyet a jégkorszaki barlangfestő „készen talált” barlanggaléria sziklafalával vet össze. Illés próféta mint Isten bástyája, leüti a „soha aludni nem képes” gonosz lélek elfutó figuráját, majd gyorsan kiszabadítja a Sátán karmai között vergődő fehér királynőt és mattot ad a gonosz lelkű fekete királynak! Ezzel a duchampi sakkfeladvánnyal, a titkos szobabelsőnek álcázott rejtélyes művészvilággal zárulna az *évezred* sakkrangadója?

Mire emlékeztet engem Isten és Sátán ördögi játszmának is tekinthető jelképes játéka?

Saját, véget nem érő sakkpartimra gyermekkori riválisommal, akivel – ha véget vetni nem is lehet – de legalább

szüneteltetni lehet örökös játékkényszeremet. Hiábavaló dolog kisdéd módján, eszelős visszavágókat kierőszakolni. Abba kell hagyni kisdéd játékmat, hogy felnőtt művészként, homo ludens alapon, emberként legyek valakivé. Egyébként pedig tárva-nyitva várja áldozatait a mesteri játszma, a sátáni színjáték mimikrihatása. Akár a Duchamp dobozba zárt világában élő sakkfigurák, olyanok az emberi bábuk. A művészek hamar felcímkézik alkotásaikat, sietve, egymást sem kímélve kihelyezik ezeket közszemlére és bedobozolják (beskatulyázzák) a másikat, mely véleményükről csak nehezen képesek lemondani. Milyen nehéz elengedni valamit? Vajon el lehet engedni a játékszenvedélyt vagy a szenvedélybetegséget egyáltalán? Duchamp 1936-ban, a Los Angeles Times művészeti rovatában így nyilatkozik: „Ugyanazért hagyom abba (most) a sakkot, amiért (annak idején) abbahagytam a festészetet!” Számos magyarázatot adott arra, hogy miért hagyta abba a festészetet. – Kimerítette annak lehetőségét. – Nem akarta ismételni magát. – Nem volt több ötlete! – Egyszerűen csak unta már művelni! – Sikertelen és csalódott volt. – Vagy csak nem lehet a művészetre vetíteni mindent? Ilyen okokat fel lehet ugyan sorolni a sakkal kapcsolatban is, ha okoskodunk. De mi a legizgatóbb a festészetben? A tubus kinyitása – válaszolja Duchamp – és a sakkjátékban a figurák kiborítása a dobozból, még a felállításuk előtt, ugyanolyan izgalmukeltő, mint az olajfesték illata, ha lecsavarja a tubus kupakját az ember. Természetesen sosem lehet teljesen felhagyni valamivel, ami az életet jelenti az ember számára. Azonban ha a sakkszenvedélye csappan a művésznek, képalkotó szenvedélye erősbödni kezd. Így vagyok magam is a futással.

Nagy párhuzamot vélek felfedezni a sakkozó Duchamp és a futó Csorba között. Illés próféta és művésztiválsom között. Az alvilág fejedelme és a művészfejedelm (S. Dali) között. A kommunista hatalom és a virtuális pénzvilág hatalma között a kóros játékszenvedély és a szenvedélybetegség között. Csak éppen Isten és ember között nem lehet párhuzamot tételezni, hacsak Jézus személyét elő nem veszem és keresztthalálának áldozatát párhuzamként nem értelmezem.

Egy biztosan igaz! A nagy világválság idején is lehet játszani. A játék – Grastyán Endre pécsi professzor szerint – „Huizinga Homo ludensének” ismérve! A játékos embert nem darálja be és nem emészti fel a globalizáció világa. A játékos ember szereti a természetet és tisztán tartja környezetét. Hiszem, hogy alapszemléletünk mit sem változott az idők során! Mi is olyanok vagyunk, mint a késő jégkor barlangfestő embere, aki „készen találta” (ready made) Isten teremtett világát és hűséggel megőrizte azt olyannak – szépnek, tisztának, harmonikusnak, egészségesnek, készen talált eszköznek –, amilyennek a kezdet kezdetén találta! Duchamp is békét köt magával a második világháborút követő életszakaszában és végleg letelepszik Amerikában, ahol kiegyensúlyozottan megalkotja életfilozófiáját. 1952-ben rövid beszédet mond a sakk és a művészet kapcsolatáról:

„Kétszeresen boldogan teszek eleget a felkérésnek, mert a sakkozók köztudottan jóízű és szigorúan ítélkező kritikusok. Örülök, hogy a nagy New York State Chess Association engem választott e megtisztelő feladatra. A sakkozás három fő vonulata közül az első – a két elme közötti küzdelem – a legvonzóbb a játékosok számára, mert békés úton képes az ember har-

ci ösztöneit kielégíteni. A sakk másik arculata – a tudomány módszereinek alkalmazása – arra szolgál, hogy tisztázza a játéknak azokat az eszméit, elemeit, melyek az emberi elme számára – annak korlátozottsága miatt – elérhetetlenek. Magam a sakk harmadik arculata, a művészi oldala iránt érdeklődöm. A sakkjáték leginkább a fekete-fehér tusrajzhoz hasonlítható, azzal a különbséggel, hogy a sakkjátékosok már kész fekete és fehér mintázatokkal festenek (rajzolnak) ahelyett, hogy kitalálnának saját alakzatokat, mint művész kollégáik! A sakktáblán eképpen létrejövő látványnak nincs vizuális, esztétikai értéke és leginkább a partitúrához hasonlít, melyből a zenét újra meg újra le lehet játszani. A szépség a sakkban nem vizuális, mint a festészetben. A sakkban rejlő szépség közelebb áll a költészethez: a sakksfigurák olyan abc betűi, amelyek gondolatoknak adnak alakot – és ezek a gondolatok, jóllehet vizuális mintázatokkal alkotnak a sakktáblán, mégis szépségüket absztrakt módon fejezik ki, akár egy költemény. Ily módon a sakkban a szépség forrása a képzelet, a találékonyság. A sakksfigurák a tábla mezőin szigorú szabályok szerint haladnak, és a győztes elméje képzelőtehetségének köszönhetően találja meg a győzelemre vivő utat, lépésmintázatot. Mindeközben gyönyörűen kidolgozott (és keresztülvitt) kombinációk és stratégiai elképzelések egy képirásos történetet mutatnak be az egyes hadmozdulatokkal, amely valódi vizuális gyönyört ad. Hiszek benne, hogy minden sakkjátékos kétféle esztétikai élvezetnek lehet részese: az absztrakt kép gyönyörében, mely az írás poéziséhez hasonlítható, valamint abban a katarziszban, hogy ezen eszmét vizuálisan is megvalósítja magán a sakktáblán! Művészekkel

és sakkjátékosokkal kialakított közeli kapcsolataim alapján személyes meggyőződésemmé vált, hogy ugyan nem minden művész sakkjátékos, de minden sakkjátékos művész!”

Az a tény, hogy húsz éven át dolgozott (teljesen titokban) utolsó művén, melynek az *Étant donnés* (adva vannak, adva lévén) – sakkjátékból vett kulcsfogalom – címet adta, jól rávilágít művészi hitvallására! Egyedül felesége és Bill Coply festőművész tudtak a készülő műalkotásról. Becsapta a világot, mert kiégettnek, öregnek, fáradtnak tette magát, aki felhagyott a festéssel, miközben világrengető művén dolgozott, lelkesen! Dobozbelsőt alakított ki. Aprólékos gondossággal csiszolgatta, építgette a szoba-dobozt, hogy egy alkalmas teret nyerjen, melyet csak a (bezárt) ajtóba vágott két résen át lehet a szemnek megtekinteni! Előbb egy téglafalba ütökzik a tekintet. Majd ennek lerombolt nyílásán át döbbenetes látvány tárul a kíváncsi szempár elé! Egy széttárt combokkal a néző felé forduló mezíten lenői test (a sakk- királynő bábujá?) hever gallyakból eszkábált nyughelyén. Arcát hosszú, szőke hajzuhatag takarja el. Egyik felemelt kezében mintha égő gázlámpást tartana. Vádkító napfényben fürdő nyári tájkép a háttér, melyet egy poszternyomatból alakított ki (ready made). Ennek egyik részén működni látszó, könnyűfémből applikált vízesés tűnik szemünk elé. Vitathatatlan, hogy az *adva vannak* vagy az *adva lévén* kérdéskörre csak nekünk, nézőknek, befogadóknak, műélvezőknek van módunk így vagy úgy rálátnunk! De ki tudja megfejtetni a művészet nagy titkait? A sakkelemzés analógiájában mint egy rejtvény, feladvány nyer értelmet Duchamp utolsó ismert alkotása. Nézzünk csak körül, lássuk meg az állásban rejlő le-

hetőségeket és nyerjük meg a partit, vagy játszunk le újra és újra a nyertes vagy vesztes partit – biztat a mester! Fantasztikusan talányos szobabelsőt hagyott ránk, befogadókra és barlanglakókra Duchamp, a XX. század barlangfestő művésze, a ready made népszerűsítője, aki 1946 és 1966 között, miután véglegesen Amerikába költözött, hozta létre az *Étant donnés művészi rejtvényét*. Gondolkodása is nagy változáson ment át az „ígéret földjén”, a vadnyugat Amerikájában. Saját véleménye, önmeghatározása szerint korábbi művei inkább „cerebrális jellegűek” voltak (ezek közé sorolja az *Étant donnés*-t is), vagyis gondolkodásra készítettek. A „tudatalatti” képes befogadni ezeket és nem érdemes beszélni a művek köznapi értelemben vett érzéki recepciójáról. Gondolatébresztés helyett inkább meditációra készíti a nézőt a dobozban rejlő látvány. Allegorikus fordulatot fejez ki, mélyreható elemzésre készíti a duchampi mű. *Így is fel lehet fogni a világot?* – kérdezi magától a néző, és újra meghatározza helyzetét. Itt állok most, térben és időben itt vagyok jelen. Mindkét szemem az ajtóba vésett résen át tekint a szoba belső terébe, ahonnan visszatekint rám egy mezíten lenői test, egy lecsupaszított (mesterséges) belső világ képe, mely arra biztat, hogy innen, ebből a sarkított helyzetből tekintsem át újra a dolgokat. Duchamp példája azt tárja fel, hogy az életet teljesen a művészetnek lehet szentelni. A sakkozás maga is művészet. Világraszóló, jelentős alkotásokat hozhat létre a művészember az alkotások közötti időt kihasználva is, amikor valami mást játszik. Saját, szerető családjára épülő egészséges, harmonikus életszemlélettel és játékkal színesítve teheti egészséges és teljessé világát az ember. Ha magát

a játékot is felemeli arra a művészi rangra, amellyel saját, hiteles művészetét élteti, a társadalmi egészet teszi jobbá a művész. Mert a művész minden életszerű tevékenysége a művészet körébe tartozik, mely szerves része a természetes környezetnek és a társadalom közegében lélegzik! A játék mint eszköz valójában nem a festéshez vagy nem a rajzoláshoz, nem a költészethez, nem a színjátszáshoz hasonlít, hanem valamilyen ősi tudat spirituális rítusához, melyben a szeretet és a boldog, kreativitásfejlesztő érzelmek gyakorlása összecseng az egészséges lelki békével együtt járó kedves mosollyal, *vidám nevetéssel* – az életminőség javulásának egyik jellemzően legfőbb hozadékával.

Vajon Leonardo titokzatos mosolyú portréja és ennek feltételezett üzenete nem azonosítható-e azzal a titokzatossággal, ami Isten teremtői géniuszát övezi?

Mintha a démoni gonosz lélek változtatná megszállottá az alkotó embert, akit teljesen a hatalmába tart kielégíthetetlen vágya és olthatatlan játékszenvedélye. Isten átengedi a játékot (a szenvedély örömforrását) annak az emberi lénynek, akiben éppúgy csalódott, mint Luciferben. Micsoda fantáziakép tárul fel előttem!

Ádámot és Lucifert is kirekeszti Isten az édeni anyaméhből, hogy a materiális világban, marginális helyzetbe taszítottan egymás játszótársai legyenek.

A traumán való munka éppen olyasmi, mint amilyen a *serendipity*. Az ember túl szeretne jutni valamin,

például a mindenkori játékszenvedélyén, és mit talál? Művész létére józan élet birtokosa lesz! Az *ősi emberi játszmát* képes lesz elválasztani a *cseles ördögi játszmától*, hogy újra elsajátíthassa a tiszta játék képességét. Felnőttként lesz képes a *homo ludens* lényének kibontakozását gyermeki tisztasággal ábrázolni. Elrontani valamit kockázatos dolog. Megjavítani az elrontott játékot lélekemelő élmény. Számomra erről szól a *játék* egyetemes tanítása:

„Ember, használd összes érzékszervedet, amikor az igen tiszteletreméltó halott szól hozzád! Egész élete hever előtted. Ha figyelmesen szemléled őt, világosan el fogja neked mondani nélkülözhetetlen élettapasztalatát!”

(Romhányi György)

Az alábbi Nietzsche-idézetrel pedig az ördögi magánnyal, a szorongással, a kétségbeesett állapotban remény vesztett, a győzelemre esélytelen játékos hitehagyott közérzetét kívánom illusztrálni. „Vajon az ördög, aki elvesztette az utolsó sakkjátszmáját és végleg ki lett iktatva ebből a mi játékos világunkból, mekkora befolyással bír még mindig? Miért oly kevés, szinte teljesen hiányos, alapvető információval rendelkezünk a vallásfilozófia ezen jeles területen? Mennyivel okosabb, kreatívabb lehetne az ember, ha az ördöggel kapcsolatos, hitelesen megszerzett ismeretei birtokában vállalkozna újabb revansra, az egymással szemben elvesztett sakkpartikat követően?”

Csáji László Koppány

Csók

Abdul Al-Maharnak rosszul indult a napja: órákig követett egy turistát, felajánlotta neki segítségét, az idegen mégis inkább egy kendőbe burkolt nőt szólított le. Ez a város egy labirintus – mit tudhat róla egy fiatal nő, aki táskájából ítélve a helyi Korán-iskolába jár?! A külföldi azonban őt választotta, pedig a helybeli nők nem kaphatók a flörtölésre.

Józsefnek először nem a kendő alatti arcocska tetszett meg, hanem a gondolat, hogy egy marokkói nővel megismerkedhet. A hölgy kissé ridegen válaszgatott neki eleinte, de amikor látta, hogy nem valami rosszéletű nőnek néztek, megenyhült. Szamíra – mert így hívták az igaz hit tanulóját – fel sem fogta, hogy József udvarol neki, bár meglepően jól beszélt angolul. Elég udvariasan csinálta: dicsérte is meg nem is; cukkolta, hogy milyen különös dolog elrejtjeni a szép haját, amire a nő a Szent Könyvből vett idézetekkel válaszolt.

Sétáltak, és közben bejárták a várost: Fez a muzulmán világ gyöngyszeme – óvárosában, a medinában milliányi sikátor és emeletes, méhkaptárszerűen egymás mellé sorakozó épület. Az egészet hatalmas falrendszer veszi körül, azon túl pedig a félsivatagos táj végtelenje.

Mint vak macska, aki érzi maga körül az egeret, de a belső feszültség ellenére csak lomhán továbblép, úgy bámulták őket a szembejövő feziek.

József különc turista volt. Képzletben két részre osztotta sorstársait: a romantikus sznobok és a realista sznobok csoportjára. Az előbbi folyton öszecsapja a kezét a csodálkozástól, általában csoportosan jár, szereti a biztonságot, luxusétteremben eszik, nehogy megfertőződjön, kapkod minden különlegesség, főleg pedig a „leg”-ek után. Az utóbbi pedig épp az ellenkezője: elzárkózik a többi turistától, együtt eszik a helybeliekkel, leszarja az átlagosat és az olyat, ami máshol is megtalálható; megtanul néhány szót az adott ország nyelvén, majd kidobja az útikönyvet, mert az néhány helyen pontatlan volt. Ott-hon azonban a két tábor véleménye különlegesen jól összeillik, mindkettő csak egy mesekönyvnyi hülyeséget szedett össze, olyan tapasztalatokat, amelyeket manapság már a tévé előtt is megszerezhetnének. József egyik csoportba sem kívánt tartozni, ezért úgy döntött, behozhatatlan előnyre tesz szert és megismerkedik egy marokkói nővel, aztán lesz, ami lesz...

Sokáig tartott József és Szamíra városnézése – először a látnivalókat vették sorra, majd pedig sétájuk andalgássá fajult, amit teázókban töltött negyedórákkal szakítottak meg. Estére mindketten holtfáradtak voltak, így kerültek az Új Városba. – Ezt a franciák alapították – mesélte Szamíra –, gyarmatosító hangulatot áraszt. – De legalább nem rohangálnak úton-útfélen patkányok és csótányok – vágta rá József. – Mennem kellene, holnap fontos óráim vannak az egyetemen. – Ne menj még, úgy illik, hogy a kedvességedet viszonzzam egy kis vacsorával. – Jó, nem bánom, úgyis nagyon megéheztem. – Remek! – Egy elegáns étterembe ültek be, ahonnan pompás kilátás nyílt a város fényeire és forgatagára. – No, hogy tetszik? – Fantasztikus! – Látod, én is tudok neked

valami újat mutatni a szülővárosodban. – Igen. – Szóval Koránt tanulsz – kérdezhetek tőled valamit? – Persze. – Miért élnek az itteni nők férjük és otthonuk fogságában? – Nem élnek fogságban: nagyon rossz kép él rólunk az európaiakban. – Miért, hogy élnek – lefátyolozva, parancsokat és szigorú szabályokat követve. – Dehogy; a rend nem egyenlő a szabályokkal, és a fátyol nem eltakar, hanem megvéd. – No és a férjek utasításai? – Van, amiben a nő dönt, van, amiben a férfi – ez nálatok is így van. – Igaz, de nálunk kettőn áll a vásár. – Én úgy hallottam, hogy nálatok, Európában két akarat csap össze, aminek sokszor válás a vége – nálunk a két akarat kiegészíti egymást. – És tilos a válás. – Nem tilos. – Ha te el akarnál válni a férjedtől, megtehetnéd? – Persze – bár nincsen férjem. – Nincsen? – Nincs. – Akkor miért viselsz fátyolt, azért, hogy ne is legyen? – Butaságokat beszélsz. – Tudom; ne haragudj!

Előételnek egy ízletes bárányragulevest kértek, amire Józsi megkérdezte, hogy nem kecske-e. Aztán az elmaradhatatlan marokkói kuszkusz következett, és végül néhány sült hús, párolt zöldségekkel. Közben teljesen beesteledett. A túlkölkő forgatag megeléknült, Józsinak közel kellett hajolnia, hogy hallja, mit is mond a nő. Ekkor érezte meg azt az illatot, ami teljesen elbódította. Szamíra nem használt dezodort vagy parfümöt, ez egy teljesen egyszerű helyi illat volt, mégis mámorítóan hatott a hetek óta Észak-Afrikában kóborló fiatalemberre. – Csodálatos az illatod. – Micsodám? – Az illatod. – Ne viccelj velem, nekem nincs illatom, nem használok illatosítókat. – Pedig én érzem – szappant azért használasz, nemde? – De igen. – Na látod. – Csakúgy, mint sok millió másik helybéli lány. – De nálad ez az illat valahogy mégis különleges. – Hogyhogy? – Tudtad, hogy egy adott illatanyag az emberi bőr pórusain átszűrődő saját anyaggal átítatva kissé megváltozik, és emiatt nem lehet kétszer ugyanazt érezni? – Nem tudtam. – Pedig így van, és nálad ez az összhatás fantasztikus. – Szamíra nevette; kacagása a férfiban bizakodást és vágyat ébresztett.

Úgy jóllaktak, hogy egyikük sem bírt felállni az asztaltól. Csak ültek, és egyre gyakrabban néztek egymás szemébe. Olyankor néha percekig nem beszéltek. „Szemed a Föld kékje, amin az úr sötétjén át kijutok hozzád; a tisztaság napja – élő zöld visszfények; szemed Purgatóriumom vagy valamilyen ősi és mély fraktál – szemedben férfilelkek égnek, lelkemre szemeket adtál; szemed mégis kátrány-fekete tó, tudom.” – Ez mi volt? – Egy vers. – Te írtad? – Mondhatnám, hogy most írtam neked, de az igazság az, hogy egy magyar költő verse. – Tényleg? – Bizony; látod, milyen szépeket lehet írni a nőkhöz?!

– Nekem nem kék a szemem, hanem zöld. – Ráadásul micsoda zöld! – Berberzöld – a szüleim berberék. – Láttam rajtad, hogy különleges vagy. – Az ejtőzés után József rábeszélte a lányt, hogy kóstoljanak meg valami helybéli édességet. – Rendben. – Narancsos puding jó lesz? – Vannak benne gyümölcsdarabkák? – Vannak: mangó és narancs. – Rendben. – Lassan ettek, és közben a város felől az otthoni tűzhelyek füstje is felszállt a teraszra. A bábkorláton egy gekkó mászkált, a teraszon felgyúló fények miatt odaseregglő szunyogokat és muslicákat tizedelte.

A pincér gyertyát hozott az asztalra, és megkérdezte: – Parancsolnak még valamit, esetleg? – Igen: van pezsgójuk? – Pezsgő? – kérdezte Szamíra. – Igen. – Az alkohol. – Tudom, de se nem bor, se nem sör, tehát nem tiltott. – Dehogy-nem. – Amikor a Koránt írták, még nem is volt pezsgő, hogy tilthatták meg?!

– A pincér toporgott: – Most akkor kérnek vagy nem? – Kérünk. – Szamíra közölte, hogy esze ágában sincs pezsgőt inni. József azonban győzködté, és a pincér kisértatva meg is hozta a hűtött, zöld üveget. Oldalán gyöngyöztek a vízcseppek, ami a langyos estében önmagában is bódító látvány volt. – Nos?

– Figyeld csak, van egy másik vers, amit egy marokkói költő írt: „Pezsgőt iszom a langy melegben, álmosan csobog a víz; ásítanak a pálmák felettem, s nyelvemen szétszáll a furcsa íz; és megjön az alkonyat, mint egy lomha medve – ásítanak könnyű pálmalombok felette.” – Szép, de akkor sem iszom. – Pedig a Jóisten akkor is szeretne téged, hiszen megbocsátó. – Csak nem fogok alku-dozni Vele? – Nem, nem, dehog – csak azért mondtam, hogy ez nem valami nagy dolog. – Talán nem nagy dolog – de a kis megalkuvásokból születnek aztán a nagy bűnök. – Nem kell megalkudnod. Vedd úgy, hogy csak kipróbálad, aztán soha többé nem teszed, de eztán már legalább tudod azt, hogy mit nem teszel. – Nem tudlak követni. – Pedig egyszerű: próbatétel. – József komolyan csodálkozott, hogy Szamíra végül mégis ráállt a dologra – az is megfordult a fejében, hogy talán színjáték az egész, még a szabódás is, és valójában Szamíra hálózta be őt, de aztán, ahogy a nőben elkezdte megérezni az alkohol hatását, már nem gondolt ilyet.

Egyre közelebb húzódott hozzá, és halkán beszélgettek. Közben a város forgataga is alábbhagyott, a sivatagi este első borzongató fuvallata ekkor suhant végig rajtuk. József félt, hogy Szamíra megfutamodik, ezért aztán lassan, nagyon lassan közelített felé. Nem mondta, hogy szeretlek, de az utolsó egy percben már egyikük sem mert megszólalni. József ajka már csak egy arasznyira volt a nőtől, amikor Szamíra hirtelen elfordította a fejét. Sebaj, a férfi szája puhán landolt az így kitárulkozó nyak kegyes bőrén. Jobb kézfejével végigsimított a lány arcán, és ahogy felnézett, látta, a nő szeme csukva. Elérkezett hát a pillanat: alig érezhetően felemelte a fejét és lágyan megcsókolta.

Szamíra mellei vad hullámvásba kezdtek. József azt hitte, a heves légzéstől. A lány azonban görcsbe rándult, és nem bírta visszafojtani a feltoluló alkoholt. A lázadó szeszek őrzőngő kavalkádja, amely a gyomrában már-már összeért az ízletes vacsorával, most belülről csókolta vissza a nő ajkát, és azon át kitörve a döbbsent Józsefre ömlött. Bár mindkettőjük ruhája részesült belőle jócskán, a legtöbbet mégis József arca kapta. A gyümölcspudding jött először, aztán a kuszkus – érthetetlen módon másodikként –, végül a húсок és zöldségek, gyomorsavszagúan és felhabosodva. A színekavalkád meglehetősen egységes volt, csak a narancsdarabkák világítottak benne, megbúvó kígyószemekként.

Reinkarnáció

Két éve Varanasi utcáin, Indiában, egy öregasszony lépett oda hozzám, és azt kérte, hogy rajzoljak neki egy tehenet. Meg is tettem, mire ő megrökönyödve körbebámult, minden oldalról méregetett, majd sírni kezdett, megfogta a kezemet, csókolgatta, és elvonszolt egy sarki kávézóba, ahol tört angolsággal közölte, hogy én vagyok az ő lánya, aki pont harminc évvel azelőtt halt meg. – Hány éves? – kérdezte. – Huszonhét – válaszoltam. – Minden világos, három év kellett neki, hogy új testet találjon. Szádí, édesem! – és megölelt.

– Cseppet sem zavarja kegyedet – húzódoztam –, hogy én hímnemű vagyok, a kegyed lánya pedig – minden valószínűség szerint – nőnemű volt? – Áh, ez természetes, Szádí mindig is önálló teremtés volt, ez is lett a veszte, motorozás közben egy teherautó ütötte el. – De hát miből képzeli, hogy én ő vagyok? – Egy szádú jósolta neki, mesélte, hogy ma ezen a helyen fog feltűnni elhunyt lánya reinkarnációja. – A tekintetéből meg fogom ismerni – mondta –, és valóban így lett. – Kiabálni kezdett, én csitítottam. Odaszólt egy járóke-lőnek, aki nyilvánvalóan rokona vagy ismerőse volt, fecsegték egy percet, és kisvártatva megjelent vagy tizenöt fő az utcában, öregek, fiatalok a családjából. Már távolról rikoltoztak felénk. Odahívta hát a fél pereputtyát, gondoltam, hogy felismernek-e. Hátral egy fehér ruhás férfi jött, és messziről lobogtatott valami cetlit. Ez agyrém, gondoltam, és felálltam, udvariasan távozáshoz készülődtem. Az asszony könyörögni kezdett. Adtam neki tíz rúpiát, de visszaadta. – Nem kell, Szádí, téged szeretnék, csak egy órára szeretnék visszakapni – zokog-ta nekem –, maradj velem egy órácskára, aztán folytathatod végtelen utadat! – Visszaültem. – Én nem hiszek a lélekvándorlásban – mondtam neki –, és főleg nem hiszem, hogy bármi közöm lenne a maga lányához. Sajnálom.

Ismét felálltam. Ekkor ért oda a kompánia. – Szádí, Szádí – kiáltozták, de egyikük sem tudott öt szónál többet angolul. – Ju ár máj sziszter – rebegte egy öregedő férfi. Próbáltak udvariasak lenni, de nyomasztóan közel hajoltak hozzám, mindenki meg akart érinteni. Jaj, mit tegyek? Iszonyú kellemetlenül éreztem magam. – Nem vagyok Szádí, Varga László vagyok Kiskunhalasról – mondtam. – Az Magyarországon van. – Öregasszonyom próbálta elmagyarázni, hogy most vagyok csak ez az ember, következő életemben lehetek akár elefánt vagy sasmadár is, a pillanatnyi állapot valóban az, akit állítok, de valaha Szádí voltam. Mosolygásra ingerelt ez a megrögzöttség. – Ugye? – fordultak egymáshoz a családtagok –, a mosolya is pont olyan, mint Szádíé volt egykoron. Kétségtelen, a szádú igazat mondott, a szent ember igazat mondott... – Ekkor a fehér ruhás öreg (Szádí nagybátyja, amint később megtudtam) egy megsárgult lapot vett elő, amin egy gyerekrajz volt: egy tehen, pontosan azokkal a vonalakkal és pontosan azzal az alakkal, ahogyan én is lerajzoltam az öregasszony kérésére negyedórája. Megdöbbsentem, és ez kiült az arcomra. Mindenki elhallgatott. A csöndet egy motoros dudája törte meg, aztán újra semmi. Az öregasszony odaadta az én rajzomat, egymás mellé tettük, kétségtelen. A hasonlóság nem szembetűnő, hanem kétséget kizáró volt. Mintha kopírozták volna egyiket a másiktól. – Szádí – motyogtam, s már-már ismerősnek is tűnt a név. Éneklésben törték ki, egyikük még tánclépéseket is lejtett. – Szádí, Szádí, ráhmanú, háre

háre Szádi szú! – A pincér elismerően mért végig, rám mosolygott, és közölte, hogy a fogyasztásunk ingyen van, mert ez a nagy öröm őt is meghatotta. Meghajolt, és én újdonsült voltmamámmal elindultam az úton. Hova is? Az óváros felé, a Gangesz lépcsőjéhez, ahol egy díszes templom oldalában az öregasszony lakáskája volt. Egy szoba, a sarokban csap, csak úgy a földre csorog belőle a víz, a földön a küszöbig, onnan a lépcsőre. Félhomály. Egy ablak, egy ágy, a falon középen színes képek és egy fénykép. – Csak nem? – Igen, Ő volt Szádi – motyogta –, ő voltál te valaha, édesem! – Ismét sírni kezdett. Kitétte mellé a két rajzot és megsimogatta őket. Aztán rám nézett és ismét sírni kezdett. – Hogy megy a sorod? – Jól. Magyarország remek hely – mondtam –, fizikatanár vagyok, nem nagy fizetés, de azért szeretem. Van egy négyéves gyerekem, aki most a nagymamánál van, a feleségem tavaly meghalt egy balesetben.

– Téged kísért a balesetek karmája – mondta az öregasszony, és kért, hogy folytassam. Beszéltem még néhány mondatot magamról, de nem voltam benne biztos, hogy érti-e, ezért kértem, hogy ő is meséljen. Egész életében arra várt, hogy viszontlásson, mondta, és végre ez meg is történt. Nincs oka panaszra. – De hát – mondta –, a testvéred, Húdra, nagyon beteg. Nincs pénzük az operációra, pedig a családját, négy gyerekét is ő tartja el, és már éheznek. Ha meghal, a családja is földönfutóvá válik. De a műtét nagyon drága, ezer dollár, mert csak az amerikai kórházban van hozzá felszerelés. Szádi azonban jól van, ez a legfontosabb, most már nyugodtan halok meg.

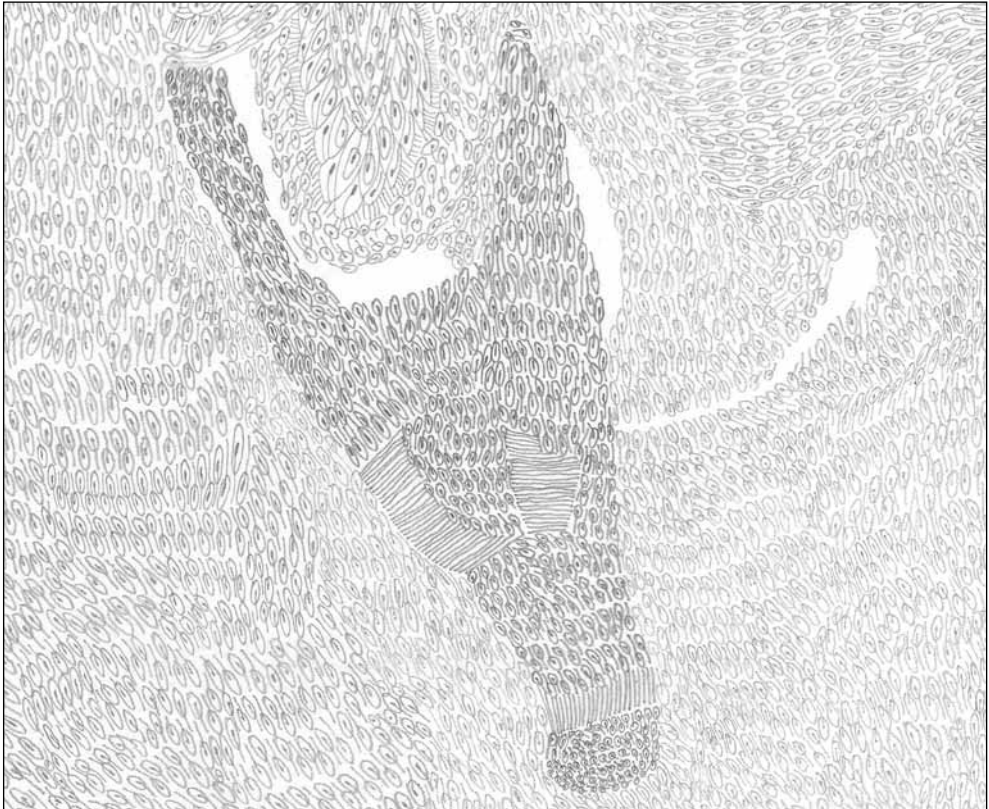
Meghatott, amit Húdráról mondott. Kérdeztem még, de nem akaródzott neki erről beszélni, azt mondta, a mai nap az öröme és nem a bánaté. – Jó – mondtam –, ha az öröme, akkor jöjjenek velem. – Elvittem az öregasszonyt és a fehér ruhás urat magammal a szállodába, ahol laktam, elővettem a hitelkártyámat, és a bankban kivettem ezer dollárt. Alig maradt háromszázhusz dollár a számlámon, de ha nem teszem meg, örökre lelkiismeret-furdalásom lesz, tudtam. Átadtam a voltanyámnak, és vártam. Visszaadta. – Nem, Szádi, ezt nem fogadom el – rebegte –, te már nem Szádi vagy, hanem egy új test, egy új történet, tedd el, ez túl nagy pénz. – Ragaszkodtam hozzá, hogy elfogadja, Húdra kedvéért és a családjáért, mire ő ráállt a dologra és elvette a pénzt. Otthon vacsorát készített nekem az odúlakásban, amit nem túl jó ízzel, de megettem, nem akartam megsérteni. Másnapra aztán elég rosszul lettem, ment a hasam, kissé be is lázasodtam, de az öregasszony meglátogatott és hozott valami helyi port, amit vízben oldva megitatott velem. Ettől valamelyest tényleg jobban lettem. Este azonban megint gyötört a láz, másnap a szállodavezető orvost is hívatott hozzám, aki azt mondta, hogy összeszedtem valami gyomorfertőzést, felírt gyógyszereket. Másnapra úgyis volt már jegyem a hazainduló repülőre, eltámolyogtam hát az öregasszonyhoz. A lakásában üldögélt az ágyon, felugrott, amikor meglátott, és boldogan köszöntött. – Szádi, csak nem búcsúzni jöttél? – De igen – mondtam –, minden jót kívánok! – Pár perces beszélgetés után érkezett meg a fehér ruhás öreg, aki az ajtóban megállt, majd felkiáltott: – Námászté, Szádi, námászté! – Mondtam nekik, hogy még elég gyenge vagyok, így hát egy riksába tessékeltek az utcán, és elbúcsúztunk.

Töprengtem az egész repülőúton hazafelé. A légkondicionálástól ismét felszökött a lázam, az átszállásnál Frankfurtban gondom is volt belőle, alig engedtek fel a Budapestre tartó gépre. Álmomban nagy ruhákat láttam lobogni a

szélben, és éreztem a fűszeres levegő illatát. Azóta ha párás, langy estéken tavasszal vagy nyáron virágok illatát érzem a szellőből, Indiába röplök gondolatban, és viszontlátom az öregasszonyt és a rokonokat. Vajon mi lehet velük?... Amikor otthon elmeséltem a történetet, egy kissé bolondnak tartottak, és csak azok vették komolyan, akiket én nem tartottam sokra, így hát leszoktam az események felidézésétől, magamba zártam a történeteket évekre.

Egy hónapja azonban egy amerikai ismerősöm érkezett hozzám vendégségbe, akivel sokat beszélgettünk Indiáról. – Nem semmi hely! – mondta –; képzeld, van egy kollégám Los Angelesben, akinek fantasztikus élménye volt. A Gangesznél, Benáreszben történt: valaki megszólította, hogy ő bizony a lánya volt valaha, még az előző életében. Egy kutyát rajzoltattak vele, hogy bizonyítsák a két lélek rokonságát. Elővették az előző életében rajzolt kutyát, és teljeseleg egybevágott. No, mit szólsz hozzá?

– És mi történt utána? – A család sajnos nagyon szegény volt, nem tudták a kollégát sokáig vendégül látni, csak pár napra. Az egyik családtag nagyon beteg is volt, valamilyen csontvelő-átültetésre volt szüksége, amit csak az amerikai kórházban tudtak volna orvosolni, így hát az amerikai pacák fizette ki nekik erre a kétezer dollárt. Aztán hazajött és elmesélte, hogy ő bizony előző életében Szadí volt, egy indiai nő, akinek az anyja felismerte őt, amikor turistaként ott utazgatott. Hát nem baromi?! – De.

Villei Lóránt

Szerelem első érintésre

Hosszú, keskeny pódiumon, tele aggodalommal lépegettem előre a piros tűsarkú cipőmben. A szemfestékem biztosan elkenődött, szent isten, gondoltam, hogy nézhetek ki! Az emelvény két oldalán lenn középkorú, kövér, gusztustalan, izzadságszagú férfiak ültek, és izgatottan hadonásztak a kezükkel. Egyikük azt mondta, hogy milyen gyönyörű, a másik, hogy évek óta nem látott ilyen csodát, a harmadik odalépett hozzám és megsimogatta a lábamat. De én tudtam, hogy az egész csak színjáték. Azt viszont nem, mindez mire megy ki. Miért vagyok itt, és ezek a férfiak mit akarnak tőlem? A pódium végét hatalmas tükör zárta, ahol végre megláthattam magamat teljes életnagyságban. Teljesen meztelen voltam, aszott mellű, töpörödött vénasszony. – Nem én vagyok – szakadt ki belőlem a kiáltás. Ekkor hatalmas üdvivalgás tört ki. Egy sápadt arcú, kalapos alak odalépett hozzám és koszorút akasztott a nyakamba. Lekaptam a koszorút és rápillantottam. Halotti koszorú volt. Az éjjeliszekrényemről ekkor leesett a szemüvegem és rípiyára tört. Fölébredtem. Ma péntek van.

Kedden és pénteken jöttek hozzám a vendégek, de a péntek volt az erősebb napom. Ilyenkor általában korábban keltem és hosszasan készülődtem. Nem kell semmi különösre gondolni, egyszerűen csak szépítkeztem. Pályám kezdetén erre alig volt szükség. Kócosan, szakadtan és smink nélkül is Cukorfalatnak, Tündibündinek és Barbibabának becéztek negyvenen túli vendégeim. Néha kiérdemeltem ennél szokatlanabb neveket is: Aranyhórcsög, Szexirénke, Bájdinamit. Leginkább egy gyengéd becenévre emlékszem, amelynek hallatán – úgy tizenöt éve – libabőrös lett a hátam. Ez a név mélyről és szívből szakadt ki a száján: Gyöngypunci. A gyöngy szót eszelős érzékiséggel ejtette ki, a punci szinte nem is hallatszott, mégis egész testemben, és nemcsak ott, bizsereggni kezdtem olyankor. Hát persze, kapott még egy esélyt, hogy összeszedje magát és felülírja a róla addig kialakult véleményemet. Nem emlékszem, hogy ez egyszer is sikerült volna neki.

Az utóbbi időben a kamatyoló negyvenen túliak elmaradtak, helyükbe a harmincasok, sőt a húszas éveiket sportosan átdöngető fiatal üzletemberek léptek, és minél közelebb kerültem az ötvenhez, annál lelkesebben dörgölőztek hozzám. Némelyikük levakarhatatlan volt. Kezüket-lábukat törték, hogy a kedvemben járjanak. Jegyet vettek a Madonna-koncertre, ajándékkosárral leptek meg a szeretet ünnepein, és egyetlen cél vezérelte őket, hogy minél nagyobbat élvezzek a velük való intim együttlét során. Valentin-nap volt a csúcsadakozás napja. Ilyenkor a városi küldöncszolgálat reggeltől estig hordta a gáláns ajándékokat, a mobiltelefon-hálózat pedig összeomlott a rengeteg gyengéd üzenettől.

Volt egy fiú, aki túltett valamennyin. Még csak tizenkilenc éves volt, és ahegyett, hogy a hasonló korú lányokat hajkurászta volna, teljesen rám kattant. En meg csaknem a nagyanyja lehettem volna. Fél napokra bérelt ki, és minden percet gondosan megtervezett. Egyik kedves szokása volt, hogy hosszas

vetkőztetés után, amikor már nem maradt mit levennie rólam, felemelt az ablakpárkányra és onnan csurgatott lefelé milliméterről milliméterre, nyelvével végignyalogatva a testemet. Hátborzongató volt.

Biztosan tudom, miért lettem az, aki. Pontosabban, ami. Nyolcéves koromban dőlt el, ez nem is kérdés. Egy kedves mesesorozat, a *My Little Pony* avatkozott közbe és vetett véget addigi tépelődéseimnek az élet értelmét illetően. Szüleim egy videókölcsönzből vették ki hetente az egyes részeket. Persze ki kellett érdemelni a folytatást. Így volt olyan hét, hogy mese nélkül maradtam. Nem vagyok szenvedő típus, ezért hamar hozzászoktattak a feltétlen engedelmességhez. Ezt a módszert én is kamatoztattam volna a gyermeknevelésben, de nem állt mellém a szerencse, egyetlen gyermeknek sem jutott eszébe, hogy engem válasszon anyjának. Arra a bizonyos napra egészen pontosan emlékszem. Ültem a rózsaszín pettyes karosszékemben és banánt majszoltam. Anyám apámmal színházba készült, a legszebb ruháját készült felvenni, és amikor félmeztelenül bejött a szobámba a kazettával, lazán a vállamat súrolva a kezével, szabályosan gyönyörködtem hibátlan szépségében. Még mondtam is neki, anyu, te vagy a világ legszebb anyukája, ami érzékelhetően jólesett neki, de csak annyit kérdezett: – Mamlasz, a kis póni nem elég neked, mást is akarsz? – Mintha tudta volna, hogy mást is akarok. A kazettát elindította, majd kiviharzott a szobából. Még annyit kiáltott felém, hogy ne vegyek fel egyetlen telefont sem, és ne nyissak ki egyetlen ajtót sem, ha csengetnek. Hogyan is tettem volna. Ha tényleg a *Little Pony* folytatása lett volna a kazettán, akkor is elmerültem volna a látnivalóban, de nem a *Little Pony*, hanem a *Little Baby* sugárzott a tévékészülekről. Még soha nem láttam korábban hasonló dolgokat. A *Little Baby* szőkén viháncolt végig a filmen, hatalmas mellekkel, műkörmökkel és műszempillákkal. És ahogy később és mostanában rólam, úgy róla se nagyon lehetett levakarni a férfiakat. Legalábbis a film végéig. Akkor döntöttem el, hogy filmszínésznő leszek, a meztelen, szőke és nagymellű fajtából. Filmszínésznő, akinek az a dolga, hogy örömet okozzon a férfiaknak.

A hét többi napján általában pihentem, Mamlasz kutyámat sétáltattam és barátnőztem. Negyvennyolc éves Zsuzsa barátnőm pár éve elvitt egy jósnőhöz, akit eddig mindenki csak magasztalt. Zsuzsának azt mondta ez a nagy, tehéntermetű asszony, hogy hamarosan gyökeres változások köszönnek be az életébe. Ezt Zsuzsa úgy értelmezte, hogy le kell szoknia a dohányzásról, és persze még többet kezdett szívni ezután. Majd minden átmenet nélkül lemondta a hétfői és szerdai napját a lakásomon, ahol könyvelői irodát tartott fenn. Ez rossz előjel volt, mert a rezsit eddig közösen fizettük, így viszont a nyanyának köszönhetően ezután a teljes összeg rám hárult. Gondoltam, elmegyek és beolvasok neki. Amikor azonban ez a tenyeres-talpas hölgyemény a tenyeremet kezdte vizsgálni, megdermedtem a rémülettől. Tudtam magamról a *Little Baby* óta, hogy átütően befolyásolható vagyok, és nem mindegy, ki és mit szuggerál belém. A tehenekre mindig vevő voltam, mióta apám ötéves koromban elvitt a nagybátyámékhoz egy szabolcsi zsákfaluba, ahol naphosszat tudtam nézni őket. Azóta vagyok állatmániás. Bensőséges vonzalmam a tehenekhez egy szagos esemény hosszas szemlélésében is megnyilvánult. Bámultam, ahogy ürítenek. A tehénlepény szagáért egyenesen rajongtam. Olyan országban szeretnék élni, ahol a tehénlepényt orvosságnak használják.

Zsuzsa élete tényleg gyökeresen megváltozott, a férje a rulettasztalnál játszik, százezreket veszít, ő szorong, öklendezik és tűr, esténként egyedül van és az én hívásomat várja.

A tehénjós hosszasan szemlélte a tenyeremet. A balt. Ezt megjegyeztem, mivel balkezes vagyok és a bal tenyerem közepén szemölcs van. A méretes asszonyosság azzal a megjegyzéssel kezdte a vizsgálódást, hogy a barátnője egy tízesért lézerrel megszabadít tőle. Szóval nézte, nézte, majd halkán annyit dödögött, hogy hamarosan alapvető változások nyargalnak át rajtam. Ezt azután nem részletezte. Már tessékelt is kifelé, amikor valami olyasfajta dühroham tört rám, mint amikor a vendég fizetés nélkül megy kifelé az ajtón. Most ugyan én voltam a fizetővendég, de átverve éreztem magam, mert semmit nem kaptam a pénzemért. – Te álszent tehén, te – kiabáltam nem is tréfásan. – Elmondod, hogy mit láttál, vagy kinyuvasztalak! A részletekre vagyok kíváncsi, hallod?!

Általában szépen szoktam beszélni, de ha felbosszantanak, begurulok, megjön az önbizalmam és mezzoszoprán hangom baritonba csap át. A jósguruló rám nézett és látta, hogy most végképp mondania kell valamit. – Szép férfit látok, kedveset, magányosat – hebegte kenetteljes ijedelemmel. Persze hogy ijedelemmel! – Keresztezi az életét a maga életével. – Ha tudná, már hány pasi keresztezte eddig is – vetettem oda, és dührohamomban hozzávágtam a mobiltelefonomat, tele többhavi rezsi ellenértékét érő telefonszámmal.

Múltam egyik kitörölhetetlen emléke egy harminckét éves fura figura születésnap ajándéka volt. Hogy mi volt benne az ajándék? Új megvilágításba helyezte a világban elfoglalt helyemet. Maga sem volt tisztában azzal, hogy fenekestül felforgatja a férfiakra kialakított egyszerű, könnyen felfogható képletet. Férfi egyenlő baszás. A negyvenedik születésnapomon nem akartam dolgozni, mint ahogy a korábbiakon sem tettem, de ez a fiú kikököntetett a megszokott üzletmenetből. Már a telefonban sem hétköznapi módon viselkedett, például többször elsírta magát. Aztán nagyokat hallgatott. Amikor mondtam neki, hogy kivételesen pénteken nem dolgozom, kitalálta, hogy ünnepelek, és közölte, hogy ünnepeljünk együtt. De hát nem is ismerem, vágta oda türelmetlenül, mire annyit mondott elkent hangon, hogy vannak az életben nagy találkozások. Tényleg frenetikus találkozás volt. Lárvaarcával nézett, nézett, majd amikor vetkőzni kezdtem, tenyerét a magasba emelve megállított, halkán csak annyit mondott: – Kedvesem, ne ezt! Ezt nem kérem. – Én álltam megkövülten, ilyen még nem volt a praxisomban, nem tudtam, mit tegyek, hát bámultam rá. – Mit kérsz – kérdeztem valami különleges perverzióra gyanakodva. – Szeress – válaszolta –, szeress engem! – Újra vetkőzni kezdtem. Meztelenül tudok csak szeretni. – Ne, ne – kiáltotta –, nem erre vágyom. Szeress! – Bevillant egy gondolat: megvan, a masszázs. Elkezdtem a hátát dögönyözni. – Nem, nem, ez nem az. Csinálj valami mást. – De mit? – Nem tudom, neked kell tudnod. Amit azzal a pasival csinálsz, akit szeretsz. – Fuldokolva a köhögéstől kirohantam a konyhába egy szendvicsért meg jeges kóláért. A lárvaarcú beleharapott a szendvicsbe, de rögtön ki is köpte. – Ebben hús van – hörögte –, én vega vagyok, ha nem tudnád. Miért nem kérdezed meg előbb, hogy ehetnékem van-e? Nincs ehetnékem. Ne így szeress! – Hirtelen ötlettel magamhoz húztam és elkezdtem vele csókolózni. Amint egy pillanatnyi légvételhez jutott, sóhajtott egyet. – Langyos – heherészett. – Elégedett vagy velem? – kérdeztem elégedetten. – Nem – felel-

te –, de már nem vagy olyan csapnivalóan közhelyes. – Hiúság is van a világon, úgyhogy jól pofon vágtam, meg is bántam rögvest utána. – Na végre, megint történt valami – motyogta kissé ijedten a lárvaarcú, és jól megszorította a pofózós karomat. Nem gondoltam volna keshedt mellkasa alapján, hogy ilyen erősen tud szorítani a kezével. – Na, most már aztán tényleg mutasd meg, hogyan tudsz szeretni – adta megfellebbezhetetlen parancsba. Kínomban letérdeltem elé a földre és belebrekegtem az arcába: – Soha nem voltam szerelmes. – Nekem pedig nem a punádra van szükségem, hanem arra, hogy szeress. Tanulj meg szeretni, Eszter! – Fogalmam sincs, honnan tudta a nevemet. A hirdetésemben a Lili név szerepelt. Most tényleg megijedtem. – Ismerjük egymást? – kérdeztem. – Igen – mondta. Utólag biztos vagyok benne, hogy blöffölt. De akkor delejesen hatott rám. Annyira, hogy megváltoztattam a hirdetésem szövegét, új fotókat készíttettem magamról. Luca lettem, aki nemcsak kielégíti, de szereti is a férfiakat.

Kinyitottam a szemem. Fél nyolc elmúlt, muszáj készülődni. A szemüvegem apró darabokban, a tükörben látott fonnyadt masszáról el kell hitetnem, hogy a legszebb arc és test a világon. Tizenegyre jön az első vendég, és előtte a hajamat is el kell intézennem. Ma jön először. Még nem ismerem. Csak a keresztnévét tudom. Bálint.

* * *

Nőre volt szükségem, gyorsan és mindenáron. A hajába akartam túrni, beleszagolni a nyakába, beülni vele egy csehóba, szétlázni a testét, elutazni vele a Bahamákra, mindegy, csak nő legyen. Lizát nem támaszthatom fel, és semmit nem utálok jobban az emlékeknél. Nem tudtam, hogyan induljak el. Improvizáltam. Egy vidéki útról hazafelé megláttam egy csaknem teljesen meztelen lányt az út szélén. A napszemüveg teljesen eltakarta a szemét. Talán rám nézett? Felfigyelt rám? Valamit akar tőlem? Észrevette az egyéniségemet? Hirtelen megálltam, hogy megbizonyosodjak arról, jók-e a megérzéseim.

– Levenné a szemüvegét?

Ezt kértem a lánytól, nem tudom, miért. Zavarban voltam talán. Kerestem valami érzelmi támpontot ebben a gyorstalpalóban.

– Szerencsés vagy, kishaver – válaszolt. – Ilyet még úgysem láttál.

Levette a szemüvegét és én majdnem elájultam. Tényleg, ilyet még nem láttam. Az egyik szeme zöld volt, a másik meg bíborvörös. Amilyen hirtelen megálltam az előbb, olyan hirtelen adtam most gázt. A lány az autóm elé állt.

– Na nézd, a beszari kishaver. Nagyon meleg van, már egy órája toporgok itt a napon.

Tudta, mire indulok be. Az a gondolat, hogy napszúrást kap, a nemi hormonjaimra serkentően hatott. – Na gyere, szállj be – mondtam, könnyedén visszategezve a lányt, bár utálok tegeződni.

– Menjél előre a földúton a szőlőig. Ott fordulj balra, így, még tovább. A diófa alatt jó lesz.

– Rendben, de ne vedd le még egyszer a szemüvedet, kérlek! Borítsunk fátylat a múltra!

A diófa félig kiszáradt, a zöldellő ágai sem hoztak már termést. Az ötezer forint gyorsan gazdát cserélt, ezután már tényleg csak az itt és most érdekelt.

A rét például, amely ott hevert az autóm kerekei előtt. Meggyőződhettem róla, hogy valóban most „megy halni mindörökre”. Az augusztusi kánikula a tikkadt szöcskenyájákat is elnémította. Észvesztő csönd lett, az út zaja legföljebb a bokáig jutott el, a fülemig nem. A poétikus hangulatból egy fekete Porsche látványa riasztott fel. Megfigyelés alatt állok. A járgány mintegy százötven méterre tőlünk parkolt, az erdő szélén. Hol a rendőrség? Ez volt a kijózanodás első gondolata. A kétszínű lány közben elvégezte a dolgát. Legalábbis ő úgy gondolta, mert ránézett az órájára.

– Tíz perc letelt, kishaver. Csomagolunk.

Odapillantottam a Porschéra, és megállapítottam, hogy ez most nem a vita helye. A lány gondosan elrendezte a minilégycsónok prózai maradványait, mert rend a lelke a testi örömeknek, majd – kérés nélkül – újra lekapta a szemüvegét. Úgy látszik, a zöld és piros szemének villogásával ad jelt a nagyhavnak, hogy lazíthat, vagy éppen ellenkezőleg, helyzet van. A betonútig még eleresztettem egy ernyedt kérdést a gyermekkoráról, csak hogy pszichológusnak nézzen, de otrombán belenevetett az arcomba.

– Ez már újabb menet lenne, kishaver.

Felbúgott a Ford Mondeo motorja. Egy laza mozdulattal még lekaptam a lány szeméről a szemüvegét, és gázt adtam. Bevillant egy pillanatra Liza sápadt arca, és az a gondolat, hogy másként is alakulhatott volna. Majd éles vágás és újra a meggyőző belső erkölcsi parancs: nő kell mindenáron. De most már elegendem lett a rögtönzésekből. Módszeresebb munkába fogtam. Zsolti a nagyanjánál jó kezekben van, állásomat felmondták, a pénzem még egy darabig kitart, most nincs más dolgom, csak nőt szerezni magamnak. Egy nő, akivel semmi gond nincs. Egyszóval ne olyan legyen, mint Liza. Két napig böngésztem a net hirdetéseit. A hívószóra vártam. „Az idén is várom szeretettel kedves régi és új szeretőimet! Ha tetszem neked és vágysz a csókomra, a puncim ízére és a cickóim tapintására, keress meg!” Sem a puncsi, sem a cickó nem kellett bennem semmilyen gerjedelmet. „Akarod, hogy egy igazán szexi és fiatal csajszi kényére-kedvére játsszon veled? Ha igen, látogass meg, és olyan élményben részesítelek, hogy rájössz, eddigi életedben csak én hiányoztam! Ha kedves és engedelmes leszel, és kedvemre teszel, mert puha nyelveddel a kéjtől nedves puncimmal játszol, így juttatva engem a csúcsra, akkor a hálám sem marad el! Jutalmul, parancsomra rettenetesen megbaszhatsz, hogy sikítsak a gyönyörtől, mikor forró levedet szétkenem formás testemen! Gyere és elégíts ki, te disznó! Belvárosi stúdióban várlak! Kérek mindenkit, hogy számkijelzéssel hívjon!” Nem volt kedvem számkijelzéssel telefonálni. Egyelőre inkognitóban, névtelesen, a lehető legszemélytelenebbül, a háttérben meghúzódva szerettem volna bámulni, hogyan borítja be önfeledten a testem egy másik test. „Vagány csöcsös, belevaló szósi vagyok. Ha szereted a nagy ciciket és a könnyedén dugható popsit, akkor látogass meg! És még egy valami: bunkó vagyok és káromkodok. Ez van. Gyere, te seggfej!” Mit írjak? Bunkó nőre nem vágyott egyetlen porcikám sem, úgyhogy ejtettem a csöcsöst is. Viszont egy másik hirdetés egy szava gyermekkoromat idézte. „Csenge vagyok, és rád várok, ha szereted az érzéki franciát, a kellemes popószexet és a vad lepedőcsatákat. Csak hangosan tudok elélvezni, remélem, ez nem baj. Gyere és kényeztessük egymást tetőtől talpig!” A hangos elélvezéstől ugyan nem lettem túl lelkes, de a lepedőcsaták

gondolata megmozgatta a fantáziám. Elképzelttem, ahogy párnákat dobálunk egymás fejéhez, madártollak repkednek a levegőben, lihegünk, majd kimerülten hullunk a lepedőre, ahogy egykor Dórával, két évvel fiatalabb húgommal. Dóra játékos emléke kiölte belőlem az erotikus izgalmat. Szerencsére ekkor akadt meg a szemem a TE VAGY AZ UTOLSÓ SZERETŐM című hirdetésen, amely végképp felcsigázta az érdeklődésemet. „Temperamentumos, nagyon kedves, péniszrajongó nőstény vagyok! A farkadat a számba veszem és kezezés nélkül jó mélyen lenyomom a torkomon. Ha megfulladok, te voltál az utolsó szeretőm. Na mi lesz már?” Az az igazság, hogy nem gondoltam mélyebben a szavak értelmébe. Ellenkező esetben a telefon közelébe sem kerülök a hír elolvasása után. Azt a gondolatot, hogy egy nő megfulladhat, segélykiáltásnak éreztem, és azonnal bejelentkeztem a temperamentumos nőstényhez.

– Bálint vagyok. Szeretnék az utolsó szeretője lenni, kedves Missz Nőstény.

Kölcsönkértem egyik barátom elegáns öltönyét, hogy minél menőbb fazonnak tűnjek, olyannak, aki akár havi átalányban is képes megállapodni szíve választottjával. Magamhoz vettem bőr aktatászkám. Arcomra húztam áramvonalas napszemüvegem. Ennyi maradt a kétszínű szemű utcaművészről emlékéből. Rózsaszínű selyem nyakkendőm fontos személyt sejtetett. A vizeletszagú és összefirkált belvárosi bérház harmadik emeletére felcaplatva enyhe fulladásérzésem támadt. Missz Nőstény úgy mosolygott rám, mint egy elcsépelet fogpasztareklám, de ez a tény sem segített átlendülni azon a szörnyű felfedezésen, hogy a hirdetéshez mellékelt fotó és a péniszek nagy szakértőjének arca feloldhatatlan ellentmondásban állt egymással. Hiába próbáltam tisztázni a helyzetet. Missz Nőstény nem tágitott attól az álláspontjától, hogy egyazon személyről van szó, csak éppen a fotó pár évvel fiatalabb változatban láttatja őt. Igyekeztem higgadt maradni. Még a hangomat sem emeltem fel. Féltem, egyúttal fel is villanyozott a gondolat, annyira belelovalom magam a személyazonosítás rejtelmébe, hogy a végén tényleg én leszek a hölgy utolsó szeretője. Az önmagát beteljesítő hirdetés rémképe előhozta belőlem a kutató elme ösztöneit. Otthon sorra hívtam fel a lányokat, kikérdeztem őket, lejegyzeteltem minden szavukat, majd összevettem valamennyi jegyzetemet, figyeltem a telefonba bűgő hangok árnyalatait, míg bele nem hajszoltam magam egy dühödött némbor felelőtlen kifakadásába:

– Te szemét, perverz pedofil, te! Ma vagy negyven lányt hívtál fel, megismerem a hangod. Hagyd abba, tűzz el innen, ne próbálkozz tovább, vagy beleverjük a fejed a betonba.

Ez tiszta beszéd volt. Az eredmény egyértelmű: a legtöbb telefonvonal mögül ugyanaz a hang szólal meg. Hogy kinél landolsz, csak a véletlenül múlik. Bálint barátom, ne próbálkozz tovább, úgyis hiába. Mégsem a heteroszexualitás a te műfajod. Add meg magad! Váltás szexuális objektumot, vagy kövesd őseid igazságát: a tökéletesség a lemondásból áll.

Már teljesen feladtam a küzdelmes, nemes harcomat a nőért, amikor olvasószemüvegem lencséje hirtelen elhomályosodott attól a káprázattól, ami a képernyőn ötlött elém:

HA TE IS BENSŐSÉGES ÖLELÉSRE VÁGYSZ SZAVAK NÉLKÜL, SZERETETTEL VÁRLAK. HA PORNÓT KERESSEL, NEM ÉN VAGYOK SZÁMODRA A MEGFELELŐ PARTNER. HA TÉNYLEG ENGEM AKARSZ, KERESD LUCÁT.

Ez nem lehet igaz. Ilyen is van? Luca. Már a név is csiklandozta az ínyemet. Elementáris erotika sugárzott belőle. Amíg nem olvastam el Luca sorait, nem tudtam, mit akarok. Most már tudom. Bensőséges ölelésre vágyom szavak nélkül. A szavak csak megzavarják a gondolataimat. Eszembe juttatják Lizát. Lehet, hogy mégis meg kellett volna látogatnom a kórházban? Mit kellett volna tennem?

* * *

Égtek a gyertyák, amíg Luca átadta magát a forró kádfürdő lazító hatásának. Még egyszer átgondolta az aznapi időbeosztást. Készülődés tizenegy óráig a jól bevált testápoló receptek és az évtizedek óta gondosan begyakorolt feszes menetrend szerint. Ma valahogy nem fűlött a foga a szexhez. Szíve szerint egész nap lustálkodott volna. Korábban már megfigyelte, hogy annál aprólékosabban dolgozza ki teste részleteit, minél kevesebb kedve van a munkához. Ebből pedig egyenesen következett, hogy ma nagyon szép lesz. Azt is megfigyelte, hogy mindig akkor a legvonzóbb, ha új fiú tűnik fel a láthatáron. Délután ötig folyamatosan jönnek a vendégek, alig egy félórája lesz, hogy egyen valamit. Valamit? Mindig ugyanazt a szörnyűséges káposztalevest. Káposztaleves, a gyors zsírégető diéta.

És akkor megcsörrent a telefon. Nem az a nő volt, aki ilyenkor törli magát, hogy minél hamarabb felvegye a kagylót. A telefon hangja egy idő után már dübörgött, de Esztert ez egyáltalán nem zavarta. Egy ideig élvezte a fürdővízből orrába áradó ánizsillatot, végigsimította testét a nyakától a hasáig, majd lassan felállt és kilépett a kádból.

– Halló, Luca vagyok. Megmondod a keresztnevedet? Dániel? Üdvözöllek, Dániel, van egy olyan érzésem, hogy még soha nem jártál nálam. Elmondanád, hogy mit tudsz rólam? A hirdetésemet elolvastad? Nem muszáj emlékezned rá. De mivel nagyon fontos gondolatok vannak benne, jó lenne, ha ismernéd. Akkor gyere, ha bensőséges ölelésre vágysz, szavak nélkül. Hogy vagy te ezzel, Dániel? Nem kell most rögtön döntened, hogy engem választasz-e. Türelmesen foglak várni. Ha jössz, hozzám gyere, egyedül hozzám! Várom a hívásod, Dániel.

A forró víz által fellazított testét végigpásztázta csillogó Magic testápolókrémmel újra és újra. Kimosta a fésűjét és a keféjét. Kivette a foltot nyers színű kosztümszoknyájából, amire éppen aznap nem is volt szükség. Marc and Spencer márkájú blúzán felvarrt egy leszakadt gombot. Fanszörzetén epilátorral igazított egy kicsit. A nő festék nélkül olyan, mint az ökor szarv nélkül, dúdolta közben. A szokásos gyorsmink helyett ma lassabban dolgozott. A több rétegben felpakolt festékek teljesen átrendezték az arcát. A szépség csak smink kérdése, jegyezte meg elégedetten, a tükörből szemlélve átalakulásának egyre látványosabb stációit. A szemére is gondosan ügyelt. A macskaszemet hangszúlyozó szemtust már a felejthetetlen mosolyú Audrey Hepburn is használta. Ekkor jutott a körmökig. Citromlé a szép körmökért, adta ki a jelmondatot. A citromlé kifehéríti az elszíneződött körmöket, a körömágyat puhítja, mint a ló nyerge a húst. Most végre elővehette a körömlakkos üveget, levette róla a kupakot, majd pöttömnyi ecsettel sorra vette az ujjakat, kis, gyűrűs, középső, mutató és hüvelyk. Mindenütt gondosan kirajzolta a hold vonalát. Aztán rá-

csavarta a kupakot a körömlakkos üvegre, felállt, és jobb kezét, mivel nedves volt még, ide-oda mozgatta a levegőben.

Szinte szaggatottan, elnyújtott hangon adta ki magának az utolsó kötelező instrukciót. A mindennapi testápolás végén körkörös mozdulatokkal masszírozd végig lábaidat a térdedtől a combtővedig, miközben enyhe nyomást gyakorolsz a bőrödre. Így megőrzöd tested üdeségét, izmaid erejét, végeredményben lelki békédet. Na jól van, ennyi elég, jelentette ki a tükör előtt, ma is szép leszel, Luca, ahogy illik. Háromnegyed tizenegy lett, mire teljesen elkészült. Újakra cserélte a tövig égett gyertyákat. A vágykorbácsoló illatokról sem felejtkezett el. Még igazított a dekoltázsán, majd jóleső érzéssel leheveredett a kanapéra. És akkor újra megcsörrent a telefon. Ma mindenki engem akar, gondolta.

– Igen, Luca vagyok. Gábor? Nem értem, miért hívsz. Nem én vagyok az, akit keresel. Te nem engem akartál, ezt már tisztáztuk. Nem látom értelmét egy újabb találkozásnak. Nem, nincs értelme újra próbálkozni. Gábor, hagy abba, kérek, ne nyomulj! Igen, múltkor egyszer gyenge voltam, de ez többet nem fordul elő. Nem! Már többször elmagyaráztam. Ez nálam másként van. Isten veled!

Letette a telefont és nézett maga elé. Nem szívesen küldött el senkit. Gábor azonban túllépett minden határon. De erre most nem is akart gondolni. Már korábban észrevette, hogy munkájában a legfontosabb a lelki ráhangolódás. Teljes összpontosítás egyetlen férfira, arra, aki éppen belép az ajtón. Minden másnak meg kell szűnnie abban a pillanatban. A küszöböt átlépő vendég felszáll egy szédítő ringlispíltre, a tárgyak a lakásban körülötte forognak, a tömjénfüst illata átjárja a testét, lebomlanak az addig áttörhetetlennek tűnt gátlásai, és olyan illúziója támad, hogy itt és most, és csak itt és csak most gyermekkori vad vágyai végre beteljesednek....

Éppen tizenegy órakor megszólalt a csengő. Luca felhúzta piros tűsarkú cipőjét, és mit sem sejtve ajtót nyitott. Magas, jóképű, harmincöt év körüli, rózsaszín nyakkendő, elegáns férfi állt az ajtóban, kezében tíz szál fehér rózsával. És még valami: a férfi teli szájjal mosolygott.

Luca is ott állt az ajtóban, szemben az ismeretlen férfi egész alakos látványával, és gyermekkori mesék jutottak eszébe a *My Little Pony*-korszak előtti időkből. Lovagkori mesék voltak. Ahogy a csecsemő ösztönösen átmásolja anyja mosolyát, úgy Luca arcát is ismeretlen mosoly rajzolta át.

A rózsák a helyükre, szív alakú kerámiavázába kerültek, és Luca a férfinak is helyet keresett lakása régi és új tárgyai között.

– Foglalj helyet, Bálint. Vagy Valentine? Hozhatok kávé? Egy vagy két cukor? Megéheztél? Mit hozzak, mit szeretnél? Egy pohár pezsgő? Campari jéggel? Érezd otthon magad. Ez a nappali, ott van a hálószoba, ott fogunk szeretkezni. Emitt a fürdőszoba, a tiszta törülköző ki van készítve, addig meg is fürödhetsz. A masszázsolajat mindjárt hozom.

Bálint azonban nem ült le a számára kijelölt székre félszegen, nem várta kezét tördelve, míg az előírások betartásával végre eljut odáig, hogy kiderül, nem ő a megfelelő férfi, sőt nem ment a fürdőszobába sem, megszabadulni ruháitól és gátlásaitól. Tekintetét a gyertyák ide-oda imbolygó lángnyelve által vezetve röpké pillantást vetett a hálószobára, a tiszta és fehér lepedővel takart franciaágyra, és akkor már tudta, mit kell tennie.

Soha ilyen közel nem volt ahhoz, hogy a lehető legkevesebb energia befektetésével a lehető legkedvesebb nőt szerezzé magának, ha csak néhány órára is, hogy aztán újra lendületet vegyen az élete, visszanyerje régi bátorságát, és túljusson Lizán is végre. Egy másodpercnyi elvesztegetni való ideje sem volt. Ahogy eltűnt Luca a konyhaajtóban, azonnal utána eredt, a háta mögé lépett, átölelte és magához szorította.

A képzeletbeli külső szemlélő csak annyit foghatott fel, hogy a férfi szexuális kezdeményezése gyors visszhangra talált. A gyermekmesék által elvarázsolt Luca a határozott érintéstől egy pillanatra megvonaglott. Arra sem volt ideje, hogy átgondolja, helyénvaló-e mindaz, ami vele történik, és a pillanat törtrésze arra sem volt elég, hogy az aznapra egymást követő sorrendben bejelentkezett férfiakat értesítse a műsorváltozásról. Ott a konyhában, a kővön, a szemétvödör és a morzsaszívó társaságában, a kávé, a pezsgő, a jeges Campari, a masszázsolaj, a zuhanyfürdő és a franciaágy kihagyásával, minden teketória nélkül beleolvadt a férfi férfiasságába.

Órák múlva, talán már szürkületett, a férfi ránézett az órájára. Hirtelen felugrott a padlófűtéstől és a két test melegétől felpuhult konyhakőről, és feltűnően készülődni kezdett. – Ne menj még – mondta a nő, nem titkolva hirtelen támadt végtelen vonzalmát a férfi iránt –, maradj itt éjszakára! A nyomaték kedvéért még odahúzta szájához a férfi fülét és beleharapott. A férfit azonban a füléből kiszivárgó vér sem tartotta vissza, tudta, hogy most már nem maradhat. Mint egy felhúzható játékmedve, amely elegendő mechanikus energiát nyert ahhoz, hogy továbbgördüljön, Bálint úgy magasodott az asszony fölé megállíthatatlanul. – Úristen – kiáltott fel, hanyagul ránézve az órájára, és még csak meg sem bicsaklott a hangja –, egy nagyon fontos üzleti tárgyalásról késtem le. – Mennyi a veszteséged – kérdezte a nő. A férfi alig hallhatóan mormolta el az összeget. A nő ekkor szó nélkül benyúlt a tárcájába, kivett egy köteg papírpénzt és a férfi kabátja zsebébe tette. A tranzakció észrevehetetlenül rövid ideig tartott. A férfi még csak nem is szabadkozott, ahogy veleszületett kedvességgel megköszönte a neki járó útravalót, száját a nő puha szájához érintve valamiféle búcsúsót hebegett és eltűnt a szürkület homályában, hogy az asszonynak csak egy férfiasan csengő hang maradjon, amely még sokszor visszhangozni fog álmatlan éjszakáin.

Györgyi Csaba

Félpercesek

Játékok

– Holnap majd elvisz egy úrhajó – mondta János. Ilona, a pultoslány elbőgte magát. A kocsmában levők közül néhányan rötyögtek, mások csak hallgattak. Csendes borszag ölelte át az egész italboltot.

Hirtelen felcsapódott az ajtó, s a lenyugvó nap aranyával és az alkonyi szél különösen telt illatával Géza lépett be, a kocsmá halott filozófusa, s nagyon komolyan azt mondta Jánosnak:

– Könyörgöm, áruld el, hogy van-e titkod! De ha van titkod, könyörgöm, ne áruld el, hogy mi az!

János meg sem moccant.

Géza egy lélegzetvételnyi szünet elteltével holtan rogyott össze.

Megint.

Mono

James aznap este kung-fu-gyűlölettel bámulta a tátra helyezett növényeket és állatokat. Hányini szeretett volna, mint egyszer régen, amikor megbukott romantikából. Most mégsem hányt és nem is bukott meg semmiből, hanem belenézett a teáskannájába:

– Belenézek a teáskannámba – szólt Lionelhez –, és tudod, mit látok?

– Mit?

– Véres rózsákon taposó, vastag talpú csizmákat, meg azt, hogy felállványozták a Tiszát, meg hogy halálosan szép felhők ölelgetik a halálosan szép eget... az a törpe meg, tudod, aki a díszleteket szokta rendben tartani,

ni, kérdez. Megint kérdez. Amott meg egy padon egy kövér nő ül, és valami francia újságon röhög.

– Részeg vagy, James, megint részeg vagy – mondta Lionel.

– Mitől? A krumplitól?

– Nem, a bortól. – Ekkor egy törpe toppant be a kocsmába, és nagy komolyan James elé állt:

– Akkoriban is láttál ilyen képeket, amikor még nem voltál alkoholista?

– James tényleg részeg volt, és félrehallotta, amit a törpe mondott neki. James és a törpe összeverekedtek. Miután James győzött, nekivörösödve lenézett a törpére, és fulladozva így vágott vissza:

– Mono magnóval is lehet csajozni.

Ellenkező irányba haladó gömbök ideje

Látod? Nincs vége. Súlya, mint a mindenségé. Húzása, íve, sújtása olyan, ahogyan egy nagy ingaóra megáll. Nehéz megállás. Óarany állás. Lassúbb még annál is, ahogyan az utolsó este jön el. Mint egy ember, úgy mosolyog ez az este. Bent és kint. Óarany este. Fekete aranyból.

Ellentétek

Férfi vándorolt a városka parkjában a verőfényes, őszi estében. Kétségbe volt esve, és még ráadásul álmos is volt, hiszen le sem feküdt egész álló nap. Egyre csak a kedvese járt a fejé-

ben. Pontosan úgy, ahogyan most ő a parkban.

Elbűvölte az alkony szépsége, arcának szelíd íve, amire rá-rábólintotak vágyának csokrai-bokrai.

A férfi előtt tömeg tüntetett. Némán, hisz már betört a park minden ablaka.

– Megtalállak – sírta –, úgyis megtalállak. Egyszer úgyis megtalállak, mert jobban szeretted.

Lassan-lassan bezárták a parkot is. Minden fa megmaradt.

Új emberekről

Új emberekről írok. Szegényebbek és érzékenyebbek, mint azok, akik a városokat építették.

Már semmi sem olyan, mint régen volt. A természet visszavette a magáét. A ciklikus felejtés pora a hagyomány pórusaiba hatolt. Városok, jelek, új halmok, utak. Falvak a városokban.

Valahogy minden bujkál, de valahogy semmi sem olyan most, Európa után, mint amilyen Európa előtt lehetett. Talán nem is volt Európa.

Nem volt, mert már senki sem emlékszik rá.

Megrekedt egy magocska egy betonrepedésben és növekedni kezdett. Szétfeszítette a tér burkát, s az idő ege felé lendült, álmosan, nagyokat ásítva.

Nincs többé szemét. Már senki sem szemetel. Már a szemétből kirakott mozaikok mintáit is rég elfelejtették.

Megérti az egyik ember a másikat:

– Miért énekel az arcod?

– Látott-e már valaki ilyen poros-kéket a messze mögé beszorulni?

– Fahéj és kakaó ismerete és birtoklása nélkül fahéjas kakaóra vágyom. Talán sosem volt fahéj. Talán soha nem volt kakaó az egy élet alatt begyalogolható világban.

– Meg akarom csókolni az árvaság illatát.

– Néha egy rejtőzködő nagymama virágokból levest főz nekem. Aznap tudom, hogy ünnep van, de a nagymama még akkor sem bújik elő. Nem fél, de nem akarja, hogy meglássam.

Tudod

Ahogy érett asszony a haját, oly hatványdan bontja ki a föld és az ég bezárt színeit a nap. Ajka minden tárgy arcát feltalálja, minden harmatcsöpp, minden riadt kis repedés, ív és játszó árnyékvetés megkapja a maga fényét.

Fent is, lent is.

Értsd már meg végre: reggel van.

Múltjaik

Volt egyszer egy sivatag a földön. Volt ebben a sivatagban egy erőd alakú szikla. Ez valamikor egy erőd volt. Senki sem tudja, hogy kik éltek abban az erődben. Az erőd minden emléke eltűnt az idő kútjaiban. Egyedül csak a neve maradt fenn: Gon-Gai Faile Semsé.

Gon-Gai Faile Semsé. Karcsú szellemek forró nyarai játszadoznak súlyos esésű fátyol-függönyökkel.

Gon-Gai Faile Semsé. Sötétség és csönd. Sötétség és gyémántok. Egy mosoly a túloldalról.

Tangó

Az egyes napszakok fényei, fénytörései odahúzódnak, bekucorodnak a város kis zugaiba, repedéseibe, villamossínek alá, táblák éleire, eldobott cigarettásdobozok fóliáinak gyűrődéseibe. Egy pillantás le, aztán

fel, a felhők ritmusaiba, elrebbenő formáiba.

Behunyom a szemem. Lassan egymásra fényképeződik minden. Dallam csendül fel legbelül, a mélységek és a magasságok tömegei himbálva táncba lendülnek.

Ez tangó. Városi tánc. Este fél hétkor az utca közepén.

Kivégzés

Vonalon megyünk a hóban, havas vonalon.

Két kártyát kapott mindenki: egy kártyát ide, egyet meg oda. Próbálunk visszaemlékezni valamire, valami szépre, ami tegnap történt.

Az egyik kártyán nincs semmi. A másik kártyán az van, ami vagy. A harmadikon meg az, hogy mit kellett volna tenned, hogy ne végezzenek ki. De azt a kártyát nem adták oda. Azzal kártyáznak a hóhéraid.

A havas út végén ácsolt emelvény. Már várnak minket. Ránk néznek. Leteszik a kártyát... úgyis újra lehet majd kezdeni a játékot... ha majd mindenkít fölakasztottak. A kártyajáték már csak ilyen.

Senki sem érez már semmit. Mindenki a munkáját végzi. Üres kártyám fehér, mint a hó. Ha a hóba hajítanám,

zajtalan hullana alá,
zajtalan hullana alá.

Haza

A fehérre meszelt falak vakító fogsorként már messziről jelezték a helyet, ahol megbújt a kis falu a csenevész, száraz kőrökkel telepötyögött sziklás fennsíkon. Nagyon erősen sütött a nap, s az ég valami furcsa természet-

ellenességgel hajlott át mélykékből alkonyi koromfeketébe.

Este volt, s az olajszagú, vén busz úgy szórta ki utasait a falu kis terének foghíjas kövezetére, miként későn megtért kurva szórhatja a bűnbánat aranyait egy magaslati zarándoktemplom perselyébe.

Kábult, fáradt lelkek szédültek be a kis fogadóba. Csinosan, tompán, a civilizáció fásult göggyével.

Éhesen, ragacsosan.

Hazavágyva.

A pokolba kívánva ezt a földbe vajt, sáros-poros, dacosan ostoba, idegen világot.

Senki sem tudta, hogy mi a falu neve. Senkit sem érdekelt, hogy mi a falu neve.

Aznap este mindenki evett a helyi különlegességből, abból a fagyús-zsíros, formátlan pogácsából, amiről Andrénak megmagyarázhatatlan módon a szülés jutott az eszébe.

A következő reggel három dolog történt.

Az autóbusz a falu kis főterén mindörökre lerobbant.

André kivételével minden látogató meghalt. Őket hamarosan el is temették.

Andrét ez az egész már nem érdekelte. Testében a tegnapi pogácsa hatására szétterjedt a vidék íze-élete, s megszűnt minden, ami azelőtt volt.

Nem volt többé André. Hazaérkezett.

Ő is, ahogyan a falu többi lakója, megérkezett.

A behatoló

– Kedves barátaim, olyan szívesen maradnék itt veletek, fent a Hegyen, vigadozni és lakomázni, de vissza kell mennem a Városba. Valamit otffejtettem.

Kiléptem a körből. Azonnal hűvösebb, karcosabb lett minden. Felém tátotta magát egy száj. Nem ásított. Nem is kiáltott. Továbbmentem.

Haladtam lefelé. Sűrűsödött és lelassult az Idő. Álomból ébredt fel minden, pedig a fekete éjszaka csészéjében voltunk.

Láttam magam körül őket. A megrekedteket. A kint rekedtekeket, akik a Városból már kijutottak, de a Hegyet még nem érték el. Motyogtak valamit magukban. Latolgattak. Énekelni próbáltak, de táncolni már nem.

Elértem a Város határát. Szívszorogató émelgyéssel léptem be a térbe. Nem állított meg senki, de tudtam jól, hogy távcsöveikkel messziről kísérek. Hamar elértem az első, üszkös falakat. Ekkor már támolyogtam, mint oly sokan. Éheztem, mint oly sokan.

Betaszítottam a Kocsma ajtaját. Bent behatolóknak öltözött reménykedők, a Hegyről fantáziáló s eközben maguknak arcot festő emberek álltak körbe egy fiatal lányt. Nem, nem lány az, bocsánat, rosszul látom, hanem egy öreg hölgy. Nem fél, de már nagyon indulna valahová, pedig egy belsőbb teremből vastag, rekedt hangon valaki hívja befelé, még beljebb, még beljebb, egy mulatságba.

Az öreg hölgy nagyon szépen mosolyogva... hoppá, mégis egy fiatal lány az... így szól:

– Kedves barátaim, olyan szívesen maradnék itt veletek, lent a Városban, vigadozni és lakomázni, de vissza kell mennem a Hegyre. Valamit otffejtettem.

Azzal elindult, egyenesen felém. Amikor egymásnak ütköztünk, a hatalmas tükörlap, a Kocsma terét megsokszorozva, ezerfelé robbant.

A Föld története

Hallottam meghalni az öreg indiánt. Utolsó szavait már csak énekelni tudta:

Nincs gyermekem. Meghalok, és senki, senki nem fog emlékezni rám. Senki sem kaparja majd elő magéletem s felhőkbe csapó szerelmeim, lennülő, lendülő fájdalmaim maroknyi fűszercsomóit nevem vén, odvas fájából.

Nem tudtam elmondani a fiamnak, hogyan lélegzik a föld. Nem fogja tudni senki, hogy láttam, éreztem, beengedtem az erdős hegyek vonulataiban ébredő hajnal párájának ízét, illatát, hangjait, rendjeit. Bánatát. Éreztem és tapintottam a szinte már elviselhetetlenül parázsló, határtalan, mélybe borulóan kék fennség alatt elhullámzó domboknak, kishegyeknek, meghasadékoknak, s szem-nem-látta titkok miriádjának élően finom kislökésekben szétlobbanó áramlatait.

Igen, el szerettem volna mondani a fiamnak, hogy így örül az élettől betelepült, lakott mindenség a sok kis esti fényben. Éber vagyok a villanóan éles segédvonalak meg-megvastagítása után elkezdett új és tiszta lap Másik Földjéről, a fenn s lenn egyszerre ugyanúgy valóról, ami közé valaha kifeszített bennünket a Minden Kezdet hirtelen első életté fakadása. Hiszem, tudom, valloim és éleim a természet elevensége alól kirajzolódó, mérhetetlenül frissen, nyargalóan hazaérkező, lelkek ezerszer ezer vitorláit kifeszítő eszmének el nem múló, újra meg újra felcsengő-bongó reménységét, mely a korokon át eddig is magában rejtette minden ember és madár megérkezését oda, ahonnan az alkonyatok szél-indái felszállanak, s ahová a hajnalok alakzatai megtérnek nagy szunnyadásaikra. Nagy szunnyadásaikra.

Vágyaimat, a fiatal, szelídítetlen, vad lovakat most elengedem, előre, a végtelenekről függeszkedő horizont hideg csillagai felé, hogy őket követve teljesen kicseréljem színekre a világot.

Most engedjete el! Ígérem, nem fogok sokáig zuhanni. Hazamegyek a fiamhoz, hogy elmeséljem neki a Föld történetét.

Hajnalodik

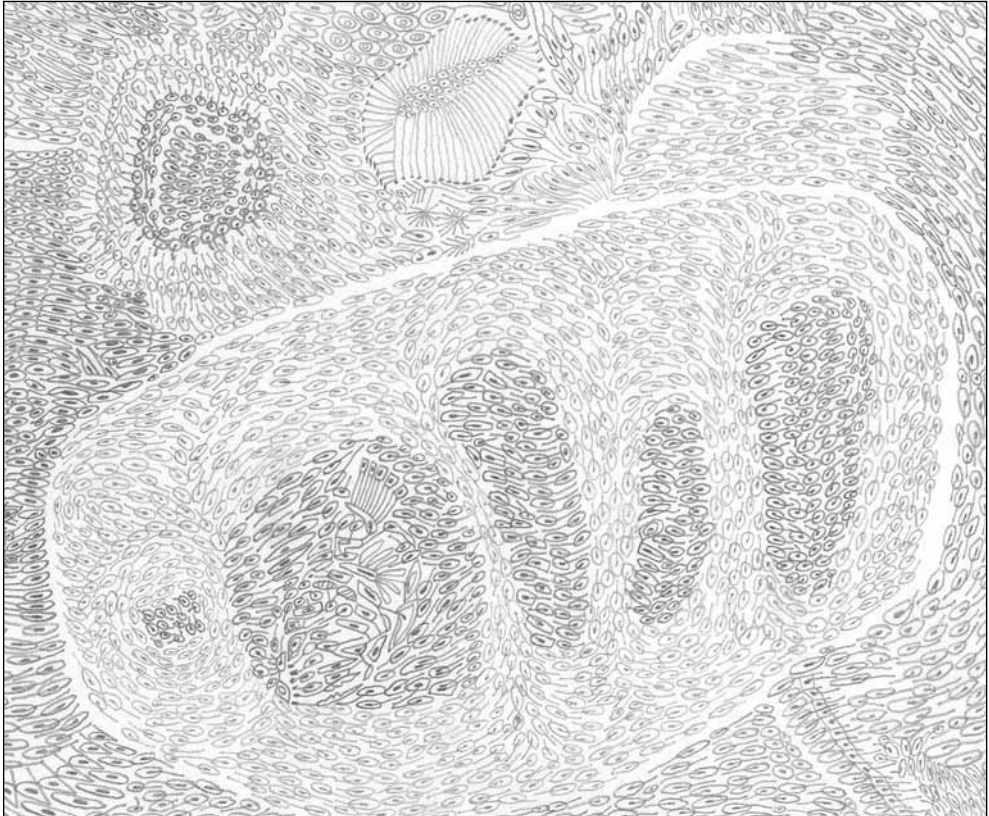
Hajnalodik. Egyetlen hosszú lélegzet a mindenség. Elevenné mégis csak a gondolat teszi. Talán semmi sem élne, ha most nem hajnalodna.

Közeledem a ház felé. Hirtelen megrettent az ötlet, hogy nem tu-

dom, hol vagyok és mi a nevem. A következő pillanatban inkább már csak szórakoztat ez a gondolat. Felnézek a csillagos égboltra, s egészen megnyugtatom magam a növények illatával és a természet testének halk roppanásaival.

Ahogy kilépek a lombok tárnyékából, egy karcsú űrrakéta képe késztet arra, hogy mégis inkább tovább gondolkodjam. Újabb játékba kezdek: ez a Föld vagy a Mars, vagy egy másik bolygó? Sajnos tényleg nem emlékszem. Félek. Elálmosodom.

Esteledik vagy hajnalodik.

E számunk szerzői

- Aranyi László** (1957) – költő, Pilisborosjenő
- Auth Szilvia** (1979) – szellemi szabadfoglalkozású, Budapest
- Bakos Ferenc** (1946) – haikuíró, Siófok
- Balla Zsuzsanna** (1962) – tanár, Tiszakécske
- Bazsó Ádám** (1983) – egyetemi hallgató, Rajka
- Belan István** (1979) – művelődésszervező, Szentendre
- Bikádi-Varga Emese Sarolta** (1974) – nyelvtanár, Debrecen
- Bíró József** (1951) – költő, performer, Budapest
- Bódogi-Soós Judit** (1974) – tanár, (szabadúszó tollforgató), Budapest
- Borsos Benjámin** (1992) – tanuló, Békéscsaba
- Boszoky Erika** (1967) – édesanya, Kémence
- Brassai Ágnes** (1948) – könyvtáros, tanító, Budapest
- Bukros Zsolt** (1971) – személy- és vagyonyőr, Nagykát
- Csáji László Koppány** (1971) – író, kulturális antropológus, Budapest
- Csík Mónika** (1978) – költő, szerkesztő, Szabadka (Szerbia)
- Csorba-Simon László** (1943) – festőművész, Budapest
- Csula Emil** (1979) – tanuló, Pécs
- Csurgó Gabriella** (1978) – színháztörténész, Mezőtúr
- Dávid Anna Dóra** (1984) – egyetemi hallgató, Budapest
- Dékány Dávid** (1988) – egyetemi hallgató, Budapest
- Demeter Mária** (1949) – nyugdíjas, Sepsiszentgyörgy (Románia)
- Dittrich Panka** (1966) – amatőr író, Győr
- Domonkos Marcell** (1982) – haikuíró, Celldömölk
- Dörgő Tibor** (1960) – irodalomtörténész, Budapest
- Farkas Gábor** (1977) – középiskolai tanár, Szigetszentmiklós
- Fazekas István** (1967) – író, költő, műfordító, Százhalombatta
- Fenyvesi Félix Lajos** (1946) – költő, újságíró, Budapest
- Fodor Ákos** (1945) – költő, műfordító, Budapest
- Fodor György** (1981) – középiskolai tanár, nyelvész, Gyula
- Fucskó Miklós** (1961) – (Szószabó Stúdió:) ügyvezető, Budakalász
- Füzesi István** (1943) – olvasószerkesztő, újságíró, Budapest
- Gál Erika** (1973) – archeozoológus, Újlengyel
- Géczi János** (1954) – költő, író, szerkesztő, Veszprém
- Gergely László** (1940) – haikuíró, Csabdi
- Góczán Bettina** (1978) – nyelvész, tanár, Pomáz
- Györgyi Csaba** (1972) – tanár, Budapest
- Halászi Aladár** (1940) – publicista, író, Tiszaujváros
- Harján Silvia** (1965) – (íróknak készül:), Budapest
- Hegyi Botos Attila** (1970) – kertész, filozófus, levéltáros, Budapest
- Hétfári Andrea** (1975) – költő, író, meseíró, könyvtárostanárs, Budapest
- Horváth Ödön** (1938) – költő, műfordító, Kismaros
- Juhász Erika** (1993) – gimnáziumi tanuló, Gyula
- Kapecz Zsuzsa** (1956) – író, költő, kritikus, szerkesztő, Budapest
- Kapitány Máté** (1986) – újságíró, egyetemi hallgató, Budapest
- Kindl György** (1960) – kereskedelmi és marketing igazgató, Keszthely
- Kiss-Péterffy Márta** (1975) – közgazdász, Páty
- Klemm József** (1954) – újságíró, Újvidék (Szerbia)
- Kósa Emese** (1959) – tanítónő, Sepsiszentgyörgy (Románia)

- Kovács Júlia** (1963) – logisztikus, Buda-
jenő
- Kupcsulik Ágnes** (1965) – üzleti alkalmazo-
t, Salgótarján
- Lajtai László** (1962) – hálózati projekt fele-
lős, közgazdász, Budapest
- Lengyel Csilla** (1969) – szinkron drama-
turg, fordító, Szeged
- Lenkes László** (1979) – tanár, zenész, Tö-
rökbecse
- Ligeti Éva** (1954) – tanár, Szolnok
- Mérai Mária** (1963) – tanár, Kazincbarcika
- Miklya Zsolt** (1960) – pedagógus-író, köl-
tő, szerkesztő, Kiskunfélegyháza
- Mirtse Zsuzsa** író, szerkesztő-újságíró,
Budapest
- Móczár Csaba** (1974) – rendész, Budapest
- Molnár Szilvia (Aphrodite)** (1973) – könyv-
táros, Szeged
- Móritz Mátyás** (1981) – Budapest
- Németh István Péter** (1960) – könyvtáros,
költő, irodalomtörténész, Tapolca
- Németh Péter Mikola** (1953) – költő, es-
zéíró, szerkesztő, Vámosmikola/Vác
- Nyilas Atilla** (1965) – költő, író, Budapest
- Nyírfalvi Károly** (1960) – könyvtáros, köl-
tő, Budapest
- Papp Máté** (1987) – egyetemi hallgató,
Kecskemét
- Rezes Erzsébet** (1964) – tanár, patch-
work-művész, meseíró, Fegyvernek
- Rozán Eszter** (1969) – művelődésszerve-
ző, Szombathely
- Salamon Ferenc Sándor** (1948) – tanár,
Kézdivásárhely (Románia) és tanít-
ványai: Illyés Báborka, Pinti Emőke,
Tamás Andrea, Rancz Adrienn,
Székely Gyöngyike, Stancu Richard
- Sánta Hajnalka** (1976) – szociológus, ta-
nár, Pécs
- Sárai-Szabó Alexandra** (1990) – egyetemi
hallgató, Páty
- Schauber Krisztina** (1990) – főiskolai hall-
gató, Budapest
- Schwamm Fanni** (1977) – (filozófus), es-
zéíró, Debrecen
- Silhouette** (1987) – író, zenész, Cserhát-
surány
- Simó Edmund** (1946) – nyugdíjas, Sepsi-
szentgyörgy (Románia)
- J. Simon Aranka** (1955) – tanár, Miskolc
- Sós Dóra** (1989) – egyetemi hallgató,
Szekszárd
- Szabó Lilla** művészettörténész, Budapest
- Szabolcsi Erzsébet** (1954) – középiskolai
tanár, Kunszentmiklós
- Szakál Gertrúd** (1974) – műfordító, szer-
kesztő, Domaszék
- Szokolczay Lajos** (1941) – irodalomtörté-
nész, kritikus, Budapest
- Szekeres Ferenc** (1960) – metrológus,
Szolnok
- Szemere Brigitta** (1977) – főiskolai tanár-
segéd, Nagyvenyim
- Szentkirályi Fittler József** (1956) – tanár,
Dunakeszi
- Szitás Krisztina** (1976) – ügyintéző, (web-
tervező), Dévaványa
- Szlamka Zsófia** (1993) – gimnazista, Buda-
pest
- Szűgyi Zolt** (1982) – költő, Budapest
- Toperczer Anita** (1987) – (mesterképzés
előtt), Ercsi
- B. Tóth Klári** (1955) – szellemi szabadfog-
lalkozású képzőművész, Budapest
- Várkonyi Ágnes** (1947) – tanár, haikuíró,
Budapest
- Vass Zoltán Barna** (1986) – szellemi sza-
badfoglalkozású, Ostrhauderfehn (Né-
metország)
- Vékony Andor** (1955) – kertész, haikuíró,
Baracska
- Vihar Judit** (1944) – irodalomtörténész,
műfordító, Budapest
- Villei Lóránt** (1948) – művészetpszicholó-
gus, Budapest
- Vízi Tihamér** (1954) – festőművész, Buda-
pest
- Wehner Tibor** (1948) – író, művészettörté-
nész, Budapest
- Wilhelm József** (1970) – tanár, művelő-
désszervező, Doroszló (Szerbia)
- Zalán Tibor** (1954) – költő, író, drámaíró,
Budapest
- Zsatkovics Edit** (1951) – nyugdíjas, Deb-
recen

Halomban haiku

„Tevékenysége forradalmat indított el nemcsak a japán költészetben, de a világlírában is: munkásságával újjáélesztette a halódó klasszikus japán műfajokat, a tankát és a haikut. Sikinek köszönhető, hogy 1900 óta ma is a haiku szót használjuk, hiszen korábban hokkunak, haikai-nak nevezték ezt a parányi költeményt.” (Vihar Judit)

„Minden egyes vers egy gyöngyszem – igaz, nem az egyformaságában fénylő igazgyöngy, hanem inkább a vándorlások során talált fából pár késvágással formázott, rusztikus darab.” (Bakos Ferenc)

„Nem titok, hogy Fodor Ákos költészete a pillanatnyi megvilágosodások művészi megrendezése, éppen annyira és sokkal inkább, mint bármely más versvilág. A jobbára rövid költemények ugyanis a szavak immanens valóját próbálják meg verssé formálni.” (Dávid Anna Dóra)

„Dombok smaragdzöldjét szántóföldek hasítják fel, a váratlanul kihajtó növénytörzsek, kipattanó virágzás egy ecset lendületével festi át a sávokat, mint textilmintát a tervező.” (B. Tóth Klári)

„Itt nincsenek egymásba omló színek, egymást fedő foltok, szó sincs lazúrfestésről. Grafikai képzeteket keltő, de mégis festői értékeket hordozó apró kis pontok, vonalkák, szálkák felviteléről, egymás melletti, egymást sohasem keresztező, esetenként finoman érintkező felsorakoztatásáról, hihetetlen türelmet és precizitást tanúsító rögzítéséről van szó.” (Wehner Tibor)

„Amikor elképzelem, hogy milyen lehetett sakkozás közben a Sátán, lelki szemeim előtt csak egy szegény ördög jelenik meg (ember képében), aki mindig kap egy utolsó esélyt Istentől. Sakkozni a Jóisten kezdett kerubjaival, hogy múlassa a »nem létező időt«.” (Csorba-Simon László)

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.
(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen,
valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Folyóiratunk megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap
és a Nemzeti Civil Alapprogram
támogatja.